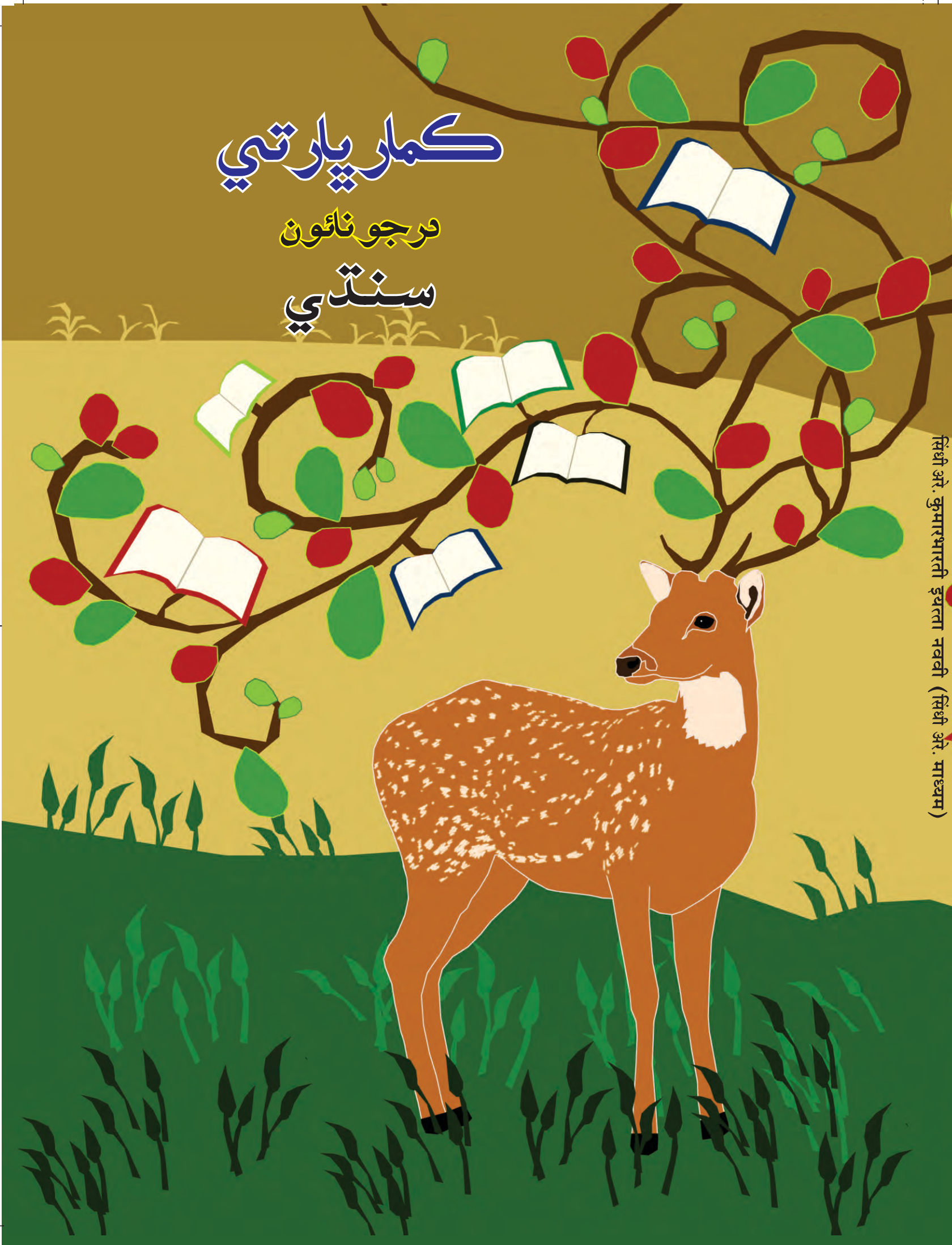

ڪمار ڀرتي

مرجونائون

سنڌي

پارتيہ سنوڌان

باب - چوٿون الف

بنيادي فرض

قلم 51A

بنيادي فرض : پارت جي هر هڪ ناگرڪ جو فرض آهي ته :

(الف) هو پارت جي سنوڌان کي مڃيندو، ان جي قومي جهنڊي، قومي تراني، آدرشن ۽ سنسٽا جي عزت ڪندو.

(ب) آدرش ويچارن، جن آزاديءَ جي لڙائيءَ لاءِ همٿايو ۽ اُتساه ڦوڪيو، انهن جي سنڀال ۽ پوئواري ڪندو.

(پ) پارت جي ايڪٽا، اڪنڊتا ۽ سمپوريٽا جي رکشا ڪندو.

(پ) ديش جي حفاظت ڪندو ۽ وقت پوڻ تي ديش سيوا ۾ ٽپي پوندو.

(پ) سڀني ماڻهن ۾ هڪ ايڪٽا جي پائونا پئدا ڪندو، جيڪا ڌرم، پاشا، ڪيترواد جي پيدپاءَ کان پري هوندي. اهڙيون رسمون جيڪي عورت ذات خلاف هونديون، انهن جو بهشڪار ڪندو.

(ت) پارت جي جامع سنسڪرتي ۽ شاندار ورثي جي حفاظت ڪندو ۽ ملهه سمجھندو.

(ن) قدرتي ماحول جهڙوڪ جهنگل، ڍنڍون، نديون، جهنگلي-زندگي انهن جو بچاءُ ڪندو ۽ سڀني پراڻين لاءِ دردمندي رکندو.

(ت) وڳيانڪ درشتي، انساني ملهه، جاچ جوڳ ۽ سڌاري جي پائونا کي اهميت ڏيندو.

(ث) عام ملڪيت کي سلامت رکندو ۽ هنسا کان پري رهندو.

(ث) شخصي ۽ گڏيل مشغولين جي سڀني ڪيترن ۾ اڳتي وڌڻ جي لڳاتار ڪوشش ڪندو جنهن ملڪ اڳتي وڌندو رهي ۽ ڪاميابيءَ جي اوچاين کي چهي.

(ڪر) ماءُ يا پيءُ يا پالڪ آهي ته اهو ضرور ڏسي ته پنهنجي ٻار کي تعليم حاصل ڪرڻ جو موقعو ڏيندو. جنهن جي عمر چهن ۽ چوڏهن سالن وچ ۾ هجي.

سرڪاري فيصلو نمبر : اڀياس ۲۱۱۶ (پر.ڪر.۱۶/۱۴) ايس.ڊي.۴. تاريخ: ۱۶.۴.۲۵ موجب اسٽاپٽ ڪيل ڪو آرڊيننگ ڪاميٽيءَ جي ٽا. ۱۷.۳.۳۰ جي ميٽنگ ۾ هي درسي ڪتاب طيءَ ڪرڻ لاءِ مختصر منظوري ڏني ويئي.

ڪمار ڀارتي

مرجو نئون

سنڌي

مهاراشتر راجيه پائيه پستڪ فرم تي و اڀياس ڪرم سنشودن منڊل، ڀٽي

پرواري 'ڪيو آر ڪوڊ' کي سمارٽ فون ذريعي اسڪين ڪري سگهجي ٿو. ان وسيلي
توهان کي پڙهڻ / پڙهائڻ لاءِ ڪارائتيون لنڪس (URL) ملنديون.

چاپو پهريون: ۲۰۱۷ © مهاراشتر راجيه پانك ڀستڪ نرمٽي و اڀياسڪرم سنشودن منڊل، ڀٽي - ۴۱۱۰۰۴
سڌاڻيل چاپو: ۲۰۲۲ مهاراشتر راجيه پانك ڀستڪ نرمٽي و اڀياسڪرم سنشودن منڊل، وٽ هن ڪتاب جا سڀ حق واسطا محفوظ آهن. هن ڪتاب جو ڪوبه ٽڪر ڊائريڪٽر، مهاراشتر راجيه پانك ڀستڪ منڊل جي لکيل اجازت کان سواءِ ڪٿي نٿو سگهجي.

پرستونا

پيارا شاگرد دوستو!

توهان سڀني جو درجي نائين ۾ سواگت آهي. هن کان اڳ واري درجي ۾ به توهان ٻال ڀارتي ڪتاب پڙهيو آهي. درجي نائين جو ڪمار ڀارتي درسي ڪتاب اوهانجي هٿن ۾ ڏيندي اسانکي بيحد خوشي ٿي رهي آهي. دوستو سنڌي اوهانجي مائٽر پاشا آهي. ٻين سان ڳالهائڻ وقت پنهنجا ويچار هاڻ ڀاڻ ڀاونائون ظاهر ڪرڻ لاءِ اوهين وڏي پئماني تي مائٽر پاشا ڪم آڻيندا آهيو. سنڌي ٻولي ذريعي سڀني نموني ڳالهائڻ ٻولھائڻ اچڻ لاءِ اوهانجو لفظن جو خزانو چڱو هجي. ان لاءِ هن درسي ڪتاب جون آکاڻيون، گفتگو، سبق، ڪوتائون، سماجڪ ڪھاڻيون، مذاقي ڪھاڻيون گيت پڙهي نوان نوان لفظ، اصطلاح چوڻيون سکڻ لاءِ ملنديون. اسانکي ائين لڳي ٿو ته اهو ڪتاب پڙهي توهانجو مائٽر پاشا لاءِ پيار ضرور وڌندو.

توهانکي وڻي ان لاءِ درسي ڪتاب ۾ لفظن جي راند، پورڪ اڀياس، ماٺ ۾ پڙهو، ڀاڻ ڪريان - ڀاڻ سکان، چتر ڄاڻيو. ٻڌايو. جملا بدلائي لکو. اهڙي نموني جون انيڪ مشغوليون ڏنيون آهن. ساڳي نموني وياڪرڻ جا الڳ الڳ روپ سڀئي نموني ڏنا ويا آهن. ان کانسواءِ نئين نموني جي بدلائي ڳالهائڻ ۽ لکڻ جو موقعو مليل آهي. توهانکي موبائيل ۽ ڪامپيوٽر سڙاڻي سان واپرائڻ اچي ٿو. هن ٽيڪنيڪ جو اڀياس ۾ اڀيوگرٿي، ان نظريي سان ڪجهه مشغوليون ڏنل آهن. سنڌي پاشا سکڻ وقت ان مان ڪجهه ملهه سکڻ، سماجڪ مسئلا سمجهڻ ۽ اُهي حل ڪرڻ لاءِ اڻ ٿڌ هجي. اهو به اهميت وارو آهي. ان نظريي سان درسي ڪتاب ۾ آيل سبق، مشغولي اڀياس جو ويچار ڪريو.

هي درسي ڪتاب توهانکي وڻيو ڇا؟ اهو اسانکي ٻڌايو. توهان سڀني کي شپ ڪمائون. ڀٽي:

(ڊاڪٽر سنبيل مگر)

سنڇالڪ
 مهاراشتر راجيه پانڪ
 ڀستڪ نرمٽي و
 اڀياسڪرم سنشودن
 منڊل، ڀٽي

تاريخ: ۲۸ اپريل،
 ۲۰۱۷ آڪٽ ٽيڪ
 ڀارتيه سوريه: ۲ ويساڪ
 ۱۹۳۹

ڊاڪٽر ديال 'آشا' سڀاڻي

شري اشوڪ ڪملداس مڪتا ميمبر

شريمتي ميران مهيش گدواڻي ميمبر

شري وجيه راجڪمار منڱلاڻي ميمبر

شري گوورڌن شرما 'گهايل' ميمبر

شريمتي راجيشري جينانند ٽيڪچنداڻي ميمبر

شريمتي ڪاڄل انيل رامچنداڻي ميمبر

سنڌي پاشا سمنڀي

اڀياس گت سمنڀي

شريمتي ڪيٽڪي جاني

(انچارج وشيش اڌڪاري سنڌي)

شريمتي گيتا گڙيش ناڪر

(ڪاپي رائٽر، سنڌي)

سنيوڪ

سنيوڪ سهايه

شوپا لعلچنداڻي

نائيب سيننگم

ڪماري سوڀنالي وجيه ڪمار اڀاڌيه

چترڪار

شري سچيتانند آڙڙي (مڪيه نرمٽي اڌڪاري)

شري راجيندر چندرڪر (نرمٽي اڌڪاري)

نرمٽي

شري وويڪ اٽم گوساوي،

پانڪ ڀستڪ نرمٽي منڊل،

ڀرڀاڌيو، ممبئي - ۲۵.

پرڪاشڪ

۷۰ جي.ايس.ايم. ڪريم وو

ڪاغذ

پرٽنگ آرڊر

چاپيندڙ

ڀارت جو سنوڌان

ديباچو

اسين ڀارت جا لوڪ، ڀارت کي هڪ مڪمل طور
خودمختيار سماجواڊي سَرو ڌرم ۽ سر-ڀاؤ وارو
لوڪشاهي گُڙاجيه بڻائڻ لاءِ گنڀيرتا سان فيصلو
ڪري ۽ انهيءَ جي سڀني ناگرڪن کي :

سماجڪ، آرٿڪ ۽ راجنيتڪ نڀاءُ، ويچار، اظهار،
وشواس، شرڌا ۽ اڀاسنا جي آزاديءَ درجي ۽ موقعي
جي سمانتا؛ خاطريءَ سان حاصل ڪرائڻ ۽ انهن
سڀني ۾ شخصي سؤمان ۽ راشتر جي ايڪتا توڙي
اڪنڊتا جي خاطري ڏيندڙ ڀائپچارو وڌائڻ لاءِ.

اسان جي هن سنوڌان سڀا ۾ اڄ تاريخ ڇويهين
نومبر، ۱۹۴۹ جي ڏينهن، هن ذريعي هيءُ سنوڌان
سويڪار ڪري، ان کي قانون جي روپ ۾ پاڻ کي
ارڀڻ ڪريون ٿا.

راشتر گيت

جَنَ گَرُ مَنَ اَدِينايِڪَ جِيَهَ هِي،
پارَتَ پايِگِيَهَ وَڌاتا
پَنجابَ، سَنڌَ، گُجراتَ، مَراڻا،
دراوڙَ، اُتڪَلَ، بَنگَ،
وَنڌِيَهَ، هِماچَلِ، يَمُنا، گَنڌا،
اُچِچَلِ، جَلِ ڌِ تَرَنگَ،
تَوَ شُپَ نامي جاڳي،
تَوَ شُپَ آشيسَ ماڳي،
گاهي تَوَ جِيَهَ - گاڏا،
جَنَ گَرُ - مَنڱَلَ دايِڪَ جِيَهَ هِي
پارَتَ پايِگِيَهَ وَڌاتا،
جِيَهَ هِي، جِيَهَ هِي، جِيَهَ هِي،
جِيَهَ جِيَهَ جِيَهَ جِيَهَ هِي،

پرتگيا

پارت منهنجو ديش آهي. سڀ
پارتواسي منهنجا پائر ۽ پينر آهن.

مونکي پنهنجي ديش لاءِ پيار آهي ۽
مونکي ان جي شاندار ۽ طرح طرح جي
ورثي تي گورو آهي. مان سدائين ان جي
لائق ٿيڻ جو جتن ڪندو رهندس.

مان پنهنجن مٿن ماڻهن، اُستادن ۽
سڀني بزرگن جو سمن ڪندس ۽ هر
ڪنهن سان فضيلت ڀريو ورتاءُ ڪندس.

مان پرتگيا ٿو ڪريان ته مان
پنهنجي ديش ۽ ديشواسين سان سچو ٿي
رهندس. انهن جي ڪلياڻ ۽ آسودگيءَ
پر ئي منهنجو سک سمايل آهي.

پهرين پاشا سنڌي

اڀياسڪرم

اڀسڪولي تعليم ۾ پهرين پاشا وشيه هڪ اهم جڳهه والاري ٿو. پهرين پاشا ذريعي شاگردن ۾ پاوانائن، اظهار شڪتي ۽ تخليق جو پالڻ پوئڻ ٿئي ٿو. سونهن ۽ ڏاڻهي جا اهي ساڌن آهن. ان کانسواءِ ٻين وشين جي سڪڻ - سيڪارڻ ترتيب ۾ پهرين پاشا ئي ماڻهه آهي. ان ڪري شاگردن جي ٻولي - لياقت ۾ واڌاري هئڻ ڪري سڄي تعليمي پرڪريا تي، سڌو ئي سٺو اثر پوي ٿو. شاگردن جي چوڻي وڪاس جو بنياد پهرين پاشا آهي. اهو ڌيان ۾ رکندي لياقت وڌائڻ جا ضروري نهيه ٺاهيا ويا آهن. انهن ۾ اخلاق، اظهار ۽ عمل، اهي ئي مکيه انگهه وڃن ٿا. روزاني ٿيندڙ وهنوار ۾، اڳتي سڪڻ جي پرڪريا ۾، لاڳيتو سڪڻ جي پرڪريا ۾ هڪ ڪامل شخصيت جي واڌاري لاءِ گهربل مڌا هيٺ ڏنا ويا آهن.

- سڀني ٻولين مٿان قابليت جو وڪاس
 - عام ٻالهاڻيندڙ پاشا جي سڃاڻپ
 - لفظي پنڌار جو وڪاس
 - عملي ڪم ۽ آتم وشواس سان اظهار
 - سنڌي ٻوليءَ کان سواءِ ٻين ٻولين جي ادب جو وڃاڻ
 - نئين ٽڪنيڪ جو استعمال
 - تخليقي قابليت
 - سونهن جي سڃاڻپ ۽ ان جو قدر
 - ڏاڻهو سمجهڻ ۽ انجو لطف وٺڻ
 - پاڻ اڀياس ڪرڻ
 - وڳيانڪ نظريو
 - طلبي پاونا جو وڪاس
 - چڪاس ڪرڻ ۽ صحيح فيصلو ڪرڻ جي قابليت
 - جدا جدا ساهتيه پڙهڻ جو شوق
 - گڏ ڪرڻ جي منورتيءَ جو وڪاس
 - پنهنجو رايو پيش ڪرڻ جو موقعو ملڻ
 - آئندڙ اڳ سڪڻ سيڪارڻ جي ترتيب
- مٿي ڏنل مدن کي ڌيان ۾ رکندي اڏياپڪ، هر هڪ شاگرد جي لياقتن جو وڪاس ڪندو ۽ مڪاني حالتن موجب شاگردن جي پاشا مڪمل ۽ پختي بڻائيندو، اهڙي اميد ڪئي وڃي ٿي.

ڪينئر

- ★ ٻڌڻ :
- ↓ آڏيو ٽيپ وسيلي جدا جدا نينائن جا پاش ٻڌڻ.
- ↓ ريڊيو، ٽي. وي. سي. ڊي. وسيلي لفظ ٻڌڻ.
- ↓ ڪهاڻيون - ناٽڪ ٻڌڻ.
- ↓ اڀسڪول، گهر پاڙي ۾ رهندڙن جا لفظ ٻڌڻ.
- ↓ دستوري توڙي غير دستوري نموني ٻڌڻ جا انيو حاصل ڪرڻ.
- ↓ غزل، بيت، شعر ٻڌڻ جي ڪلا پيدا ٿيڻ.
- ↓ نوان لفظ سڪڻ جي چاهنا پيدا ٿيڻ.

✦ ٻالھائڻ :

- ✦ آڱواٽ پڙهيل لفظ ٻالھائڻ.
- ✦ نوان لفظ سڀي ٻالھائڻ جي قابليت هئڻ.
- ✦ ٻالھائڻ ۾ صڪيچ اُچار هئڻ.
- ✦ ڪلاس ۾ ٿيندڙ علحدن وڃين تي بحث - مباحث ڪرڻ.
- ✦ گفتگو ڪرڻ جي لياقت پيدا ٿيڻ.
- ✦ هڪ هنڌان ٻئي هنڌ نياپو پهچائڻ جي ڪلا هئڻ.
- ✦ ناٽڪ، آکاڻي، بيت ٻڌائڻ جي صڪيچ ڄاڻ هئڻ.
- ✦ تقرير ڪرڻ جي قابليت هئڻ.
- ✦ ڪلپنا شڪتي وسيلي جملي جو وستار ڪرڻ.
- ✦ اڻ لاڳاپو رکندڙ لفظ کڻي پاڻ آکاڻي ٺاهڻ.
- ✦ شخصي آزمودن کي صڪيچ نموني بيان ڪرڻ.

✦ پڙهڻ :

- ✦ سنڌي ادب پڙهڻ جي ڪلا جو وڪاس.
- ✦ مشهور ليکڪن ۽ شاعرن جي جيونين ۽ سندن رچنائون بابت ڳيان حاصل ڪرڻ.
- ✦ انٽرنيٽ جي مدد سان جدا جدا وڃين جي ڳولها ڪري پڙهڻ.
- ✦ ساهتيڪ توڙي غير ساهتيڪ، زندگي سان لاڳاپو رکندڙ ليکڪ پڙهڻ.
- ✦ ”پڙهڻ جي لياقت“ ۾ اُچار، لاهي ڇاڙهي، مادو، مقدار، وغيره مخصوصن بابت ڌيان رکڻ.
- ✦ پڙهڻ وقت صڪيچ ۽ غلط ادب جو مناسب فيصلو هئڻ.

✦ لکڻ :

- ✦ لکڻ جا نير سمجھڻ ۽ انهن جي پوري طرح پوئواري ڪرڻ.
- ✦ بيھڪ جو نشانين، مناسب جڳھ تي ڪم آڻڻ جي قابليت هئڻ.
- ✦ جدا جدا وڃين تي ادبي ٻوليءَ ۾ لکڻ جي مھرت حاصل ڪرڻ.
- ✦ وقت به وقت اصطلاح، پھاڪا، چوڻيون، مناسب نموني واپرائڻ جي ڪلا هئڻ.
- ✦ وڏن مشهور ليکڪن، فيلسوفن جا چيل ”سويچار“ ياد ڪري لکڻ جي قابليت هئڻ.
- ✦ ٻڌل واقعا، گھڻائون پنهنجي لفظن ۾ لکڻ جي لياقت هئڻ گھرجي.

✦ پاشا آبياس :

- ✦ ٻالھائڻ جا لفظ، زمانن جا قسم، غير دستوري نموني رنگين زبانيءَ جو استعمال، ضد، اسر ذات، صفتون وغيره جو ڳيان حاصل ڪرڻ.
- ✦ لفظ پندار ۾ اضافو پيدا ڪرڻ.
- ✦ ويچارن جي ڏي-وٺ سلسليوار ۽ سليڪي نموني پيش ڪرڻ جي قابليت وڌڻ.
- ✦ اُستاد، دوستن، مٽ-مائتن (ڄاتل) توڙي اڻ ڄاتل ماڻھن سان گفتگو ڪرڻ جي قابليت پيدا ڪرڻ.
- ✦ علحدن وڃين تي پنهنجا ويچار پيش ڪرڻ.
- ✦ خط، مضمون، ليکڪ، اُپٿار لکڻ ۾ قابليت هئڻ.
- ✦ بيانيءَ مان شڪلي شڪليءَ مان بياني، اها بدل - سدل ڪرڻ جي لياقت هئڻ.
- ✦ ڪھاڻي، ناٽڪ، ڪوتا، غزل، آتم اظھار وغيره جي ڄاڻ حاصل ڪرڻ.

✦ سکيا جو هنر :

- ✦ لکڻ، پڙهڻ، ٻڌڻ ۽ ٻالھائڻ ۾ لياقت پيدا ڪرڻ.
- ✦ عمر جي لحاظ کان سکيا جو هنر مڪمل نموني حاصل ٿيڻ.
- ✦ لکڻ ۽ پڙهڻ وقت صڪيچ ساهتيڪ جي سڃاڻپ هئڻ.
- ✦ تعليم جا مقصد برابر سمجھڻ.
- ✦ حاصل ڪيل تعليم کي هڪ صڪيچ ۽ شاندار ناگرڪ جي روپ ۾ پنهنجي زندگي ۾ ڪم آڻي.

نمبر	سبق	ليکڪ	صفحو
۱.	اميد	شري ليکراج ڪشچند 'عزيز'	1
۲.	گرنار جاگل	جينمل پرسرام گلراجاڻي	6
۳.	علم املهه خزانو	ڊاڪٽر فرمل نارائنداس آسناڻي	12
۴.	سنگ تاري - ڪسنگ پوڙي	شري ڊراما ٻچند اڻي گيان	17
۵.	بند دروازو	ناڪر چاولا	23
۶.	لاڙيءَ جي ٽڪيت	ميارام ڪڪڙيجا 'درد'	28
۷.	منهنجي ناني	پوپتي هيرانند اڻي	32
۸.	معافي	بنسي خوبچند اڻي	37
۹.	سنڌي ناچ	بنينا ناگپال	44
۱۰.	دوستي	ميلارام منگترام واسواڻي	50
۱۱.	جهانسيءَ جي راڻي	ڊاڪٽر جڳديش لچاڻي	54
۱۲.	ڪي اتهاسڪ آستان	ڊاڪٽر سريش گزسوري	63

نظم

۱.	ناري	نيلمر چاٻڙيا	71
۲.	ياد توکي ٿو ڪريان	نارائڻ شيام	74
۳.	ساميءَ جا سلوڪ	سامي	76
۴.	ستار قدرت	شري ڪشچند 'بيوس'	79
۵.	غزل	گورڊن شرما 'گهايل'	82
۶.	جوت جا ڳائبي	پرسرام ضيا	84
۷.	دعائون	پڳوان ڪلناڻي	87
۸.	غزل	ڊا. ديال 'آشا'	89
۹.	بيت	شاهه عبداللطيف	91
۱۰.	زندگي	هري 'دلگير'	93
۱۱.	ايڪو ۽ الڳت	ڪيئلڊاس	96
۱۲.	ڪلي خون وڌاءِ	پرسرام وليچا	99
۱۳.	ميگه ملار	شري نندلعل 'نردوش'	102

هلڪو آڀياس

۱.	املهه ماڻڪن جا واپار	سندري ائمچند اڻي	105
۲.	اڏاڻيل سويت	روشنی روهڙا	108
۳.	چُنو مَنو	ڪيرت ٻاڻاڻي	112
۴.	رامدين	موهن ڪلپنا	115

نثر

۱. اُمید

شري ليکراج کڻڇند ”عزيز“ کي سي. کاليج بمبئيءَ ۾ سنڌيءَ جو پروفيسر آهي. سنڌيءَ توڙي پارسيءَ جو چڱو ڄاڻو آهي. هو برک شاعر آهي، پر نثر ۾ به کي مضمون لکندو رهندو آهي.

ٻڌو، پڙهو ۽ سمجھو.

او اوندو ۾ اُجالو ڪندڙ، غم ۾ تسلي ڪندڙ، سورن ۾ ساڻ ڏيندڙ، تون ڪير آهين؟ تنهنجي تاري تي هزارين نا اُميد تڳن ٿا. هزارين ماڻهو، جي هونئن آپگهات ڪري ڇڏين، سي تنهنجي ئي سھاري تي حياتيءَ جا ڏکيا سکيا ڏينهن پيا گذارين. سچ پچ ته تون ئي جيوت جي وسيل بڻيءَ ۾ رکي رکي جوت جڳائين ٿي. توکان سواءِ عالم کي ٻيو آسرو ڪونهي. تون نه هجين ته ماڻهن جي منهن تي دائمي مُردني ڇانئي پئجي هجي ۽ اُها سرهائي، جا بيحد مايوس جي منهن مان وقتي پئجي بکندي آهي، سا دنيا مان جيڪر گهر ٿي وڃي.

پر تون ڪهڙي شيءِ آهين؟ ڇا عقل آهين؟ علم آهين؟ مال ملڪيت آهين؟ هرگز نه. نڪي عقل کي، نڪي علم کي، نڪي مال ملڪيت کي اهڙي طاقت آهي، جو ايڏو ڏيڏيئي سگهن. تون ته ايشوري نعمت آهين. اي نوراني چهري واري سندري ”اُميد“ تون ئي آهين. تنهنجي ئي برڪت سان آدم ذات هن دڪي دنيا ۾ تمام ڪنن گهڙيءَ ۾ به ڪجهه قرار حاصل ڪري ٿي. تنهنجي ئي بدولت نهايت دؤر خوشي به ويجهي نظر اچي ٿي. تون ئي بجليءَ وانگر غم جي بادلن اندران سھاري جي روشنائيءَ جو چمڪات ڪري ٿي.

جڏهن بهادر سپاهي رات ڏينهن پهرو ڏيندي، جهر جهنگ جهاڳي، جنگ جي ميدان ۾ سر جي ست ڏيندا آهن ۽ جڏهن لڙائيءَ جي ناد وڃڻ تي تو بن مان مومار ڳولا گجگوڙ ڪندا هزارن کي ڪن ۾ اُڃل جو شڪار بڻائيندا آهن، تڏهن هڪڙو سپاهي، ٻين کي رتور تڏيندو ڏسي به وڌيڪ همٿ سان دشمن تي ڪاهه ڪندو آهي. ڇا جي زور تي؟ فتح جي ”اُميد“ تي.

ڪا زال، جنهنجو پتيءَ کان سواءِ ٻيو جڳهه وارث ڪونهي، سا جي اوچتو سهاڳو وڃائي ٿي وهي؛ جڏهن آه زاري ڪري ٿي، تڏهن جي سندس ٻار روئي اچي ٿو گود ۾ وهي، ته ڪيئن نه ٻراهنڙي پائي، سڏڪا روڪي چويس ٿي، ”پٽ، هاڻ تو ڪاڻ ٿي سنسار ۾ پيئي تڳيندس؛ تون ئي هاڻي منهنجي جيءَ جي جڙي ۽ من جو مٿيو آهين. ڏسج متان مٽيءَ ماءُ کي وساري ڇڏين. جڏهن وڏو ٿين، تڏهن پلجي نه وڃجانءِ.“ ائين چئي چئي، پيئي سڏڪا پري ۽ آه زاري ڪري. اهڙي مهل به ڪيئن نه پتن جي سڪن جي ”اُميد“ تي ماءُ دل کي ڏاڍو ڪري ٿي، جيتوڻيڪ وري وري پيئي ڦٽڪي. هونئن جيڪو سڄو گهر پڙپانگ پيو لڳيس، بلڪ حياتي به زهر ٿي پويس، پر اهاڻي ”اُميد“ دل جو آسرو اٿس. ڏسو، جي ڪنهن گهر جو ڪمائيندڙ سخت بيمار ٿي ٿو پوي، ته ڪيئن نه ڀاتين کي مايوس ۽ غمگيني وڙهيو ٿو وڃي! کيس مرڻهار ڪو ڏسي، هر ڪو ڪنڊ پاسيرو پيو ٻوڙها ٻاڙي، پر تنهن هوندي به اهاڻي ”اُميد“ ته من اُٿي پوي.

ڪنهن شاهوڪار کي اڇانڪ سمنڊ ۾ سندس غورابن جي غرق ٿي وڃڻ جي تار ٿي اچي؛ اندر ڪاڇي ٿو وڃيس؛ پر تڏهن به اهاڻي ”اُميد“ ته متان ڪوڙ هجي، يا ٻين جي جهازن کي منهنجو سمجهي پل ۾ تار ڪئي هجي.

موت جي بستري تي ڪنهن مريض کي چئجي ٿو ته ”ٻچي پوندين؛ دل نه لاه“، ته ڪيئن نه منجهس ”اُميد“ جاڳي ٿي ۽ اجل جي گهڙي اکين ڏسندي به جيئڻ جي آس رکي ٿو.

اها ”اُميد“ آهي، جا انسان کي ٽپ ٽپ تي تسلي ڏئي ٿي. گنهگار کي به خدائي بخشيش جي ”اُميد“ دل ۾ ساهه وجهي ٿي.

نوان لفظ

تسلي ڪندڙ = آتڻ ڏيندڙ	ڏيڏيڻ = سهارو ڏيڻ	تاري = سھاري
سر جي ست = قرباني	تڳڻ = جيئڻ	اجل جو شڪار بڻائڻ = مارڻ
بکڻ = ظاهر ڪرڻ	غوراب = سڙهن جي زور تي هلندڙ جهاز	آه زاري ڪرڻ = دک ظاهر ڪرڻ

آپياس

سوال ۱ :- هيٺين سوالن جا هڪ ٻن ستن ۾ جواب لکو.

(۱) آپگهات ڪرڻ وارا به اُميد سبب ڇا ٿا ڪن؟

(۲) بيمار ماڻهوءَ کي همت ڏيارڻ سان ڇا ٿو ٿئي؟

(۳) اُميد جي برڪت سان ڇا ٿو ٿئي؟

سوال ۲ :- هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ ڏيو.

(۱) اُميد جي زور تي سپاهي ڇا ڪندو آهي؟

(۲) بيمار ماڻهو گهر ۾ هجي ته ڀاتين جو ڪهڙو حال ٿئي ٿو؟

(۳) روئندڙ عورت جي گود ۾ جڏهن ٻار وهي ٿو ته هوءَ کيس ڇا ٿي چوي؟

سوال ۳ :- هيٺين اصطلاحن کي جملن ۾ ڪم آڻيو.

(۱) ناد وڃڻ (۲) اجل جو شڪار بڻائڻ (۳) ڪاهه ڪرڻ

سوال ۴ :- ڏنل لفظن مان صفتون ٺاهيو :-

حياتي، فتح، ڏک، زهر، غم

سوال ۵ :- هيٺين لفظن کي گرامر جي لفظن موجب سڃاڻو.

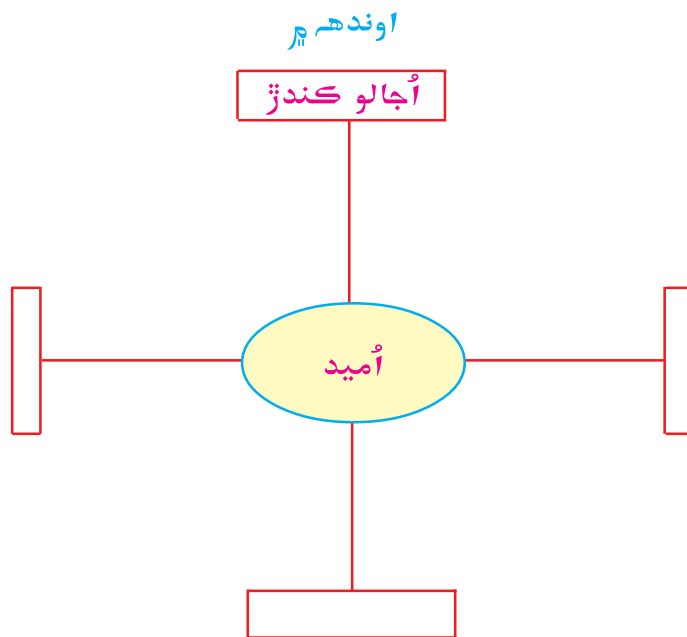
بھادر، جنگ، ڦٽڪل، جيتوڻيڪ، تي

پورڪ اڀياس

(۱) ٽڪر تي عملي ڪم ڪريو.

او اوندھ ۾ اُجالو ڪندڙ روشنائي جو چمڪات ڪرين ٿي.

الف) ڏنل مثال موجب خال ڀريو.

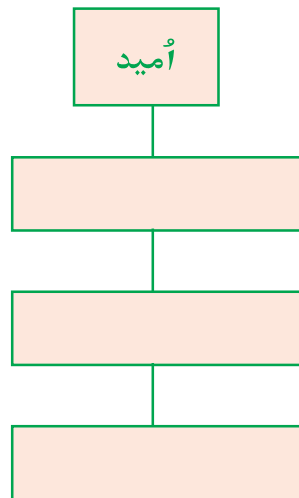
ب) هر هڪ لاءِ ٻه لفظ لکو.

(۱) 'ع' سان شروع ٿيندڙ	،	____
(۲) 'ه' سان شروع ٿيندڙ	،	____
(۳) 'ي' سان ختم ٿيندڙ	،	____
(۴) روشنيءَ سان لاڳاپور ڪندڙ	،	____

پ) تون کير آهين؟

اھو سوالی جملي جو ھڪ مثال آھي؟ اھڙا مثال ٻولھي لکو.

پ) جملا پورا ڪريو.

ڪنگھڙيءَ ۾

دور خوشي

سھاري جي روشنائيءَ جو

۲) ساڳئي لفظ سان لاڳاپو رکندڙ جدا جدا لفظ.

اُميد = آس، آسرو، آسانگو، پروسو = عزت = آبرو، مان، پت، پئچ

اُھر = مکي، ضروري، مھت، وزنائو = مائتي = مٽاڇاري، سڳائي، عزيزي، ناتو

نرم = ڪوئٽرو، ملايم، ڪومل، ملوڪ

اھڙي نموني هيٺ ڏنل چوڪنڊي مان مناسب لفظ چونڊي چوڪنڊا پورا ڪريو.

شد = نه، سچو، اصل

خاصيت = گڻ، لائق، يڳيتا

دوکان = هٿ، هتي، باڪڙو

پورهيو = مڪنت، جتن، ڪسب

پاڻ ڪريان پاڻ سڪان

(۱) هيٺ ڏنل چوڪنڊي مان مناسب لفظ کڻي ”ب“ خاڪو پورو ڪريو.

”ب“

”الف“

جذبات	تڪنيڪي	قدرتي جسم	تحرڪ	سڪ	دوڙڻ، مشين، ڪئنڊي،
ڏيکاريندڙ لفظ	لفظ	ڏيکاريندڙ لفظ	ڏيکاريندڙ لفظ	پيار،	ڌرتي، ٻوٽو، موهر،
				پهاڙ،	ناچ، کلڻ، لڪڻ،
				ڪپي،	ندي، وزن، ممنا،
				غصو،	ماڻھو، ڦيٽو

۲. هيٺيون ٽڪر پڙهي ليک پاتل لفظن بدران ڏنل مناسب لفظ کڻي ٽڪر وري لکو.

(گهميا، امير، خاص، ڏيري ڳالهائيندي، املهه، سندر، ان سان، بن، سڌائين، نعمت)

ڪنهن ڳوٺ ۾ چار جوان رهندا هئا. انهن کي عجيب ۽ غير رواجي آکاڻين ٺاهڻ جي ڌات مليل هئي. هو چار ئي پاڻ ۾ دوست هئا ۽ هميشه گڏجي نڪرندا هئا. هڪ دفعي جڏهن هو ڪنهن ڳوٺ جي مسافر خاني ۾ رهيل هئا ته هڪ مسافر ڏٺائون جنهن کي قيمتي سهڻا ڪپڙا پهريال هئا. کيس ڏسي چئني پاڻ ۾ سس پس ڪندي چيو، ”هيءُ مسافر ته شاهوڪار پيو نظر اچي.“ اچو ته ساڻس ڳالهه ٻولهه ڪريون.“ هڪڙي کيس ڳوٺ بابت احوال ڏنو ته ٻئي وري جهنگل ۾ شڪار بابت احوال ڏنو. ٽئين وري کيس پريان ٻنين ۾ سان وهندڙ نديءَ بابت ٻڌايو. چوٿين وري پرين پهاڙن بابت ذڪر ڪيو جو هن ڏوريا هئا.

- مٿي ڏنل ٽڪر تي چار سوال ٺاهي لکو.

۳. ڏنل جُملي سان شروعات ڪري آکاڻي پوري ڪريو.

رات جا ٻار هان لڳا هئا. اوچتو ئي ماڻهن جي ننڊ ٽٽي. دروازي تي زور سان نڪنڪ جو آواز آيو.....

۴. برسات جي مند شروع ٿي چڪي آهي. برسات جي ڪري آساني پاڻي ملي ٿو. پاڻيءَ جي آساني جيون ۾ اهميت تي پنهنجا ويچار لکو.

۵. پنهنجي دوست يا ساهيڙيءَ کي توهان پنهنجي وٽڪيشن ۾ ڇا ڇا ڪيو، ان جو احوال ڏيندي خط لکو.

۲. گرنار جو گل

جينمل پرسرام گرجاڻي (1948ع-1886ع) هڪ اديب ۽ سنو پتر ڪار ٿي رهيو آهي. هن جا مکيه ڪتاب آهن ’چمڙا پوش جون ڪهاڻيون‘، ’ترنگ جو تيرت‘، ’ساميواد‘، ’شاه جون آکاڻيون‘ ۽ ’شاه جي آکاڻين جي سمجهاڻي‘. هن جا ترجما ’پورب جوتي‘، ’طوفان‘ ۽ ’حسابي حساب‘ ڪافي مشهور آهي.

ٻڌو، پڙهو ۽ سماجھو.

’گرنار جو گل‘ ۾ سورٺ ۽ راءِ ڏياچ جو قصو دل پڄاڻيندڙ نموني پيش ڪيل آهي.

راءِ ڏياچ، جنهن کي راءِ ڪنگهار به چوندا هئا، سو گرنار جو راجا هو. هن جي ماءُ جو نالو روري هو. راجا جي راڻي ۽ جو نالو هو سورٺ؛ جنهن کي مايون، ڏايون، ٻايون گهڻيون هيون. راجا وٽ مال متاع جي ڪمي ڪانه هئي. هن جهڙو ڏاتار ٻيو ڪونه ٿيو. حاتر طاڻي سخاوت ۾ هن کان سرس ڪين هو. هٿ، مڙس جو ڪڏهن به خالي نه هو؛ تنهن هوندي به جهڙي تهڙي ساڌو ۽ جي ور چڙهن وارو ڪين هو، پر رندن ۽ عارفن جو ٻولهاڻو هو. ائين چئجي، ته پنهنجي جيوت ۾ راز روحاني ۽ جو طالب هو. اهڙا سائين لوڪ راجا جنڪوانگر دنيا ۾ رهي، دنيا کان دور ٿا رهن. محلن ۾ رهندي به نت دل جي ڪتيا ۾ ٿا گهارين.

هڪ ڏينهن هن راجا جي جھونا پڙه شهر ۾ هڪ عجيب عطائي آيو. ويس جوڳي ۽ جو هوس ۽ شڪل شاهڻي هيس. سهڻو وڻندڙ جوان هو، مگر اکين جي تيج ۽ سونهن جو خاوند هو. هڪ ساز هٿ ۾ هوس، جنهن کي چنگ ٿي چيائون. جوڳي ٻيجل جي چنگ ۾ ڪور اڳ جو راز رکيل هو. اهو وڃو وڻائي اهڙو راز وارو ساز هو، جنهن مان آواز اهڙو نڪرندو هو جو ٻڌي جهنگل جا مرون به شوخي ڇڏي رهاڻيون ۽ رنگ ڪندا هئا. اهڙو ته هو ٻيجل راجاڻي!

مڱڻهار ڏاڍا پنڌ ڪري، راءِ ڏياچ ڏاتار جي ڏيڍي ۽ وٽ پهتو. در وٽ دربان ۽ پهريدار پڻ بيٺا هئا. هن عجيب عطائي ۽ سڀني تي ڇايا وجهي ڇڏي ۽ ڏاڍي ميناس سان چيائين، ”دربان! در کول، آءُ پرديسي مڱڻو.“ دربان جي ڇا مجال جو اهڙي مٺي آواز تي در نه کولي. چارڻ اچي ڏيڍي ۽ اندر سهڙيو. راجا مٿي ماڙي ۽ تي هو. جاک هٿ سرنڊو تي هلايو. اهڙو ڪو مٿر آواز،

”سالڪ ساز سرود سين کي جو ڪمايو،

جو سڻي رون رون راز جي، اڻي کڙو ٿيو گهوت.“

هيٺ نهار يائين ته ڏنائين سهڻو عطائي زمين تي بيٺو آهي. راجا حڪم ڪيو ته هن مڱڻي، جنهن منهنجي دل ۾ درد جا درياهه کولي ڇڏيا.

آهن؛ تنهن کي منهنجي رنگ محل جي بنه اندر وٺي آڇو. حڪم جا بنڊا هيٺ لهي آيا ۽ سهڻو چارڻ راجا ڏياڇ کي مليو. راجا چيس، ”اي چارڻ! ٻڌاء ته سهين ته تنهنجي چنگ ۾ ڇا آهي؛ جنهن منهنجو من اُتاري ڦٽو ڪيو آهي. آءُ، نه آئين جي آئين. هاڻي وري مهربان! چوري چنگ ڇڻج ڪي.“

پوءِ ته راجا راڳائيءَ سان ڳالهيون ڪيون. راڳائي به ڪو اسرارِي هو، تنهن راجا کي چيو ته، ”اي راجا! هيٺ مون توکي سر فقط ڪو ٻاهريون ٻڌايو. اڃا ته منهنجي سر ۽ آلاپ ۾ ڪي رهاڻيون آهن. آءُ توکي اهو اسرارِي آلاپ ته ٻڌايان، پر ٻڌاء ته مونکي ڏيندين ڇا؟“

راجا جي حڪم تي ٻيجل واسطي خوب خزانو کڻي ويا. گهوڙا هاڻي به وٺي آيا. تڏهن ٻيجل عشق جون اکيون کڻي چيو: ”سڻ ري راءِ ڏياڇ! تو پانيو هو ته آءُ اهڙو پينو آهيان جو ناڻي لاءِ ٿو تنڌ هڻان! اي راجا، دل ۾ سجهيئي ٿو ته آءُ ڪهڙي مڱ لاءِ ٿو وٺ آيو آهيان. پر ڪن ڏين ته ٻڌايان.“

راجا وٽ اُن وقت، درٻار اچي لڳي هئي. پردي اندر راڻيون، دايون، مايون، ٻانهيون هيون؛ تن وٺي رنگ ڏٺو. ٻار وزير، امير اُمرا، عاقل اڪابر وينا هئا؛ تن به پئي هيءَ حيرت ڏني ته هيءُ ڪهڙو مڱڻو آيو آهي ۽ ڪهڙيون راز جون ڳالهيون ٿورا سان ڪري. اها ڳالهه ڳجهي راءِ ڏياڇ سمجهي ورتي، تڏهن ٻيجل جي پيرن تي ڪري پيو ۽ چيائين، ”اي ٻيجل! تنهنجو قدم پدم نه پاڙيان. هاڻ پلي ڪليو ڇڻ.“ تڏهن ٻيجل چيو، ”آءُ سر سوالي مڱڻو، پر ڏيهان پنڌ ڪري ٿو وٺ آيس، سو سر جون صدائون ڪرڻ لاءِ، نه ڪنهن ٻئي مال لاءِ. جيئن ٿو نانهن نه سڳيو.“ ٻيجل جا هيءُ ٻول ٻڌي، راڻي سورڻ وائڙي ٿي ويئي ۽ چيائين، ”اي ٻيجل! منهنجي ور جو سر ڪيئن ٿو ڪڍين؟ سهاڳڻ کي ڏهاڳڻ ڪيئن ٿو ڪرين؟“ پر ٻيجل چوي ته آءُ وٺندس ته سر. سر کان سواءِ ٻي صلاح ڪانه ٿيندي.

هيڏانهن سورڻ، راڻين ۽ وزيرن جو دردمند حال ته هوڏانهن راءِ ڏياڇ ڪنهن ٻئي حال ۾ داخل هو. هن جي دل ۾ ذري جو ڊپ ڪونه اُٿيو. چوڻ لڳو، ته ”سسيون هجن سو ته لاهي هوند ڏيان، پر ڌڙ مٿي سر هڪڙو، جو ڏيندي لڄ مران، سر ته آهي ست ۾، پر ٻيو ڪي مڱڻ دان.“

راجا جي اهڙي درياه - دلي ۽ بي خودي ڏسي ٻيجل ڏاڍو خوش ٿيو. هن واڇو ولائتي هٿ ۾ کنيو، جو واڇو ٻره جو ڪينرو هو. هن جي هٿ لڳڻ سان ڪينرو ڪنجهڻ لڳو. اهڙي ته ڪا تند پارس هنئين، جو سلطان کي ظاهر ٿيو سڀ ذاتي ۽ ڪڍندي کاتي وڌائين ڪرت ڪپار ۾.

سورڻ جي اڳيان راجا جو رت وهي نڪتو. ڌڙ وڃي پٽ تي پيو ۽ مٿو وڃي ڪت تي پيو. راڻين ۾ راڙو ٿيو. سورڻ، سرتين کي چوي، ”منيس مڱهار!“ ساري گرنار ۾ غلغلو مچي ويو. گرنار جو گهوٽ گذر ڪري ويو. گرنار جي چمن مان گرنار جو گل ڇڄي ويو. آخر سورڻ، راءِ ڏياڇ جو وڇوڙو سهي نه سگهي ۽ ستي ٿي ساڳي ڇڪيا تي ڇڙهي ويئي.

نوان لفظ

سڃاوت = دان	ورڇڙهڻ = هٿ اچڻ	رند = فقير
عارف = درويش، ساڌڪ	گهارين = گذارين	خانود = مالڪ
آتائي = گايڪ	پرڏيهان = پرديش	صدائون = پڪارون
مڱج = گهرڻ	ڪينرو = ساز	ڪرت = ڪتاري
ڪپار = ڪنڌ	سرتيون = ساهيڙيون	ڏيڍي = چانئڻ

سوال ۱ :- حوالا ڏيئي سمجهايو.

- (۱) ”اهڙا سائين لوڪ راجا جنڪ وانگر دنيا ۾ رهي، دنيا کان دور ٿا رهن.“
- (۲) ”اي چارل، ٻڌاء ته سهين ته تنهنجي چنگ ۾ ڇا آهي، جنهن منهنجو من اٿاري ڦٽو ڪيو آهي.“
- (۳) ”سڙ ري راء ڏياڇ، تو پانيو هو ته آءُ اهڙو پينو آهيان جو ناڻي ٿو تند هٿان.“

سوال ۲ :- هيٺين سوالن جا اٺن-ڏهن ستن ۾ جواب لکو.

- (۱) راء ڏياڇ سخي سردار ڪيئن هو؟
- (۲) راء ڏياڇ، ٻيجل کي پنهنجي محلات ۾ ڇو گهرايو هو؟
- (۳) ٻيجل، راء ڏياڇ کان ڪهڙي گهر ڪئي ۽ ڇو؟

سوال ۳ :- هيٺين جا جواب هڪ - ٻن ستن ۾ لکو.

- (۱) جھوناڳڙهه ۾ جوڳيءَ جي ويس ۾ ڪير آيو هو؟
- (۲) گرنار شهر ۾ غلغلو ڇو مچي ويو؟

سوال ۴ :- ڏنڱين مان برابر لفظ ڳولهي جملا پورا ڪريو.

- (۱) آءُ سر سوالي مڻڻو، پر ڏيهان، پنڌ ڪري، تووت آيس، سو سر جون ڪرڻ لاءِ نه، ڪنهن ٻئي مال لاءِ.
(صدائون، پڪارون)
- (۲) اي ٻيجل، تنهنجو پدم نه پاڙيان، هاڻي ڀلي ڪليو چئ.
- (پنڌ، هنڌ، قدم)
- (۳) اي راجا، دل ۾ سجهيئي ٿو ته آءُ ڪهڙي لاءِ تووت آيو آهيان.
(مڱ، ڪم، طلب)

سوال ۵ :- (الف) ليڪ پاتل لفظ ٻالهاڻل جا ڪهڙا لفظ آهن؟

- (۱) هيٺ نهار يائين ته ڏنائين سھڻو عطاڻي زمين تي بينو آهي.
 - (۲) ٻيجل جا هي ٻول ٻڌي راڻي سورن وائڙي ٿي ويئي.
- (ب) صفتون ٺاهيو.

عقل، ولائت، درد، سونهن، پهرو، اسرار، رنگ، سخاوت، دنيا، دل، تيج

(ب) ضد لکو.

گھڻو، مشڪل، خوش، ڀلو، وچوڙو

پورڪ آڀياس

۱) هيٺ ڏنل ٽڪر پڙهي عملي ڪم ڪريو.

راجاوت اُن وقت سٺي ٿي ساڳي چڪيا تي چڙهي ويئي.

الف) ڏنل هدايت موجب جملا لکو.

۱) راجاوت اُن وقت، دربار اچي لڳي هئي.

(ليڪ ڏنل لفظ جي جنس بدلايو ۽ اها ڪم آڻي نئون جملو لکو).

۲) راجا جي اهڙي درياه - دلي ۽ بي خودي ڏسي بيجل ڏاڍو خوش ٿيو. (جملي مان اسر ڳولهيو).

ب) ٽڪر مان لفظ ڳولهيو.

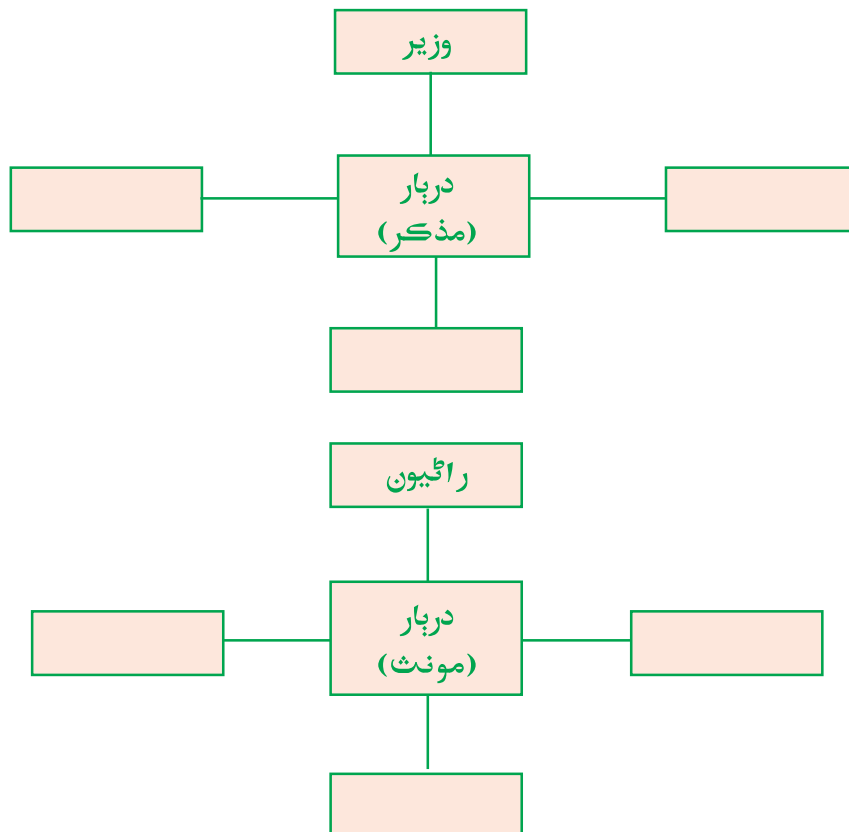
۱) ”پوءِ“ جو ضد

۲) ”پتار“ جو ساڳي معنيٰ وارو لفظ

۳) هندي ٻوليءَ ۾ ڪم ايندڙ لفظ

۴) وچن سان لاڳاپو رکندڙ لفظ

ب) مثال سمجھي ڇوڪندا ڀريو.

پ) راءِ ڏياچ بيجل کي پنهنجو سر وڍي ڏنو.

ان بي انتها فراخدي بابت توهان ڇا ڪهڙا ويچار آهن؟

اچو ته شاه صاحب
جي ”سورن“ جو لطف ونون.

(۱)

ڪنجهي ڪيرت ڪينرو، واچو ولائتي،
هنئي تندر حضور ۾، تنهن پارس،
ڏسندي ڏياچ ڪي، ظاهر ٿيو ذاتي،
ڪڍي تنهن کاتي، وڌو ڪرڻ ڪپار ۾،

(اهور اڳهه آلاپيندڙ سرنڊو، اهو ولائتي ساز وڃي پيو. انهي پارس جهڙي پرش (بيجل)، راجا جي حضور ۾ سربستي تندر وڃائي. اهو ڏسندي ئي راءِ ڏياچ جي اندر ۾ ذاتي نور يا جوهر پيدا ٿيو. پوءِ کاتي ڪڍي، هن پنهنجي ڪنڌ ۾ سڙ وڌي (طالب) سڙ لاهي مرشد اڳيان نذرانور ڪيو.)

(۲)

گل چنو ڳرنار جو، پڙتڻ ٿيون پتين
سهسين سورن جهڙيون، اڳيون اوسارين
چوٽا چارڻ هٿ ۾، سڙ سينگاريو ڏين
ناريون ناڏ ڪرين راجا رات زمڳيو

(ڳرنار جي گلشن جو گل (راءِ ڏياچ) چڱي ويو (آخرت ڏانهن روانو ٿيو) ۽ ساري پتل (سوراشتر جي گاديءَ جو هنڌ) ۾ زالون روچ پيئون ڪن سورن راڻيءَ جهڙيون ٻيون انيڪ ناريون اڳيون ٿي، پار ڪڍيون پيئون روئن. راءِ ڏياچ جا وار سينگاري، سندس سر چارڻ کي ڏين ٿيون. استريون ورلاپ ڪري پيئون چون ته ”راجا رات هلي رهيو.“

(۳)

سورن مٽي، سڪ ٿيو، خيما هنيا ڪنگهار،
ٿيو راڳ، روپ سو، لڳي تندر تنوار،
سو ڏين پتين پاڙ، پسو! راجا راضي ٿيو

(سورن مٽي (راءِ ڏياچ جي گذارڻ کان پوءِ چڪيا تي چڙهي) ته صلح ۽ آرام لڳي ويو (چو ته سورن جي ڪري ئي هيءَ ساري روڻداد ٿي هئي. سورن مان معنيٰ آهي نفس. نفس مري ويو ته قلب لاءِ آرام ٿيو.) راءِ ڏياچ تنبو ڪنيا (لاڏاڻو ڪري، وڃي عرش ۾ آڏيا) روحاني دنيا ۾ راڳه روپ ٿيو ۽ سازن جي تنوار ٿي. اهور اڳهه سڀني طرفن ۾ پيو پري. (جن کي ڪن آهن، اهي سڻن) ڏسو ته راءِ ڏياچ هيئن فرحت ۾ عرش تي ويٺو آهي.

[شاهه جو رسالو (مجمعل، ڪلياڻ آڏواڻي)]

سي. وي. رمن

هومي جي. بابا

پرقل چنڊر ري

سٽينڊر نائٽ بوس

چاڻڪير

شري نواسار امنوجن

جڳديش چنڊر بوس

وڪرم ساراپائي

اي. پي. جي. عبدالڪلام

ڏنل سائنسدانن جي ڪوجنائن بابت پڙهي ڄاڻ حاصل ڪريو. ڪلاس ۾ انهن جي ڪوجنائن بابت گفتگو ڪريو.

۳. علم آمله خزانو

ڊاڪٽر نرملا نارائڻڊاس آسناڻي سنڌي ۽ هندي پاشاڻن جي هڪ ڄاتل سڃاتل عالم اديبا آهي. ٻنهي پاشاڻن ۾ سندس معياري رچنائون ذهين ڀاڻڪن ساراهيون آهن. هن پاڻ ۾ علم جي اهميت تي سٺي روشني وڌي ويئي آهي.

ٻڌو، پڙهو ۽ سمجھو.

هن سنسار ۾ عام طور زير زمين ۽ مال ملڪيت جي مالڪ کي آسامي مڃيو ويندو آهي. آسامي ۽ جي اڪري معنيٰ آهي مالدار. مالدار يا دؤلتمند انسان جو رتبو ۽ دٻڊو ته ظاهرا ظهور آهي. پئسي جي ڪرامت کان ڪير اڻواقف آهي؟ ناڻي کي هرهنڌ نمسڪار آهي. ان ڪري ئي چوڻي آهي ته ”پير عيسيٰ پير موسيٰ، پر سب سي بڙا پير پئسا“ ليڪن پئسي جي طاقت به جنهن جي اڳيان سجدو ڪري ٿي، اها سلطنت آهي علم جي. ”اِل“ ذاتوءَ مان ٺهيل علم جي اڪري معنيٰ آهي ’ڄاڻ‘.

سنسار ۾ علم جي فلڪ گهڻي ڪشادي آهي. هن لفظ جي دائري ۾ عقل ۽ هوشيارِيءَ جون سڀ سيمائون اچي وڃن ٿيون، ان ڪري علم جو لاڳاپو ڪلا، هنر، ڏاهپ، تجويز، حڪمت ۽ هوشيارِيءَ جي وصفن سان جوڙيو ويو آهي. علم طرح علم جي واقفيت رڳو ڪتابي دنيا سان ئي ڏني ويندي آهي، پر علم رڳو اڪري دنيا تائين محدود ڪونه آهي. اڪرن کان پري هٿ جي صفائي، ڳالهائڻ جي چترائي، نظر جي گهرائي ۽ بدن جي ڦڙتائي وغيره به علم جي ئي خاصيت رکن ٿا.

هي سنسار عجيب نعمتن ۽ شخصيتن جو ڀنڊار آهي. انهن نعمتن کي ماڻڻ لاءِ ايشور سڀ کان سرپشت پراڻي انسان بڻايو آهي. هن کي اُهي نعمتون ڄاڻڻ ۽ ماڻڻ لاءِ عقل جهڙي لاڙائي سوغات بخشي آهي. عقل جي استعمال لاءِ کيس گيان اندرين جهڙا عمدا ساڌن ڏنا آهن. اڄ دنيا جي جن مال آسبابن کي پائي ڪري انسان دؤلتمند آسامي بڻجي ٿو. اُهي سڀ شيون عقل يا علم ذريعي ئي ايجاد ڪيل آهي.

سوکير گيان جو پرتيڪ آسان جا ويد پڙهڻ ۽ اُپنشد آهن. جن ۾ مڻ، ڀٽي، ڇت، پراڻ، جيو، جنم، مرڻ، جپ تپ، يگير، منتر تندر جو گيان، سمجهايو ويو آهي. سنسار جا وڏا وڏا فيلسوف، يوگي، سُڌارڪ ۽ سنت مهاتمائون ان وديا جا ڄاڻون رهيا آهن. انهن قدرت جي ٻاهرين شڪتين بدران انسان جي اندر رهيل شڪتين کي کوجي انهن سان انسان ذات کي، پرمڻ ۽ دُڪڻ کان دُور ڪري پرڪاش ۽ موڪش جي واٽ سمجهاڻي آهي.

صدين کان ودوان، ڪلاڪار، فيلسوف ۽ وگيانڪ عام جي ڀلي ۽ ڄاڻ لاءِ پنهنجي پنهنجي فن، عقل ۽ قابليت کي اڪرن ۾ اوتي علم کي امر بڻائيندا رهيا آهن. علم جي ڪتابي روپ کي ساهتيه جي نالي سان سڃاتو وڃي ٿو. دنيا جي هر ڪا ٻجهارت، مسئلو يا ڪوچ آسان ادب دوان ڄاڻي سگهون ٿا. ان ريت ادب ۽ علم جو ناتو گل ۽ خوشبوءِ وانگر اڻوٽ آهي. علم اها پارس مڻي آهي جنهن جي ڇههءَ سان لوهه جهڙو مٽ جو مڙهيل انسان به سون مٿل قابل بڻجي پوي ٿو. چوندا آهن ته وديا انسان جي ٽين اک آهي، جنهن سان هو اهو سڀ پروڙي سگهندو آهي، جيڪو رواجي طرح ٻن اکين سان ڏسڻ ۾ ڪونه ايندو آهي.

وڏا وڏا شاهوڪار وقت جي لهرن ۾ گم ٿي ويا پر علم جي دؤلت انسان کي جيئري ته ساڻ ڏئي ٿي پر مرڻ کان پوءِ به کيس امر ڪري ڇڏي ٿي. اڄ سنسار ۾ ساهتيڪارن ۽ فنڪارن جو نالو سندن علم ڪري ئي آهي. علم ئي انسان کي انساني درجو بخشيو آهي. علم سبب ئي انسان وڏي آسامي مڃيو وڃي ٿو.

نوان لفظ

ظاهر ا ظهور	=	بلڪل صاف	اُتواقف =	اُتسڃاتل	ڪشادي =	ويڪري
محدود	=	دائري اندر	ٻجهارت =	راز	تجويز =	رت، يوجنا

آپياس

سوال ۱ :- هيٺين سوالن جا جواب هڪ ٻن جملن ۾ لکو.

- (۱) آسامي ڪنهن کي مڃيو ويندو آهي؟
- (۲) ڪهڙي انسان جو رتبو ۽ ڏنڊو ته ظاهر ا ظهور آهي؟
- (۳) علم جو لاڳاپو ڪنهن جي وصفن سان جوڙيو ويو آهي؟
- (۴) آسان جا ويد پراڻ ۽ اُپنشد ڪنهن جا پرتيڪ آهن؟
- (۵) عقل جي استعمال لاءِ ڪهڙا عمدا سادن ڏنا ويا آهن؟

سوال ۲ :- هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

- (۱) علم ۽ ادب جو ناتو گل ۽ خوشبوءِ وانگر اڻوٽ ڪيئن آهي؟
- (۲) ويد پراڻن ۽ اُپنشدن ۾ ڇا ڇا سمجهايو ويو آهي؟

سوال ۳ :- هيٺين ۾ خال ڀريو.

- (۱) سنسار ۾ جي فلڪ گهڻي ڪشادي آهي.
- (۲) پروڙي انسان جي ٽين اک آهي.
- (۳) اڻ ڏاتوءَ مان ٺهيل علم جي آڪري معنيٰ آهي
- (۴) علم رڳو دنيا تائين محدود ڪونه آهي.

سوال ۴ :- هيٺين لفظن جا ضد لکو.

انسان، ذاتو، قزنائِي، عقل، گشادي، محدود، اُتواقف

سوال ۵ :- هيٺ ڏنل لفظ، ٻالھائڻ موجب ڪھڙا لفظ آھن؟

ملڪيت، ڄاڻ، رڳو، بڻايو، هُو، رواجي، گشادي

سوال ۶ :- ساڳئي معنيٰ وارن لفظن جا جوڙا ملايو.

’الف‘ ’ب‘

۱) اُتواقف	الف) يوجنا
۲) گشادي	ب) راز
۳) ٻجھارت	ب) اُٿسڃاتل
۴) تجويز	پ) ويڪري

سوال ۷ :- هيٺين لفظن جون صفتون ٺاهيو.

ڪرامت، هوشيارِي، ڏاھپ، چترائي، قزنائي

پورڪ آبياس

۱) ٽڪر تي آڌار رکندي علمي ڪم

سنسار ۾ علم جي فلڪ ايجاد ڪيل آھن.

الف) ٽڪر مان اُٿتڙ معنيٰ ڏيکاريندڙ لفظ ٻولهي چوڪندا ڀريو.

تنگه	وشال	غليظائي	اُچاترائي

ب) ڏنل هدايت پڙهي جملا وري لکو.

۱) عقل جي استعمال لاءِ ڪيس گيان اندرين جهڙا عمدا ساڌن ڏنا آهن.

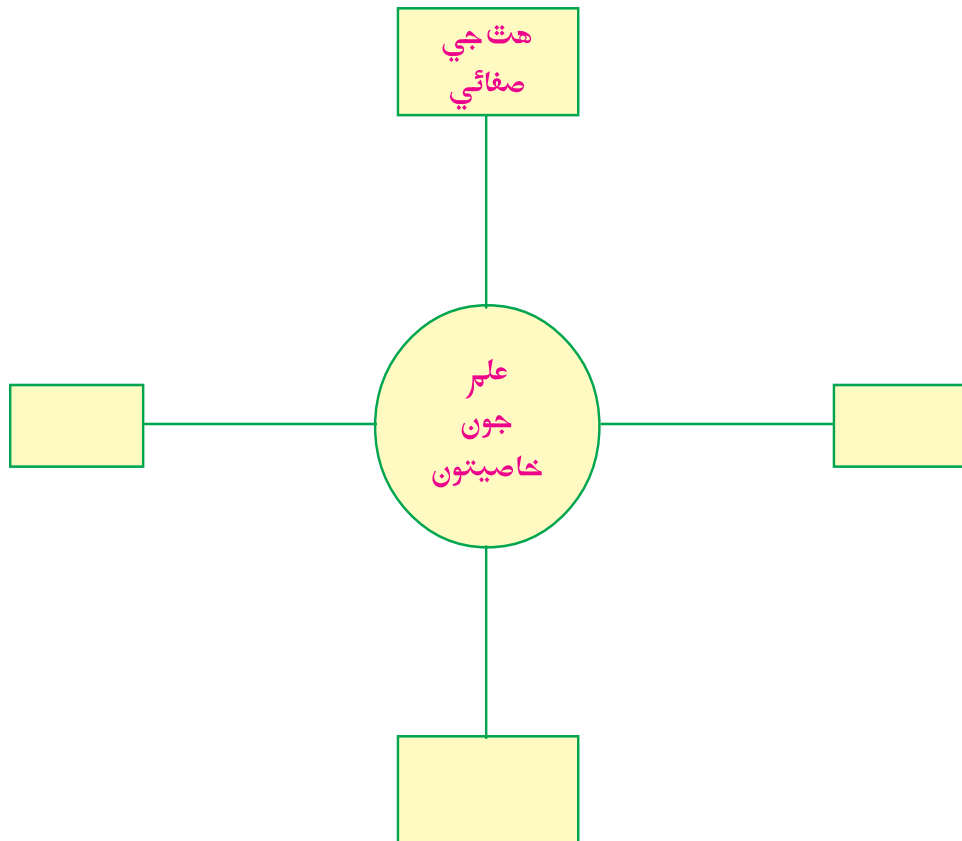
(ليڪ ڏنل لفظ بدران مناسب لفظ ڪم آڻيو.)

۲) سنسار ۾ علم جي فلڪ گهڻي ڪشادي آهي.

(ليڪ ڏنل لفظ بدران ”محدود“ لفظ ڪم آڻيو.)

۳) هي سنسار عجيب نعمتن ۽ شخصيتن جو پندار آهي. (ڏنل جملي جا ٻه الڳ الڳ جملا ٺاهيو.)

پ) چوڪنڊا پورا ڪريو.

پ) علم جو لاڳاپو ڪلا، هنر، ڏاهپ، تجويز، حڪمت ۽ هوشياريءَ جي وصفن سان جوڙيو ويو آهي :-
ليڪ ڏنل لفظ سان لاڳاپو رکندڙ لفظ ٻولهيو.

تفريز بازي، واڌڪو، چترائي، رڳ، يوجنا، سدورائپ

ث) پڙهيو آهين پر ڪڙهيو آهين ڇا؟ ان چوڻي تي روشني وجهو.

د) توهانجو دوست يا ساهيڙي انٽر اسڪول گيت ٻائڻ جي چٽاڀيٽيءَ ۾ پهريون نمبر آيو آهي. ان لاءِ کيس واڌايون ڏيندي خط لکو.

پ) ٻن شاگردن جي وچ ۾ گفتگو لکو. (گاڏين جي سنڀال تي)

ٲاٲ ڪريان - ٲاٲ سڪان

۱. ڏنل مثال موجب ياداشت ٲوري ڪريو.

مثال	رام تقرير ڏني.	رام تقرير ڏيئي رهيو هو.
۱.	اُنهن رومال سان ڳنڍي ٻڌي.	
۲.	اسان گرمي مڪسوس ڪئي.	
۳.	ناٽڪ ۾ ڊاڪٽر ۽ وڪيل جي گفتگو ٿي.	
۴.	ٲوليس چور جو مال ضبط ڪيو.	
۵.	گورڊن ميزبان جي سٺي ٲومڪا نٻاهي.	

۲. ڏنل مثال موجب ياداشت ٲوري ڪريو.

مثال	راهگير وٺ هينان وهي ٿو.	راهگير وٺ هينان وينو آهي.
۱.	ٲڪي پنهنجي ٻچن جي ٲرورش ڪن ٿا.	
۲.	وزير نئون فرمان جاري ڪري ٿو.	
۳.	انيل پنهنجي ننڍڙي ٲاءُ کي دلاسو ڏئي ٿو.	
۴.	برف رجي ٲاڻي ٿئي ٿي.	
۵.	محنت سان آخر اسان کي ڪاميابي ملي ٿي.	

۴. سنگ تاري - ڪسنگ ٻوڙي

هن سبق جو ليڪڪ شري رام ڀاڳچنداڻي گيان آهي. هن سبق ۾ شواجي، انصاف جو ڪوڏيو هو، پر تنهن سان گڏ اُدار دل به هو. ان جو سهڻو چتر ڇٽيل آهي.

ٻڌو، پڙهو ۽ اداڪاري ڪريو.

ڪردار

۱ - شواجي

۲ - سمياجي (شواجي مهراج جو پٽ)

۳ - مورپنت

۴ - ڪالوشا (سمياجيءَ جو متر)

۵ - ڪانهوجي

(پردي ڪڇندي سامهون منچ تي شواجيءَ جو ويٺل اشت پرڏان (اٺن ڄڻ جو منڊل) نظر اچي ٿو، مٿي وچ تي شواجيءَ جو تخت خالي پيو آهي.)

(شواجي اچي ٿو ۽ سڀ سندس سَنمان ۾ اُٿي بيٺن ٿا. مورپنت شواجي سان گڏ اچي ٿو. شواجي مسند تي وهي ٿو. پوءِ ٻيا سڀ مقرر جڳهين تي ويهي رهن ٿا.)

شواجي : (ٿورو ترسي) پيش ڪيو وڃي انهن اپراڏين کي جن دشمن سان ملي اسانجو ۽ ماترپوميءَ جو ڪنڌ هيٺ ڪيو آهي.

(سپاهي سمياجي ڪالوشا ۽ ڪانهوجي کي بنديءَ جي روپ ۾ وٺي اچن ٿا.)

شواجي : (سمپاجيءَ ڏانهن منهن ڪري، سخت نوع ۾ چوندي) سمپو! تون دشمن سان ملي وڃڻ بدلي منهنجي ڪنڌ تي کائي واهي ڪڍين ها ته مون کي ايڏو دک نه ٿئي ها.

سمپاجي : (بيڪڊ شرمسار ٿيندي) اُف!

شواجي : تون جيڪڏهن مون کي قيد ڪري هن پوميءَ جو راجا بڻجي ها ته به مون کي ايڏو ارمان نه ٿئي ها. پر هيئن دشمن جو هٿيو بڻجي پنهنجي پوميءَ جو اجيت قلعو ڏيئي تو هڪ وڏو اپراڌ ڪيو آهي. هن مهاراشتر جي شان کي داغ لڳايو آهي. آخر ايتري ذليل ٿيڻ جو ڪارڻ ڪهڙو؟

سمپاجي : (اکين ۾ پڇتاءُ جا آنسون آڻيندي پر ۾ بيٺل ڪالوشا ڏانهن اشارو ڪري) جو ڪجهه ڪرڻو پيو آهي سو سڀ هن جي صحبت ۾ اچي ڪري، هن جي سنگ ۾ اچي ڪري، بابا!

شواجي : بابا! بابا! نه چئ. هن وقت تنهنجي سامهون هن راشتر جو راجا آهي، هن راشتر جو اشت پرڏان وڃو آهي، توکي سچ ٻڌائڻو ٿي پوندو.

موروپنت : (اُٿي بيهي ڪري مهاراج کي وينتي ڪندي، سمپاجيءَ ڏانهن اشارو ڪندي) هن کي هي دفعو معاف ڪيوس.

شواجي : مان سمجهي نٿو سگهان ته اوهان هن کي معاف ڪرڻ لاءِ ڇو ٿا چئو؟ ڇا ڪاڻ ته هيءُ منهنجو پٽ آهي انڪري؟ يا ٿيڻ وارو چترپتي آهي انڪري؟ مگر ياد رکو ديش شخص کان مٿي آهي. جو غداري ڪري ٿو انجي سزا موٽ آهي پوءِ اهو خود راجا ڇو نه هجي.

موروپنت : پر مهاراج! سمپاجي اهڙن ويچارن جو نه آهي. (ڪالوشا ۽ ڪانهوجيءَ ڏانهن اشارو ڪندي) ڪالوشا جي شراب ۽ ڪانهوجيءَ جي پڙڪائڻ ۽ برخلائڻ هن کي مجبور ڪيو آهي. ”سنگ تاري ڪسنگ ٻوڙي“ ڪو اڃا ڪونه چيو ويو آهي. پهرين ته ڪالوشا کي ...

ڪالوشا : (يڪدم شواجيءَ جي پيرن تي ڪرندي) ۾ ... مون کي ... م ... ڪ ... ڪيو ... م ... مهاراج.

شواجي : (جوش ۾) ٿري وڃ هتان، هن ديش ۾ غدارن لاءِ ڪابه جڳهه ڪانهي.

موروپنت : هي دفعو يوراج کي معاف ڪيو وڃي مهاراج.

شواجي : (محڪم ٿيندي) هيءَ نياءَ جي پڪار آهي، نياءَ اڳيان نه ڪوئي وڏو آهي، نه پنهنجو آهي ۽ نه پراڻو، اشت پرڏان جو فيصلو آخرين فيصلو آهي. (سڀني ڏانهن منهن ڪندي) اوهانجو ڇا ويچار آهي؟

اشت پرڏان جو هڪ اڌڪاري : حال ڪالوشا ۽ سمپاجيءَ کي الڳ الڳ بند رکيو وڃي ۽ هت ڪانهوجيءَ کي ترسايو وڃي.

شواجي : ٺيڪ.

(سڀاهي ڪالوشا ۽ سمپاجيءَ کي بندي روپ ۾ وٺي وڃن ٿا.)

شواجي : ڪانهوجي! توکي پنهنجي باري ۾ ڇا چوڻو آهي؟

ڪانهوجي : (بي ڊپائي سان چوندي) سر ڪار! مون کي ڪهڙي به سزا ڏيندا منظور آهي. سر ڌڙ کان ڌار ڪيو يا ڦاسيءَ جي تختي تي لٽڪايو. پر مان ايترو چوندس ته مان اوهان جي ٻئي نيتيءَ سان سهمت نه آهيان.

شواجي : او! اها ڪهڙي ڳالهه آهي جنهن سان تون يڪراءِ نه آهين؟ تون ڪليءَ دل سان نڪتچيني ڪري سگهين ٿو.

ڪانهوجي : لاشڪ توهانجي سورويرتا، بي رياءِ ۽ نسوار ٿپڻي کي مون سدائين ساراھيو آهي. پر توهانجي هڪ طرف مسلمانن تي نوازش ته ٻئي طرف انهن سان دشمني، ان ٻئي نيتيءَ تي مان هن مهل تائين پوسرندو رهيو آهيان.

شواجي : ڪو مثال به ته ڏي نه.

ڪانهوجي : اوهان هڪ طرف انهن کي پنهنجي سينا ۾ نه صرف ڀرتي پيا ڪريو پر انهن کي وڏا عهدا به ڏنا اٿو ۽ ٻئي طرف انهن کي هن ملڪ مان تڙي ڪڍڻ جو پرن ڪيو آهي.

شواجي : منهنجا پليل متر! دشمني انهن سان آهي جن هن ديش کي پنهنجو سمجهي پيار نه ڪيو آهي، جن هن ديش کي هڪ لٽ ۽ ڀوڳڻ جي وستو سمجهيو آهي، هتان جي عوام کي پنهنجو غلام سمجهيو آهي جا هلت سهڻ کان ٻاهر آهي ۽ ...

ڪانهوجي : ۽ ...

شواجي : ۽ جن هن پوميءَ کي پنهنجو سمجهيو آهي ان کي مان راشتر جو انگ سمجهيو آهي.

ڪانهوجي : هنن مسلمانن کي ڪهڙي قطار ۾ ڳڻيندا؟ مثال - پناڻ دؤلت خان، سيدي جن کي هن دريائي آرماڙ جو سٺاڻپني بڻايو ويو آهي، قاضي حيدر کي صلاحڪار ڪري رکيو ويو آهي. بابا ياقوت کي وڏي عزت سان ڏسو ٿا، اها ٻئي نيتي نه آهي ته ٻيو ڇا آهي؟

شواجي : جنهن ڳالهه کي پٺ سمياجي نه سمجهي سگهيو ان لاءِ اگر ڪو ڀل ڪري ويهي ته انکي ڪهڙو ڏوهه ڏيو.

ڪانهوجي : چوڻ ۾ ڪا ڀل ڪئي هجي ته معاف ڪندا. اوهان مونکي ڪلي دل سان ڳالهائڻ لاءِ چيو هو تڏهن ئي مون ...

شواجي : نه نه ... ڪانهوجي اها ڳالهه ڪانهي. ٻڌ، مان مسلمانن يا سندن اسلام جي خلاف ناهيان ۽ نه وري ڪو سمجهدار هندو ائين ڪندو به. ڪنهن به سڄي هندوءَ ۾ ڪنهن ڌرم لاءِ يا مذهب لاءِ دويش پائو نٿي رهي. سڀني کي پنهنجو متر بڻائڻ چاهي ٿو. هنن مسلمانن هن ديش کي پنهنجو سمجهي پنهنجي لياقت جو جوهر ڏيکاريو آهي. ان کي ئي اهڙا جوابداريءَ وارا عهدا ڏنا ويا آهن ڪانهوجي!

ڪانهوجي : اوهانجو اورنگزيب جي باري ۾ ڇا ويچار آهي؟

شواجي : اگر انجي جڳهه تي داراشڪوه هجي ها ته پوءِ اورنگزيب سان ٽڪر کائڻ جو سوال ئي نه اٿي ها. (ڪانهوجي ۽ ٻيا ڏندين آڱريون ڏيئي شواجيءَ ڏانهن نهارين ٿا.)

ڪانهوجي : عجيب ڳالهه آهي!

شواجي : تنهنجن ۽ منهنجن ويچارن ۾ فرق اهو آهي جو تو ڪلپنا کي سچ سمجهيو ۽ مون حقيقت کي حقيقت. ان تي عمل ڪريان پيو. مون ديش کي طاقتور بڻائي دنيا ڏانهن دوستيءَ جو هٿ

ڊگھيڙيو آهي، مون نيتي ۽ نياءَ جو رستو پڪڙيو آهي. نتيجو اهو نڪتو آهي جو منهنجي پرڄا ۾ رهندڙ مسلمان پڻ هر طرح سڪي ۽ سلامت آهن.

ڪانهوجي : ڇا مون هنن کي پنهنجو نه سمجهيو آهي؟

شواجي : اهو ان مان ظاهر آهي جو اڄ تون هت بندي روپ ۾ بيٺو آهين. هيتري ٻل هوندي به کانئن ڪمزور ثابت ٿيو آهين. توکي منهنجي راڄ ۾ هڪ به مثال نه ملندو جو هنن جي مسجد يا ڌرمي ڪتاب جو ڪنهن اڀمان ڪيو هجي.

ڪانهوجي : اُن ۾ ڪو شڪ نه آهي مهاراج. ڪلياڻ جي لوٽ ۾ ڪٿي آيل مسلمان استريءَ سان اوهانجو ڪيل عزت ڀريو سمنان ڪنهن کان بچيو آهي؟ اهو اوهانجو بلند چرينر جي پوري پوري ساڪ ڏئي ٿو.

شواجي : جو انسان عملي جيون ۾ ديش ۽ ڌرم سان وفادار رهي ٿو اهو اڪثر جيون ۾ دوکو نٿو کائي.

ڪانهوجي : مهاراج! مان هن مهل تائين پليل هوس، ڪن غلط فهمين هيٺ اچي مون ئي اوهانجي يوراج سمپاڄيءَ کي برغلائيو هو ان اپراڌ جي سزا هن کي نه پر مونکي ئي ملڻ گهرجي.

شواجي : انجو فيصلو رڳو مونکي نه پر ان اشت پرڏان کي به ڪرڻو آهي.

ڪانهوجي : مان پاڻ کي خوش نصيب سمجهندس جو مون جهڙي انسان کي ڦاسيءَ تي لٽڪايو وڃي، جيئن غدارن لاءِ ڪو سبق ڇڏي وڃان.

شواجي : جيڪڏهن تون سچي دل سان پڇتاءَ ظاهر ڪرين ٿو ته مان اشت پرڏان کي وينتي ڪندس ته توکي معاف ڪري ڇڏي. مان چاهيان ٿو ته هر ڪو ناگر ڪ پاڻ کي سچو ديشواسي سمجهي ۽ ٻين ڌارين کي هتان تڙي ڪڍڻ ۾ پورو پورو سانڌ ڏيئي راشتر کي اڳين اُڇ تي رسائڻ ۾ مدد ڪري. اشت پرڏان جو اڌڪاري : اگر سچي دل سان هن پڇتاءَ ظاهر ڪيو آهي ته اهڙي حالت ۾ کيس آزاد ڪيو وڃي ۽ ٻين کي سڀاڻي هت پيش ڪيو وڃي. اهي به جيڪڏهن برين عادت ڇڏڻ جو پڪو پرن ڪندا ته کين معاف ڪيو ويندو.

ٻيو اڌڪاري : ان کان وڌيڪ انهن لاءِ ٻيو ڇا ٿو ڪري سگهجي.

ڪانهوجي : هن کانپوءِ مان به هن راشتر جي بهتري ۽ بهبوديءَ لاءِ هر قرباني ڪرڻ لاءِ تيار آهيان.

شواجي : اسين تو مان اهڙي ئي اُميد رکون ٿا.

(روشني جهڪي ٿي وڃي ٿي.)

(پردو ڪري ٿو.)

نوان لفظ

اڻڄ تي رسائڻ = ترقي جي راهه تي پهچائڻ

پوسرڻ = سڙڻ پچڻ

محڪم = پڪو

نڪتچيني ڪرڻ = ٽيڪا ٽپڻي ڪرڻ

ارمان ٿيڻ = دڪ ٿيڻ

نوع = رُخ

آپياس

سوال ۱ :- هيٺين سوالن جا هڪ ٻن ستن ۾ جواب لکو.

- (۱) سپاهي ڪنهنڪي بندي روپ ۾ وٺي آيا؟
- (۲) سمياجيءَ ڪهڙو وڏو اپراڌ ڪيو هو؟
- (۳) سبق ۾ آيل انهن مسلم شخصن جا نالا لکو، جنڪي شواجي مهراج عهدا ۽ عزت ڏني هئي.

سوال ۲ :- هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ ڏيو.

- (۱) مورونٽ جي سمياجيءَ کي معافي ڏيڻ جي صلاح تي شواجي مهراج ڇا چيو؟
- (۲) سڄي هندوءَ جو سپاءُ ڪيئن هوندو آهي؟
- (۳) شواجيءَ جي بلند چريتر جو ڪهڙو مثال ڏنل آهي؟

سوال ۳ :- هيٺين لفظن جا ضد لکو.

دشمني، غلام، آخرين، عزت، خوش نصيب

سوال ۴ :- هيٺين لفظن جا ساڳي معنيٰ وارا لفظ سبق مان ڳولهيو.

	ڳناهه
	خوشحالي
	تياڳه
	پڙڪائڻ

پورڪ آپياس

(۱) هيٺين اصطلاحن کي ڏنل جملن ۾ مناسب نموني استعمال ڪريو.

- (ڪنڌ هيٺ ڪرڻ، نڪتچيني ڪرڻ، ارمان ٿيڻ، اڻڄ تي رسائڻ)
- (۱) پٽ اهڙو ڪو ڪم نه ڪجانءِ جو اسانجو
 - (۲) هو فملن تي آهي.
 - (۳) راجيش کي اسڪالرشپ امتحان ۾ گهٽ مارڪون ملڻ تي هٺڪي ڏاڍو
 - (۴) هر هڪ ديشواسيءَ کي محنت ڪري ديش کي گهرجي.

(۳) شواجي مهاراج جي بهادريءَ جو ڪوبه هڪ قصو، ڪتاب / انٽرنيٽ ذريعي پڙهي اچي ڪلاس ۾ پڌايو.

ڏسو. ڄاڻيو ۽ ٻڌايو.

● آسام جي ٻھو اُتسو جي جاڻ انٽرنيٽ ذريعي حاصل ڪري. لکي اچي ڪلاس ۾ ٻڌايو.

۵. بند دروازو

هي سبق ٺاڪر ڇاڻو لکيو آهي. اڄ جون ڪهاڻيون ڪتاب مان ڪنيل آهي. هن سبق ۾ پٽ جي ماءُ لاءِ لاڀرو آهي ۽ بابت ڏنل آهي.

”امان! تيار ڪر، سنا سنا ڪپڙا ڪڍي بئڱ ۾ وجهه، توکي به اوڻي ۽ گهمڻ ٿا وٺي هلون، توکي ائين به گرمي نه وڻندي آهي، سڄو ڏينهن گهر ۾ به نائي پئي پائي گهمندي آهين،“ سندس پٽ گورڊن، دڪان تي ويندي چيو!

امان جي عمر ۷۰ سال کن هئي. هوءَ سنڌ جي هڪ ٻوٽ ۾ ڄائي هئي. هوءَ ٽڪاڻي ۾ گرمي پڙهي هئي، شڪل ۾ سهڻي هئڻ ڪري، سندس ووا، ڪراچي ۽ هڪ پڙهيل سان ٿي ويو.

سنڌ ۾ ته هوءَ جوان هئي، کيس گهٽ پڙهڻ جو خاص احساس نه ٿيو هو، سندس گهٽ اتي نوڪري ڪندو هو ۽ گهر جو خرچ هلندو رهيو. اتي ڪمائي پل گهٽ هئي پر گڏوگڏ شيون به ڪافي سستيون هيون.

امان ۷۰ بهارون ۽ خزانن ڏسي چڪي هئي، سندس گهٽ ۴۸ سالن جي عمر ۾ ئي کيس اڪيلو ڪري هليو ويو. ٻن پٽن کي هن ڪيئن پالي وڌو ڪيو. هڪ ته نوڪريءَ سان وڃي لنڊن وسائي، ٻيو گهٽ پڙهڻ ڪري ڌنڌو ڪرڻ لڳو. ٻئي پٽ امان کان هوشيار هئا ان ڪري ٻنهي جو امان جي ويچارن سان ٺهڪڻ جو سوال ئي نه ٿي اٿيو. اڄ جي جوانن ۽ هنن جي زالن سان به هوءَ ٺهڪي نٿي سگهي. ڇپ ڇپ روئندي به ڪڏهن ڪڏهن ڊبيل آواز، زور سان آواز ۾ تبديل ٿي ويندو هو. پر امان کي خبر هئي ته ان مان ڪجهه به ورنڌو سرنڌو ڪونه

هوءَ ٿي ڇپ ڪري پنهنجي ڪمري ۾ هلي ويندي هئي. وقتي سڄو سڄو ڏينهن هوءَ اڪيلو ڪمري ۾ ويٺي هوندي هئي يا رنڌڻي تائين ايندي به هئي ته سندس نونهن ۽ پٽ پنهنجن ٿي الاجي ڪهڙين ڳالهين ۾ مشغول هوندا هئا. باقي سندس پوڻا پوڻيون اسڪول مان موٽندي وٽس هلي ايندا هئا. هوءَ ان ۾ به خوش هئي.

اڃانڪ هڪ ڏينهن سندن گهر ۾ ٻه شخص آيا هئا. هڪ کي ڪارو ڪوٽ پيل هو، جنهن مان امان کي لڳو، اهو وڪيل ٿي هوندو ۽ ٻيو شخص ڪير هو؟ امان پنهنجي ڪمري مان لڀاڪو پاڻي ٻنهي اجنبين شخصن کي ڏسي هلي وئي ڇا لاءِ ته کيس ڊپ هو ته ڪٿي هوءَ هنن جي سامهون وڃي ۽ پٽ نونهن جي ڊپ کائي.

ڪجهه وقت کانپوءِ سندس پٽ ۽ نونهن کيس ڪوٺڻ آيا ۽ وڏي پيار وڃان کيس چيو ته گائون لاهي، ساڙهي پاڻي هال ۾ اچي، ته کيس انگرېمينٽ تي وڪيل سامهون صڪي ڪرڻي آهي. امان کان رڙ ٺڪري وئي هن پڇيو ... هي ڪير آهي؟ ڇا جي صڪي ۽ ڇا تي صڪي ٿا وٺو؟

”اما هيءَ جاءِ هال ننڍي ٿي ٿئي. ٻار وڏا ٿي ويا آهن، کين ڪمرو ته ضرور ڪپندو. هيٺئر ته ڪڏهن هال ۾ يا ڪڏهن اسانجي ڪمري ۾ رات جو سمهي پون ٿا، کين پڙهڻ لاءِ ٽيبل ڪرسي به ڪونهي. اسان هيءَ جاءِ وڪڻڻ جو فيصلو ڪيو آهي ۽ ٿورن ڏينهن ۾ ممبئي کان ٿورو پري بي جاءِ وٺنداسين! تنهنجي ڪمري ۾ ٻارن کي سمهاريون، توکي تڪليف ٿيندي ... هال ۾ سڄو ڏينهن نائيتي پاڻي پئي گهمين ۽ ڪو مهمان اچي ٿو وڃي ته تنهنجي هٿ ۾ هميشه ناس جي ڇپتي هوندي آهي ۽ نڪ ناس سان ڀريو پيو هوندو آهي. ماڻهو ڇا چوندا؟ پٽ ڳالهه کي صاف ڪندي چئي ڏنو.

”ائين ڇو نه ٿو چوين ته پنهنجي ساهرن جي ڀرسان جاءِ ڪپئي. جاءِ منهنجي نالي آهي ... تنهنجي پيءُ هيءَ جاءِ ڪيئن فرض ڪئي ورتي هئي ۽ آخرين دم تائين قسطن ڀريندو رهيو.“ امان روئندي چيو.

”امان! تون ته اڃا گهٻرائين ٿي. ڀلا بيءَ جاءِ ۾ تنهنجو نالو به هوندو، تون به ان ۾ رهندينءَ باقي توکي ڪهڙو فڪر ٿئي ٿو؟ ...“ پل اڪيلو اوهان هت رهي پئو ... اسين بي جاءِ ٿا وڃي مسواڙ تي وٺون ... اڪيلو رهجو، اڪيلو رڌجو ۽ اسان ڏانهن نه نهارجو ... جيڪڏهن ٻئي پٽ وٽ لنڊن وڃڻ چاهيو ته پل هلي وڃو.“ نونهن پريشان ٿيندي چيو.

”اڙي بابا! مان هت ڪالونيءَ ۾ نهي نڪي مس ويندي آهيان. مندر ڀرسان، گردوارو ڀرسان، مان اڪيلي هلي ٿي وڃان، ستسنگهه ٻڌي ٿي اچان. منهنجو من نهي ٿو وڃي.“ امان نونهن ڏانهن مخاطب ٿيندي چيو.

”امان جلد ڪر، هو ترسيا وينا آهن. انگرېمينٽ تيار آهي، هو ڇا چوندا، نهيو ساڙهي به نه پاءِ، ائين ئي نائيتيءَ ۾ هال ۾ هل ۽ صڪي ڪر ...“

امان نونهن پٽ جي غمي وارن چهرن کي ڏٺو اڪيون اگهي هال ۾ هلي آئي. ڪاري ڪوٽ وارو وڪيل هن جي اڳيان صفحا رکندو ويو ۽ امان کان گرميءَ ۾ صڪي وٺندو ويو ۽ ان صڪي هيٺان پنهنجي صڪي شاهد بڻجي ڪندو ٿي ويو.

امان جي جاءِ وڪامي وئي. لنڊن ۾ رهندڙ پٽ امان کي فون تي ڏاڍو ڊٻايو. ”تو انگرېمينٽ تي صڪي ڇو ڪئي؟ ڇا هو مون کي حصو پتي ڏيندو؟“ امان ڇا ڪري، هوءَ خاموشيءَ ۾ ڳوڙها ڳاريندي رهي.

هنن بي جاءِ ورتي پر امان کي الڳ ڪمرو ته نه مليو، پر هڪ بالڪنيءَ کي ڍڪي ان ۾ سڀني وجهي کيس سمهڻ لاءِ ڏني وئي. هوءَ سانت رهي. ٻار وڏا ٿيندا ويا، هنن جي ٿي. وي. ۽ ٽيپ رڪارڊ جي آوازن تي به هري وئي.

اوتئي ۽ پهچندي، ٻن ڏينهن کانپوءِ امان کي وٺي سندس بئگ سميت، گورڊن پنڇ ڪلوميٽر کن پري، هڪ ٻڍا آشرم ۾ وٺي آيو ۽ کيس چيائين ”امان! اڄ کان وٺي تون هن سندر آستان تي رهندين ۽... ٿڌي ٿڌي هير ۾ تنهنجي تندرستي به سٺي رهندي... ڪنهن جي به چٽ چٽ کان دور... مون ٻن سالن جو خرچ آشرم ۾ پري ڇڏيو آهي. وڏي مشڪلات سان سال کانپوءِ هڪ پلنگه مليو آهي...“

”گودو پٽ! هي تون ڇا چئي رهيو آهي... مان هت چورهان... مان توهان سان گڏ رهندس... مون ته ڪڏهن اڪيلو رهڻ لاءِ طلب نه ڪئي آهي. ڪنوار ۽ ٻار ڪٿي آهن؟... مان هن مدراسين مائين سان ڪيئن رهي سگهندس... هنن جي ٻولي به سمجهه ۾ نه ٿي اچي...“

”امان تون ڪو خيال نه ڪر... وڏي جاءِ ملندي، مان توکي واپس وٺڻ ايندس، ٻار وڏا ٿي ويا آهن... جاءِ سوڙهي ٿي پئي آهي... اسين تو وٽ هر سال گڏجڻ به اينداسين.“

ماءُ کي زوريءَ پلنگه تي وهاري، گورڊن ڪمري جو دروازو کڻي بند ڪيو ۽ هيٺ آفيس ۾ وينل مهلا ڪلارڪ کي تاڪيد ڪندي جلد ئي آشرم مان نڪري هلي ويو.

ٻڍا آشرم ۾ رهندي امان کي ٻه سال پورا ٿيڻ ۾ باقي ۱۵ ڏينهن بچيل هئا. کيس هيٺ آفيس ۾ ڪوٺيو ويو ۽ ٻڌايو ويو ته سندس ٻن سالن جو مليل خرچ ٻن هفتن کانپوءِ پورو ٿيندو. سندس پٽ کي رجسٽرڊ خط لکيو ويو هو پر هن نه ڪو جواب ڏنو آهي؟ نه وري ٻين سالن جو ڊرافٽ موڪليو آهي... انڪري امان کي چيائون ته هوءَ رپيا پري نه ته پلنگه ڇڏڻو پوندس.

ٻن سالن ۾ ٻنهي پٽن مان وٽن ڪوبه نه آيو هو ۽ نه ئي ڪنهن خط لکي سار سنڀال لڏي هئي. امان آشرم وارن کي پنهنجون ٻئي سونبون چوڙيون ۱۵ ڏينهن کانپوءِ لاهي ڏيڻ جو آڏت ڏنو ۽ مٿي پهرين ماڙ تي هلي وئي ۽ ڪو وقت روئندي رهي. هن کي پنهنجو ماضي ياد اچڻ لڳو، ڪيئن هو ماءُ پيءُ جي سڪيلڏي ڏي ۽ هئي ۽ سندس ڪيترو اونو رکيو ويندو هو. هن کي ياد آيو ته اتي ڳوٺ ۾ ٻڌڙي گانءَ کي به گئوشالا ۾ ڏئي ايندا هئا. هوءَ دروازو بند ڪري سمهي رهي.

رات جو ماني کائڻ لاءِ هوءَ هيٺ نه آئي هئي انڪري کيس سڏڻ لاءِ پهريدار مٿي آيو پر دروازو بند هو. کڙڪائڻ سان به دروازو ڪنهن نه کوليو. بالڪنيءَ جي دري کي ڌڪو ڏئي هو ڪمري ۾ اندر ويو ۽ امان جي هٿ ۾ سونبون ٻه چوڙيون هيون ۽ هنجو ساھ نڪري چڪو هو.

نوان لفظ

خزان = سرءُ هري وڃڻ = عادت پوڻ

آپياس

سوال ۱ :- هيٺين سوالن جا هڪ ٻن ستن ۾ جواب لکو.

- (۱) امان ڪهڙي ٻولي پڙهي هئي؟
- (۲) امان جو گهٽ ڪيتري عمر ۾ گذاري ويو؟
- (۳) ائگريمينٽ تي امان جي صحي ڪرڻ ڪري ڪهڙو پٽ ناراض هو؟
- (۴) امان آشرم وارن کي ڪهڙو آڏت ڏنو؟

سوال ۲ :- هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ ڏيو.

- (۱) گوورتن جي ماءُ ڇو دڪي هئي؟
 - (۲) نئين جاءِ وٺڻ لاءِ گوورتن ماءُ کي ڪهڙا سبب ٻڌايا؟
 - (۳) امان کي آشرم ۾ ماضيءَ بابت ڪهڙيون ڳالهيون ياد آئون؟
 - (۴) جيڪي پٽ وڏا ٿي ماءُ پيءُ کي ٻڌا آشرم ۾ ڇڏي اچن ٿا، ان بابت توهان جو ڪهڙو ويچار آهي؟
- سوال ۳ :- هيٺان لفظ ڳالهائڻ جي لفظن موجب سڃاڻو.

اوڻي، جوان، سهڻي، آواز، ۾، ڪوٺڻ، ڪڏهن، ڪڏهن، کيس

سوال ۴ :- هدايتن موجب هيٺين جملن جا زمان بدلايو.

الف) هڪ ڏينهن سندس گهر ۾ ٻه شخص آيا. (زمان مستقبل)

ب) انگريمينٽ تيار آهي. (زمان ماضي)

پ) اسين تووٽ گڏجڻ اينداسين. (زمان ماضي)

پ) ڪافي شيون سسٽيوڻ هيون. (زمان حال)

پورڪ اڀياس

(۱) هيٺيون ٽڪر پڙهي عملي ڪم ڪريو.

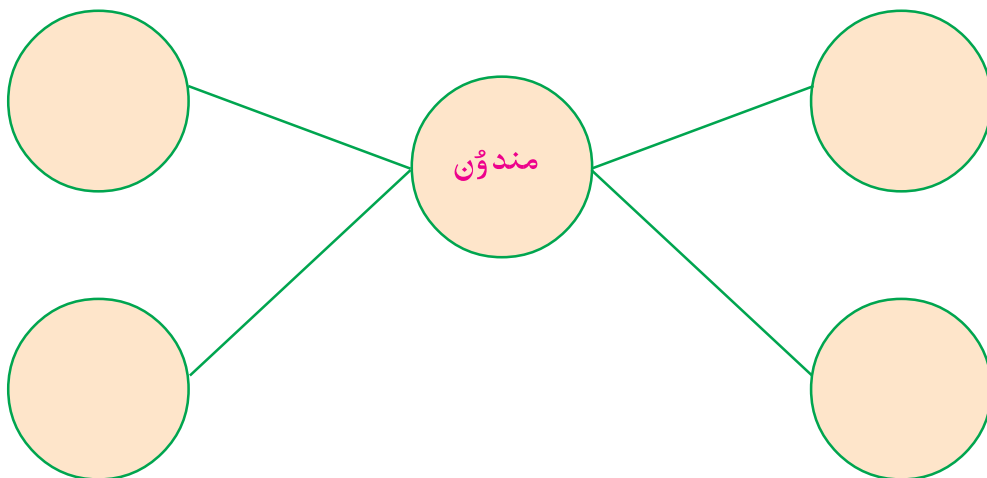
امان جي عمر پٽ نونهن جي دٻ ڪاڻي.

الف) هيٺين سوالن جا جواب ڏيو :-

(۱) امان جي عمر ڪيتري هئي؟

(۲) امان جو گهوت سنڌ ۾ ڇا ڪندو هو؟

ب) ڏنل لفظ سان لاڳاپو رکندڙ ڳالهيون گولن ۾ ڀريو.

(ب) هدايت موجب چوڪنڊا ڀريو.

رنڌڻو

گهر جوڻ الڳ
الڳ جايون

(پ) هيٺين جملن مان صفت ڳولهي، ان لفظ وسيلي ٻيو جملو لکو.

(۱) هنن کي ڪارو ڪوٽ پيل هو.

(۲) ڀٽ آمان کان هوشيار هئا.

(۳) سنڌ ۾ هوڙ جوان هئي.

ڀاڻ ڪريان - ڀاڻ سڪان

پڙهو. ٻڌايو.

ننڍڙو قصو

هلو! سائين، مان ٻڌا آشم مان ڳالهائي رهيو آهيان.
اخبار ۾ توهانجي ڪٿي جو فوٽو ۽ اشتهار ڏٺو ته اهو
گهر ٿي ويو آهي. توهانجو ڪٿو آسانجي ٻڌا آشم ۾
اچي ويو آهي. اهو توهانجي ماءُ سان ڪيڏي رهيو
آهي. توهان هتي اچي پنهنجو ڪٿو واپس وٺي
وڃي سگهو ٿا.

- هن ننڍي قصي مان توهان ڇا سمجهيو؟

توهين شاگرد پنهنجي اڌياپڪ سان گڏجي نزديڪي ٻڌا آشم ۾ وڃو. ڪجهه وقت اُتي رهيل
بزرگن سان گذاريو. انهن سان ڳالهائين بوليون ڪريو.

توهان اُتي وڃڻ کانپوءِ ڇا محسوس ڪريو، پنهنجن لفظن ۾ لکي بيان ڪريو.
گهر ۾ توهانجي ڏاڏي / ڏاڏيءَ يا ڪنهن بزرگ کان ٻڌل قصو / آکاڻي / گهڻا پنهنجي لفظن ۾
بيان ڪريو.

اڄ سماج ۾ 'ٻڌا آشم' وڌي رهيا آهن. ڇا ٻڌا آشم هئڻ گهرجن؟ ان تي ڪلاس ۾ بحث مباحثو
ڪريو. پنهنجا ويچار پختائيءَ سان پيش ڪريو. نتيجو لکو.

۶. لاٿريءَ جي ٽڪيٽ

مرحوم ميار ام ڪڪڙيجا 'درد' آدرش اڌياپڪ، هڏڙوڪي سماج سبوك، سنڌي ٻولي، ساهتيه ۽ ڪلا جو پوڄاري محفلن جو مؤثر ناسڪ شهر جي هر دلچيز سنڌي شخصيت هئو. ڪوٽائون، ڪهاڻيون، مضمون خوب لکيائين. ڏهاڪو کن ڪتاب ڇپيل اٿس. هُو قرب جو ڪوڏيو هئو.

... ”اڄ ئي پنهنجو نالو ڪروڙ پٽين ۾ درج ڪرايو ... نصيب توهان وٽ خود ڪهي آيو آهي ... هاڻي ئي فقط ڏهه رپيا سڙايو ۽ اڄ شام تائين هڪ ڪروڙ رپيا ڪمايو ... اهڙي سونهري موقعي کي هٿان نه وڃايو! ... ڏهه رپيا ... فقط ڏهه رپيا!!!“ ... هڪ ڏهن - ٻارهن سالن جي ٻار جي آواز تي ... مرليڌر چرڪ پري جاڳي پيو ... ڏنائين ته هڪ ٻار سندس سامهون بيٺل آهي ... سندس هٿ ۾ آهي لاٿريءَ جي ٽڪيٽن جو ٻُڻو ...! مرليڌر کيس ڏنو - اڻ ڏٺو ڪري ... وري اڪيون ٻوٽي ڇڏيو ... سي. ايس. ٽي. (چترپتي شواجي ٽرمينس) پهچڻ جو انتظار ڪرڻ لڳو ... جيڪا اسٽيشن بس، ڏهن منٽن اندر اچڻي هئي!

... مرليڌر هڪ وچولي درجي واري پريوار مان هو ... ممبئيءَ جي هڪ فرم ۾ ... ’اڪائونٽس‘ لکڻ جو ڪم ڪندو هو ... هر روز ساڳيءَ لوڪل ٽرين ۾ ... ساڳي ’بوگيءَ‘ ۾ ... ’فڪس‘ ٿيل سيٽ تي ويهي اُلهاسنگر کان سي. ايس. ٽي.ءَ جي وچ وارو سفر طئه ڪندو هو ... جنهن بوگيءَ ۾ هُو هر روز سوار ٿيندو هو، سا سيزن پاس وارن لاءِ ئي محفوظ ٿيل هئي ... اُن گاڏي منجهه سوار تمام مسافر به آهي ئي ساڳيا هوندا هئا! ... مرليڌر چڱي عرصي کان پنهنجي ساٿي مسافرن سان گڏ سفر ڪندو رهيو هو ... انهن جي وچ ۾ اڻ لکيل سمجهوتو ٿيل هو ته هرڪو پنهنجي پنهنجي روزاني واري ’سيٽ‘ جو ئي استعمال ڪندو ... اِن ٻالھ کي وٺي سندن پاڻ ۾ ڪابه رنجش ڪونه ٿيندي هئي ... ڪوبه من - مٽاءُ ڪونه ٿيندو هو! ...

... لاٿريءَ جون ٽڪيٽون وڪڻندڙ ڇوڪري وري پنهنجي هوكي جو دهر اءُ ڪيو ۽ وڌيڪ چيو، ”مهربان ... سوچڻ ۾ وقت نه وڃايو ... ڪو خوش نصيب ئي پنهنجا ڏهر رپيا سڀڙائي ... ها ... ڇڙا ڏهر رپيا سڀڙائي اڄ شام تائين ڪروڙپتي بڻجي سگهي ٿو! ... ٻار جي آواز ۾ بلندي هئي ... مڌرتا هئي ... حد ڪشش هئي، ائين پئي محسوس ٿيو ته ڄڻ قسمت جي ديوي خود پاڻ اچي مرليڌر اڳيان پر گهٽ ٿي آهي! ... مرليڌر هاڻي پوريءَ طرح سڃاڻ ٿي چڪو هو ۽ ٻار جي هٿ ۾ جهليل لاٿريءَ جي مٿان واري ٽڪيٽ جي نمبر ۽ ’سيريز‘ جي الفابيٽي اکر تي نظر پئي ... ’سيريز‘ ايسر اکر واري هئي ... جنهن اکر سان سندس نالي ’مرليڌر‘ جي شروعات ٿيندي آهي ... ۽ وري جڏهن ان مٿين ٽڪيٽ جو نمبر ڄاڻڻ شروع ڪيائين ... ٽڪيٽ تي انگ ... ’ٻجٽس‘ ته ڪيترائي هئا ... پر مرليڌر آخرين انگ ڏٺا ... اهي انگ هئا ۵۴! ... ٻار کي ٽڪيٽن جو ٿهو وٺي ۵۴ (ڇوونجاھ) جي هيٺان رکيل ۵۵ (پنجونجاھ) نمبر واري ٽڪيٽ کڻي ... ڏهين رپئي جو نوٽ ٻار جي سپرد ڪيو ... مرليڌر جي شخصي ويچار موجب ۵۵ (پنجونجاھ) نمبر سندس جيون جي چڱين ڳالهين سان جڙيل هو ... سندس جنم ۱۹۵۵ ۾ ٿيو هو ۽ هاڻي عمر جي پنجونجاھين سال ۾ پير رکيو هئائين ... ۽ هر روز ۵۵ نمبر سٽ تي ويهي ... لڳ ڀڳ ۵۵ ڪلوميٽرن جي فاصلي جو سفر طئه ڪندو هو ... وري جو سندس واچ تي نظر پيس ته واچ جيڪو وقت ڏيکاري رهي هئي، ان ۾ صبح جو ۹ وڃي ۵۵ منٽ ٿيا هئا، جنهن ۵۵ نمبر واري ٽڪيٽ جي چوٽي کي پڻ ڏٺي! سو ٽڪيٽ کي سڳو ڪري ... شام جو ملندڙ خوشخبريءَ جي خوابن ۾ ڪوهجي ويو ۽ خوشخبريءَ جو آئند ماڻڻ لاءِ پنهنجي دل ۽ دماغ کي رڻيائي رکيو ... بس، ڪجهه ڪلاڪن جي ته ڳالهه هئي! سندس پير ۾ وينل ڪشچند مرليڌر کي ٽڪيٽ خريد ڪندي ڏسي، پنهنجيءَ سوچ تي وڌيڪ ٻوجهه نه وجهندي مٿان مٿان رکيل ٽڪيٽ ۵۴ (ڇوونجاھ) کڻي ڏهر رپيا ٻار جي هٿيليءَ تي رکيا! ...

... لوڪل ٽرين وقت سر اچي منزل تي پهتي ... آخرين اسٽيشن هٿ سبب تمام مسافر آر ايم سان ٽرين مان لٿا ۽ پنهنجي پنهنجي روزگار واريءَ جاءِ تي پهچڻ لاءِ پنهنجن قدمن کي تيزي ڏني ... سانجهيءَ واري اخبار ۾ ٽڪيٽن جي ’رزلٽ‘ ظاهر ٿيڻ واري هئي ... مرليڌر به هميشه وانگر شام جو سينيٽن کان موڪلائي ... سهڻا سڀا اڻڀندو اسٽيشن پهچي هميشه واري ساڳيءَ لوڪل ٽرين جي ان ئي ٻوڱيءَ ۾ داخل ٿيو ۽ پنهنجي سٽ نمبر ۵۵ تي اچي ويٺو! ... ٽرين کي رواني ٿيڻ ۾ اڃا منٽ - ڏيڍ دير هئي ... ٻوڱيءَ جا لڳ ڀڳ تمام مسافر پنهنجن پنهنجن جاين (سيٽن) تي بر اجماع هئا ... مرليڌر جي ڪاٻي پاسي وينل ساٿي مسافر جنهن ۵۳ (ٽيونجاھ) نمبر واري ٽڪيٽ خريد ڪئي هئي ... سو به ڏهن - پنڌرهن سيڪنڊن ۾ اچي پهتو ... سندس هٿ ۾ هئي سانجهيءَ واري اخبار، جنهن ۾ لاٿريءَ جي انعامي ٽڪيٽن جا نمبر ظاهر ٿيل هئا! لاٿريءَ جي ’ايسر‘ سيريز واريءَ ٽڪيٽ کي هڪ ڪروڙ رپين جو پهريون انعام ظاهر ٿيل هو! ... ان مسافر مرليڌر کان ٽڪيٽ وٺي سندس نمبر ... انعامي ٽڪيٽ جي نمبر سان پيئي ڏٺو ... ۽ منهن تي ڏنڌلي مرڪ آڻي مرليڌر کي سندس ٽڪيٽ واپس ڪندي چيو، ”منهنجا دوست، تمام ٿوري تان تون هڪ ڪروڙ رپيا حاصل ٿيڻ کان رهجي ويو آهين ... خبر وري ٻئي دفعي ...! ان ماڻهوءَ ڪشچند کان به ٽڪيٽ وٺي نمبر پيٽل لڳو ته سندس حيرت جي حد نه رهي، جو ان ٽڪيٽ جي خريدار کي ئي هڪ ڪروڙ رپيا مليل هئا ... ٽرين چڙڻ شروع ڪيو ... ڪشچند واري انعامي ٽڪيٽ اڃا ان مسافر جي هٿ ۾ ئي هئي ... هتي سندس بي ايماني ۽ لالچ جهڙيون بريون بلائون جاڳي اٿيون ... سو نه هر ڪيائين نه ٿر ۽ پنهنجو ’بريف ڪيس‘ ڇڏي ... اخبار اڇلائي ٽپ ڏيئي اُٿيو ۽ ڪشچند واري ٽڪيٽ هٿ ۾ پختي جهلي ٽرين جي دروازي ڏانهن ڀڳو ... ٽرين اڃا پليٽفارم ڪونه ڇڏيو هو. سو تڪڙ تڪڙ ۾ هلندڙ ٽرين مان ٽپو ڏنائين ... سندس توازن بگڙجي پيو ۽ ويتر جو برسات پوڻ سبب پليٽفارم آلو ٿي چڪو هو ... سو اهو ماڻهو پليٽفارم تان ترڪيو ۽ ٽرين جي ڦٽن ۾ وڃي ڦاٿو. بنا دير سندس شرير ٽڪرن ۾ بدلجي ويو ... ان وچ ۾ اها ٽڪيٽ سندس هٿ مان ڇڏائجي ... اڏامي ان ٻار جي قدمن وٽ وڃي ڪري ... جنهن دوار ان ٽڪيٽ وڪي ويئي هئي! ڪنهن جي به نظر ان نظاري ڏانهن ڪونه ويئي ...

ان غريب ٻار جو نصيب ڪلي پيو، جو ٽڪيٽون وڪڻي گهروارن کي مدد ڪندو هو. اڄ اهو ڪروڙپتي بڻجي ويو. انسان ڪيترائي انسنا سٽي ٿو پر اڻڻدو اهوئي جو ڪوريءَ جي من ۾ هوندو.

نوان لفظ

ڪهي اچڻ = اچي پهچڻ ڏٺو اڻ ڏٺو ڪرڻ = ڏيان نه ڏيڻ رڻيائي رکڻ = ر ڏل رکڻ
توازن = ميزان

آپياس

سوال ۱ :- هيٺين سوالن جا جواب هڪ - ٻن سٽن ۾ لکو.

- (۱) لاٿريءَ جي ٽڪيٽ جي قيمت ڪيتري هئي؟
- (۲) مڙليڌر ڪهڙو ڪم ڪندو هو؟
- (۳) مڙليڌر ڪهڙي ٻوڏي ۾ سفر ڪندو هو؟
- (۴) انعامي ٽڪيٽ ڪنهن جي هٿ اچي لڳي؟

سوال ۲ :- هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

- (۱) مسافرن ۾ ڪهڙو اٺ لکيل سمجهوتو ٿيل هو؟
- (۲) ۵۵ نمبر مڙليڌر جي زندگيءَ سان ڪيئن جڙيل هو؟
- (۳) ٻئي شخص ڪشچند جي ٽڪيٽ وٺي ڇا ڪيو؟
- (۴) سمجهايو :- 'اڻندو اهو ئي جو ڪوريءَ جي من ۾'.

سوال ۳ :- هيٺين لفظن جي اسم ذات ٺاهيو. محفوظ، مسافر، آخرين، سڃاڻ

پورڪ آپياس

۱. ٽڪر مٿان عملي ڪم ڪريو.

..... مڙليڌر هڪ وچولي درجي واري پريوار ڪوبه من - مٿا ڪونه ٿيندو هو.

(الف) ”مڙليڌر“ بابت جواب لکو.

	نوڪريءَ جو قسم ←
	پريوار ←
	روزانو سفر ←
	فرم جو شهر ←

الف) ماهوار / ٿماهي ٽڪيٽ	۱) سيٽ
ب) جڳهه	۲) بوڳي
پ) مڏو	۳) سيزن پاس
پ) ڏپو	۴) عرصو

۲. جيڪڏهن توهانجي لائري ڪلي ته توهين ڇا ڇا ڪندا؟ لکو.

۳. آسان وقت آڳ ٿي اسٽيشن تي پهتاسين. مهابليشور بابت خيال ڪندي مان عجيب خوشي محسوس ڪري رهيو هوس

اهو قصو / گهٽنا پوري ڪريو.

پاڻ ڪريان - پاڻ سڪان

۱. هيٺين وڃين تي پنهنجا ويچار لکو.

- ۱) ڀارت ديش مھان.
 - ۲) منهنجو وڻندڙ آڌياپڪ.
 - ۳) راندين جي اھميت.
 - ۴) منهنجو وڻندڙ ڏڻ.
 - ۵) مان ڪمپيوٽر ڳالھايان ٿو
 - ۶) جيڪڏهن اسڪول نه هجن ...
 - ۷) منهنجو وڻندڙ ڪتاب ...
 - ۸) مان ديش جو سڀاھي ڳالھايان ٿو
 - ۹) سماج ۾ ڦھليل ٻُرايون.
 - ۱۰) صفائيءَ جي اھميت.
 - ۱۱) موبائيل جا فائدا.
 - ۱۲) مان ماسٽر ٿيڻ چاھيندس.
 - ۱۳) ڇا ايندڙ وقت ۾ پاڻي بچندو؟
- (ڪجهه پھرين سيميستر ۾ ۽ ڪجهه ٻين سيميستر ۾ ڪڍو.)

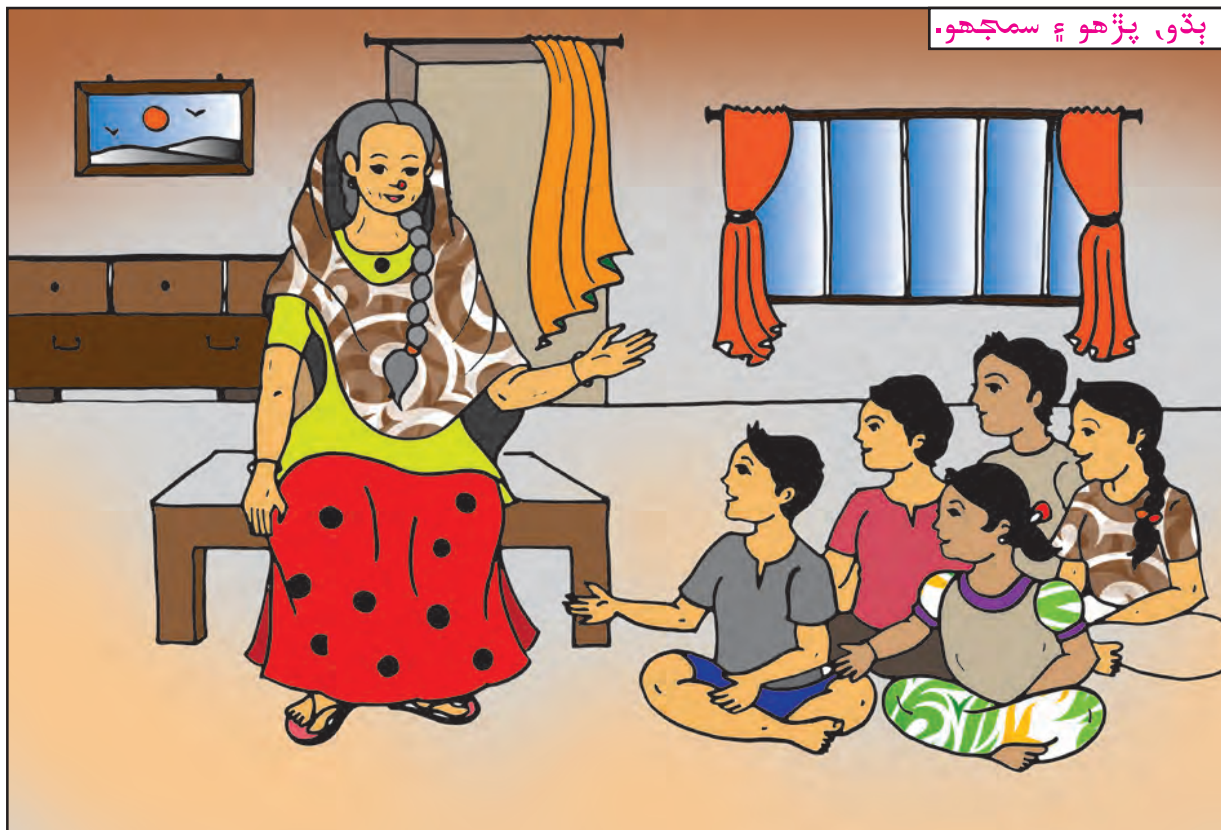
۲. برٽڪيٽ مان مناسب جواب ڳولھي خال ڀريو.

- ۱) ڪلهوڙن جي راڄ جو ميرن آندو. (خاتمو واد وواد، آندو)
- ۲) صبح جي سڀاھي ۾ لطف ۽ جادو ڀريل رھي ٿو. (هول، واءُ، هير)
- ۳) خوش مزاجي هڪ ڳل وانگر چؤطرف پنھنجي سڳند ڦھلائي ٿو. (سڳندي، خوشبوءِ دار)
- ۴) اڄ کان ڪروڙين سال آڳ ھڪ بيحد وڏو ٻرندڙ گئسي گولو ڪري ٿي پيو. (آواز، ڌڪاءُ، ڌڪاءُ)
- ۵) ڄام تماڃي شل شڪار جو نهايت هوندو هو. (بھادر، ڪاٺنر، شوقين)

۷. منهنجي ناني

پوپتي هيرانداڻي (۱۹۲۴) موجوده دؤر جي نثر نويسن ۾ اهر آستان والاري ٿي. هنجي ٻولي اصطلاحي ۽ عبارت، ڪشش ڪندڙ آهي. هن کي ”منهنجي حياتيءَ جا سونا روپا ورق“ پستڪ تي ساهتيه اڪاڊمي ۽ جو انعام به مليو آهي. ليڪا هن سبق ۾ ناني جو پيار ڏيکاريو آهي ڪيئن هوندو آهي.

ٻڌو، پڙهو ۽ سمجهو.

مينگهي! ائي او مينگهي! پريان سڏ ٻڌي اسين ڊوڙندا هئاسين ۽ نانيءَ کي هٿ کان وٺي پنهنجي گهر ۾ وٺي ايندا هئاسين.

هيراڀاد جوڻ گهڻيون هيون لڳ ڀڳ ساڳيون، سو ناني اڳيان يا پٺيان ڪنهن گهڻيءَ ۾ گهڙي، منجهي پوندي هئي ۽ پوءِ وٺي سڏ ڪندي هئي پنهنجي ڌيءُ يعني منهنجي ماءُ کي.

منهنجي نانيءَ کي (اوهان مان) گهڻا ’گوپال ماءُ‘ جي لقب سان سڃاڻندا هوندا، پر اسين کيس ’پاپي‘ ڪري سڏيندا هئاسين.

پيرن ۾ روغني سليپر، ڪارن ٽڪرن وارو ٻاڙهو پڙو ۽ ڏاڻي ڪلهي وٽان ٻيڙن وارو مليل جو چولو پهري، نڪ ۾ ناس چپتي ڏيئي، پڙي جي ڪنڊ مٿي هٿ ۾ جهلي، ناني جڏهن اسانجي گهر ۾ گهڙندي هئي تڏهن اسين کيس ورائي ويندا هئاسين. ”پاپي! اسانجي گهڻي ميرن جي قُبَن جي بنهه سامهون ۽ اسان جو گهر ميرن اسڪول جي بلڪل لڳو لڳ، پوءِ تون منجهي ڇو ٿي؟“

ناني کلي چوندي هئي، ”پري جال (پري زال) جو ٿيس سو منجهي ٿي پوان.“

ڪڏهن ڪڏهن ناني اسانجي گهر ٽڪندي هئي. پوءِ اسين کيس آکاڻي ٻڌائڻ لاءِ چوندا هئاسين. هڪ آکاڻي ۾ نڪرڻ جو ڪنوڪار ڪٿي پڇندو هو ته ٻيءَ ۾ ڪاڪاس راجڪماريءَ کي قيد ۾ رکندو هو. پر اسين اهي آکاڻيون ٻڌڻ بعد ٻي هڪ ساڳي آکاڻي ٻڌائڻ لاءِ زور ڀريندا هئاسين. اُن آکاڻي ۾ هڪ گلڙي هوندي هئي جنهنجي مائيجي ماءُ کيس مٿي ۾ سوئو هڻي پڪي بڻائي ڇڏيو هو. اهو پڪي ٻالهائيندو هو ۽ هر روز شام جو نوڪرن کان اچي پڇندو هو:

نوڪرو پاڻي پرا هئ؟ ڇي: هان!

هنڌ بچايا هئ؟ ڇي: هان!

کانا پڪايا هئ؟ ڇي: هان!

اڃا ناني سوال چوي ته اسين سُر ۾ سڀ گڏجي چوندا هئاسين، ”ڇي: هان... هان... هان...“ پوءِ اسين سڀ ڪلون.

نانيءَ جا وار ڊگها ۽ اڇا ڪارا هئا. مونکي چوندي هئي، ”منهنجا وار سنوار.“ مان ڪٿي ڪٿي ايندي هيس ته چوندي هئي، ”مان ڪا جوان آهيان ڇا جو ڪٿي ڦوڪار ڪريان؟ بس نهري ڪٿي ڏي.“

مان سندس چوڻي ڪندي پڇندي هيس ته ڇا پاي توڻ ننڍي هوندي ته ڏاڍي سهڻي هوندين؟ ان سوال تي سندس منهن تي خوشيءَ ۽ فخر پکڙجي ويندو هو ۽ چوندي هئي، ”سڄي امير شاهي گهڻيءَ ۾ بتي ڪٿي سڀ مونکي ڏسڻ آيا هئا. اصل هوڪو پئجي ويو ته ڪنوار ڪا آهي جهڙو ڏاڙهو ۽ جو داڻو!“

منهنجو هڪ ڀاءُ چوندو هئس، ”پاي! توڻ رستي تان هلندي هوندين؟ ته ماڻهو توکي ڏسي بيجهي ويندا

هوندا؟“

ته چوندي هئي، ”ماريا! چئين ڇا پيو؟ اسانجو گذر هو ميرن جي صاحبيءَ ۾. پاڻي سڄو چادر سان ڍڪي اکڙي

ڪڍي نڪريو هو. ماڻهو چهره وري ڏوڙ مان ڏسندو؟“

اسانجي پاي هائي پڙي ٿي ويئي هئي. هوءَ ستر کان مٿي هئي. پوءِ به کڙي ڪنڊي هلندي هئي. اکين ۾ وجهندي هئي ڪوڙي تيل جو ڦڙو، سو اسانجي سوئيل پاڇيءَ مان ڪڪر پڻ نڪري ايندو پر پايءَ جي سوئيل چانورن مان سانئون به نه نڪرندو هو. سَرو قد، سنهڙا ڇپ، آمي جي ڦاڙ جهڙو ٺڪ، شير پوڻ اڪيون ۽ هڪ تهو بدن. جوين جي بهار گذارڻ بعد به هوءَ سندر تا جو نقشو قائم رکيو ويئي هئي.

اوچتو هل اُٿيو ته ملڪ جو ورهاڱو ٿيو آهي تنهن ڪري سنڌ مان هندن کي لڏڻو پوندو. چوڌاري ڊپ ۽ هر اس

پڪڙجي ويو. هير آباد ۾ چڻ تر ڪاس گهمي ويو!

جلد ئي هندستان مان مسلم پناهگير سون جي تعداد ۾ اچي سنڌ ۾ لٿا. اسانجي پاسي کان هتي ميڊيڪل

ڪاليج جي هاسٽل، اها سڄي مسلم پناهگير جوانن سان پرڃي ويئي. چوڪرين جو اتان لنگهڻ مشڪل ٿي ويو.

هير آباد جي هندن فيصلو ڪيو ته پهرين نياڻين کي سنڌ کان ٻاهر ڪڍجي. سو مان نانيءَ کان موڪلائڻ ويس.

ڏيوڍيءَ ۾ قدم رکيم ته سامهون ناني صندوق وٽ اوڪرو وينل ڏٺم. مان اڃا ڪجهه چوان ئي چوان ته نانيءَ چيو، ”آءٌ ڏيءَ آءٌ. پنهنجو ملڪ ڇڏي ٿي ويڃن؟ آبا مڙهه کي به پنهنجي مٿي ڪپندي آهي. اباڻن کي ڪو ڇڏجي؟“

منهنجو مامو اُٿي آيو ۽ چيائين، ”وڃن نه ڇا ڪن؟ ڌارين جي هٿ ۾ ڪنهنجي عزت سلامت رهندي؟ وڃو

پٽ، اسين به پٺيان اينداسين.“

ناني پاڻاري ماري ويهي رهي! هن چيو، ”اوندھ ٿي ويئي آهي ڇا؟ منهنجيئن اکين اڳيان ته ڌنڌ ڇانئجي ويو آهي. ابا! هٿ ڏيوار ته اٿان.“

مامي ۽ مڻ پنهني پاسن کان سندس ٻانهن جهلي پر هوڙ اٿي نه پيئي سگهي. پٽ کي چيائين، ”گوپال! تنگن ۾ چٽ ست ئي ڪين اٿن. ٿورو وقت ڇڏيو.“

پنچ ست منت گذريا ته هوڙ پٽ تي ريزهيون پائڻ لڳي ۽ هٿ ڊڳا ڪري ڪجهه ٻولھڻ لڳي! مون چيو، ”پاپي! ڇا پيئي ٻولھين تون؟“

”آبا! پٽ! آباڻا ئي ڪسجي ويا آهن مون کان! من، مٽي ملير. ٻوليان نه ته ڇا ڪريان؟“

نوان لفظ

بيٽو = بتڻ ورائي وڃڻ = گھيرو ڪرڻ ڦٽو = ڳنڍ
ڏيوڏي = چانئڻ راکاس گھمي وڃڻ = شانتي ٿي وڃڻ مڙهه = لاش
ڪڙي ڪڍي نڪرڻ = پاڻي ڍڪي نڪرڻ سٺ = طاقت ڪڙي ڪنڊي = سڌي

آپياس

سوال ۱ :- هيٺين سوالن جا جواب هڪ ٻن ستن ۾ لکو.

- (۱) ليڪا جو گھر ڪٿي هو؟
- (۲) ناني ڇو منجهي پوندي هئي؟
- (۳) نانيءَ کان ڇا ڪسجي ويا؟
- (۴) هيراباد جي هندن ڪهڙو فيصلو ڪيو؟

سوال ۲ :- هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

- (۱) نانيءَ جو ويس وڳو ڪيئن هو؟
- (۲) ٻار نانيءَ کي ڪهڙي ساڳي آکاڻي ٻڌائڻ لاءِ زور ڀريندا هئا؟
- (۳) نانيءَ جي نظر تيز هئي اهو ڪهڙين ستن مان خبر پوي ٿي؟
- (۴) لڏپلاڻ جون ڳالهيون ٻڌي نانيءَ جي ڪهڙي حالت ٿي؟

سوال ۳ :- هيٺين اصطلاحن کي جملن ۾ ڪم آڻيو.

- (۱) هوڪو پئجي وڃڻ (۲) راکاس گھمي وڃڻ

سوال ۴ :- هيٺين لفظن جا ضد لکو.

خوشي، ڌاريا، سلامت، اوندھ

پورڪ آڀياس

۱. اسانجي ڀاڻي هاڻي ٻڌي لنگهڻ مشڪل ٿي ويو.

(۱) اوچتو ڪهڙو هل اٿيو؟

(۲) ليڪا جي گهر ويجهو ڪهڙي هاسٽل هئي؟

(۳) هاڻوڪي ماڻهن ۽ جهوڙي زماني جي ماڻهن جي صحت ۾ ڪو فرق آهي ڇا؟ جيڪڏهن ها ته ڇو؟ پنهنجا ويچار لکو.

(۴) هيٺين لفظن جي صفت لکو :-

سندرٽا، ڊپ، هراس

(۲) سبق ۾ ٻه لفظ 'ڦٽي ڦوڪاڙ' آيل آهن. گهر ۾ استعمال ٿيندڙ اهڙن ٻين لفظن جون جوڙيون لکو.

مثال :- چنڊ ڦوڪ — — — —

(۲) توهان پنهنجي ناني، ناني، ڏاڏي، ڏاڏيءَ کان ڪهڙيون چوڻيون ٻڌيون آهن؟ انهن مان ڪي ڪلاس ۾ پيش ڪريو.

(۳) ورهاڱي جي حالتن بابت پنهنجي وڏن کان ڄاڻ حاصل ڪريو.

(۴) سنڌي ليکڪن جا ورهاڱي بابت لکيل ڪتاب حاصل ڪري پڙهو.

(۵) پوپٽي هيرانداڻيءَ جي لکيل آکاڻين مان ڪا به هڪ آکاڻي پڙهي اچي ڪلاس ۾ ٻڌايو.

ڀاڻ ڪريان - ڀاڻ سڪان

۱. آڻ ٺهڪندڙ لفظ مٿان ڳول ڀايو.

(۱) خاصيت، لياقت تڪرار، ڳڻ

(۲) ڦڪت، ناسازي، غلط فهمي، شخصيت

(۳) فرصت، اڪيچار، بيشمار، اڻ ڳڻت

(۴) چرچائي، خوش مزاجي، غمگين، من موهي

(۵) علم، رنڊڪ، وڳهن، روڪاوت

(۶) وطن، لڏپلاڻ، سانگي، لاڏاڻو

(۷) مراد، مخمل، منشا، معنيٰ

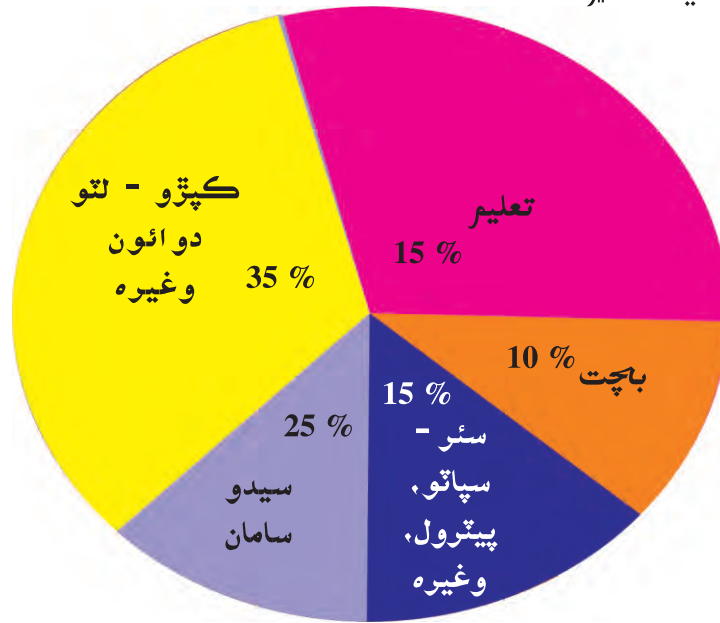
(۸) پرڏان، سردار، رهبر، شاهوڪار

(۹) هوبهو، ساکيات، نمونو، ساڳيوئي

(۱۰) لوڀ، وڏو، شاهي، مها

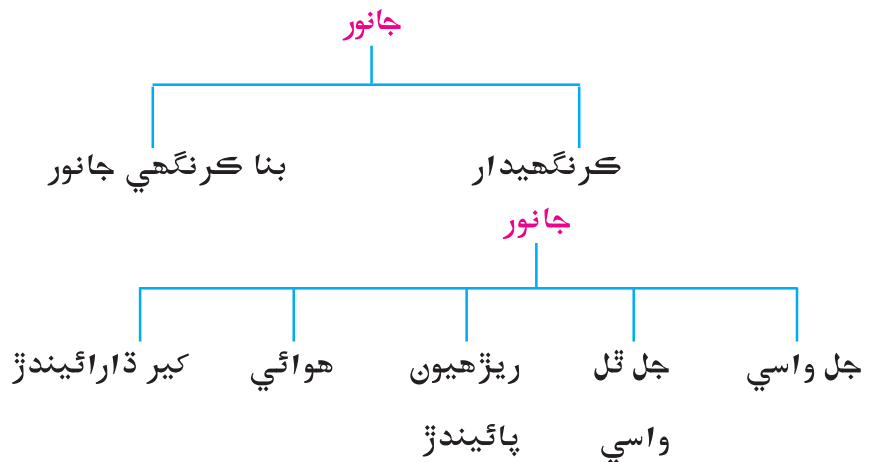
پاڻ ڪريان - پاڻ سڪان

الف) چتر ۾ پاڻ جي لفظي روپ ۾ پيش ڪرڻ.

مٿئين چتر ۾ هڪ ڪٽنب جو ماهوار خرچ سيڪڙي ۾ مليل آهي. ان چار جي لفظي روپ ۾ لکڻ.

ب) ورگيڪرڻ

مٿئين ورهاست جي لفظي روپ ۾ لکڻ.

ب) ”آنتر راشٽريه وڻ لڳائڻ دوس“ تي چڱاڻو ضلعي جي هيٺ ڏنل تعلقن ۾ وڻ لڳايا ويا. اها چار لفظي روپ ۾ لکڻ.

تعلقو	پاڇورا	جامنير	پوساول	ياول
تعداد	3835	2425	4225	3010

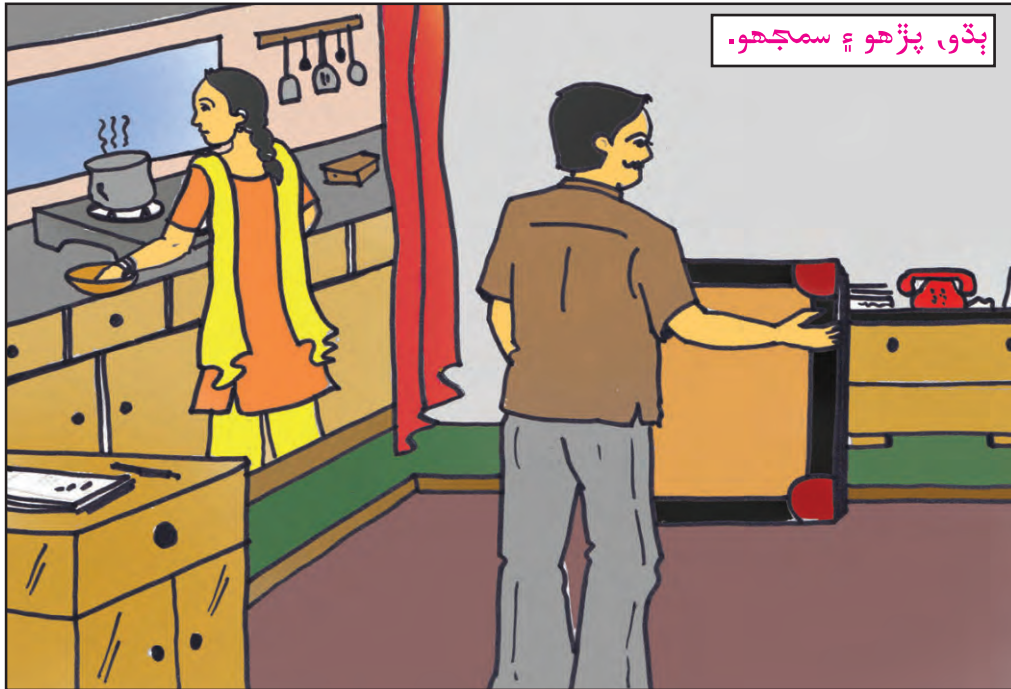

۸. معافي

هي سبق بنسي خوبچنداڻي ۽ لکيو آهي. جيڪو 'دونهون' ڪهاڻيون ڪتاب مان ڪنيل آهي. هن سبق ۾ انسان جي من ۾ هلندڙ هلچل ۽ معافي ۽ بابت الڳ نموني سان چتر چٽيو آهي.

(۱) وشنو

ڪالھ اوچتو گھڻن ڏينهن کان پوءِ برسات پئي ته آفيس ويندي ڀسي ويس. چتي به نه کڻي ويو هوس. برسات ۾ ڀڄندس ته بيمار ته ڀوندس نه! پهرين چڪون آيون، بدن ۾ ڏڪڻي ٿي، مٿو ٻرڻ لڳو ۽ بخار به وارو ڪيو. اڌ ڏينهن موڪل وٺي گھر هلي آيس.

نيليس ۽ جگديش ته اسڪول ويل هئا. انيتا سمهي پئي هئي. جيسين ٻار اسڪول مان اچن تيسين تائين هوءَ آرام ڪندي آهي. انڪري ئي مون گھر جي گھنٽي نه وڃائي ۽ پنهنجي چاٻي ۽ سان دروازو کوليو. دروازي کلڻ جي آواز تي انيتا جاڳي پئي مونکي آلن ڪپڙن ۽ ڇڙوڇڙ وارن سان ڏسي گھبرائجي ويئي. بئگه وٺي نرڙ تي هٿ رکيائين نرڙ نڪري ويس ته توهانکي ته بخار آهي! چتي ڇو نه کڻي ويا؟ پوءِ سڪل ٿوال هٿ ۾ پڪڙائي بانڊ روم ڏانهن ڏڪيائين ۽ ڪٻٽ مان منهنجا ڪپڙا ڪڍڻ ويئي. باٿروم مان ٻاهر نڪتس ته ڪپڙا مونکي ڏيندي چيائين ته ڪپڙا پاڻي بيٺروم ۾ وڃي ليٽان ۽ هوءَ چانهه ٺاهي کڻي ٿي اچي. چانهه سان گرم پاڻي ۽ جو گلاس به کڻي آئي ته ڪروسيبن جي گوري به کڻي آئي. گوري وٺي ليٽي پيس ته نرڙ تي آهستي آهستي زور ڏيڻ لڳي. واهه! ڇوڏهن سالن جي شاديءَ کان پوءِ به ايترو پيار، ايترو دلا، ايتري همدردي! روز ته هي سڀ نه ملندا آهن!

ها، بيمار پوڻ جا به فائدا آهن. هو آفيس ۾ منهنجو دوست آهي نه رڻ پائي! اهو چوندو آهي ته هو جڏهن پنهنجي پٽيءَ سان جڳهڙو ڪندو آهي ته پوءِ بيمار پوڻ جو بهانو ڪندو آهي ۽ ائين سندس پٽيءَ جو غصو ڪافور ٿي ويندو آهي. هوءَ جڳهڙي کي وساري سندس شيوا ڪرڻ لڳندي آهي ۽ کيس پٽيءَ کان معافي وٺڻ جي نوبت ٿي

نه ايندي آهي. ها هيءَ بيماري به هڪ نعمت آهي، پنهنجن جو پيار پاڻ لاءِ!

پر هڪ ئي ڏينهن ۾ اينتا جو اهو پيار ۽ همدردي ڪيڏانهن هليا ويا؟ انهن اکين ۾ پيار ۽ همدرديءَ جي بدران غصي ۽ ناراضگيءَ جو اچي جڳهه والاري آهي؟

چو؟ ڇڻ مون کي خبر ئي ڪونهي؟ مون سندس پياري پٽ نيليش کي چمات جو هنئين! پر نيليش ڇا هنجو ئي پٽ آهي؟ منهنجو پٽ ڪونهي؟ کيس اها به خبر آهي ته مون کي غصو ڇو آيو؟ مون ڇو وڃايو، نيليش ننڍو ته نه آهي. ۱۲ سالن جو ٿي ويو آهي ۽ ستين درجي ۾ ڪانونيٽ اسڪول ۾ پڙهندو آهي. سندس ننڍو ڀاءُ جگديش به انهيءَ ئي اسڪول ۾ پنجين درجي ۾ پڙهندو آهي. سندن اسڪول اسانجي گهر کان ٻه ٽي ڪلوميٽر پري آهي. هونئن ته اڳئين سال تائين ٻئي اسڪول جي بس ۾ ويندا، ايندا هئا. پر هن سال اسڪول جي بسين جا پاڙا پنجاهه سيڪڙو وڌائي ڇڏيائون ته نيليش پاڻ چيو، ”پاپا، هاڻي اسان وڏا ٿي ويا آهيون ۽ BEST بس ۾ اچي وڃي سگهون ٿا.“ سو هن سال کان ئي ٻئي پائر روز صبح جو بس ۾ ئي اسڪول لاءِ نڪرندا آهن ۽ اٽڪل ساڍي ٽين بجي گهر اچي ويندا آهن.

طبيعت نيڪ ڪونهي ته مون اڄ به موڪل ورتي آهي. من ۾ هو ته اڄ پنهنجي ٻنهي ٻارن کي Quality Time ڏيندس. هنن سان رانديون ڪندس ۽ سندن پسند جي فلم جي DVD گهرائي شام جو فلم ڏسندا سين. سو ٽين بجي کان ئي پنهنجي ٻارن جو انتظار ڪندو رهيس. جيئن وقت وڌندو ويو. تيئن من ۾ غصو به وڌندو ويو، خاص ڪري وڏي پٽ نيليش تي. کين خبر آهي اڄ پاپا جي طبيعت نيڪ ڪونهي ۽ هو اڄ گهر ۾ ئي آهي. پوءِ به دير ڪئي اٿائون. هونئن ته نيليش کي Mobile آهي. پر جيئن ته اسڪول ۾ Mobile تي منع آهي ته هو اسڪول ڪونه کڻي ويندو آهي. پر به جي دير ٿي ويس ته Public Telephone تان ئي فون ڪري ٻڌائي هان نه! اسڪول ۾ فون ڪيو ته ڪنهن به فون نه ڪنيو.

طبيعت هونئن ئي خراب هئي ۽ ٻارن جي دير سان اچڻ ڪري من به ڊانوان ڊول ٿي ويو. بيچينيءَ ۾ هٿ پٺيان ڪري گهر ۾ اچ وڃ ڪرڻ لڳس. اينتا هر هر مون کي شانت ڪرائڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳي ۽ مون کي سمجهائڻ لڳي ته توهان چننا نه ڪيو. اسانجا ٻار سياڻا ۽ سمجهو آهن. ڪنهن سبب ڪري دير ڪئي هوندا ٿون. جلد اچي ويندا. پنهنجي من کي شانت ڪيو. پر اشانئيءَ جي گهيري ۾ شانتي ڪٿان اچي؟

نيٺ پنج لڳي ڏهه منٽ گهر جي گهٽي وڳي. اينتا ڊڪ پائي وڃي دروازو کوليو. دروازو کلڻ سان ئي ٻئي پائر هٿ هٿ ۾ ڏيئي اندر گهڙيا.

ٻارن کي ڏسي مون کي آتڻ اچڻ ڪپندو هو. پر ائين ٿيو ڪونه. منهنجو غصو اڃا به وڏي ويو. نيليش کي پاڻ وٽ سڏي هن جي ڪلهن کي ڏونڌاڙيندي سوالن جي جهڙي لڳائي ڏني. نيليش هيسجي ويو ۽ منهنجي ڪنهن به سوال جو جواب نه ڏنائين. ننڍو جگديش ته وڃي ماءُ سان چنبڙيو.

نيليش وٽان ڪو جواب نه پائي مان غصي ۾ پاڳل ٿي ويس ۽ کيس زور سان هڪ چمات وهائي ڪڍي! ها پنهنجي پياري پٽ کي هڪ زوردار چمات وهائي ڪڍي! اينتا پنهنجي ٻنهي پٽن کي وٺي بيڊروم ۾ هلي ويئي آهي. منهنجي لاءِ ڪالهه وارو سندس پيار الائي ڪيڏانهن گم ٿي ويو آهي ۽ سندس اکين ۾ هن وقت غصو، دڪ، درد ۽ ناراضگي ڀرجي ويا آهن.

مون کي سمجهه ۾ نٿو اچي ته مان ڇا ڪيان؟ پنهنجي ٻنهي هٿن ۾ منهن کي پڪڙي ٿيبل تي ويهي ٿو رهان!

(۲) آئينا

ڇا ٿي ويندو آهي هنن کي ڪڏهن ڪڏهن؟ نيليش کي چمات ڇو هنيائون؟ هونئن ته چوندا آهن ته مان

توڪي ۽ ٻنهي ٻارن کي تمام گھڻو پيار ڪندو آهيان. پوءِ اهو پيار ڪيڏانهن ويو؟ اڄ منجهند کان پوءِ سندن طبيعت ڪجهه نيڪ ٿي نه ٻارن جو انتظار ڪرڻ لڳا. ننڊ به نه ڪيائون ۽ مونکي به نه ڪرڻ ڏنائون. ڪٻت مٿان رکيل ڪئرم بورڊ لاهي صاف ڪيائون. ڳوٺيون به ڳولهي صاف ڪيائون. چون پيا ته ٻار اچن ته اسان چارئي ڪئرم راند ڪنداسين. فلمر تي ته هلي نه سگهنداسين جو طبيعت اڃا نيڪ ڪونهي ۽ برسات به نه پئجي رهي آهي. ٻارن کي رتڪروشن جون فلمون وڻنديون آهن. اڄ شام جو رتڪروشن جي ڪنهن فلم جي DVD گھر آئي گڏجي ڏسنداسين.

پر جيئن ئي ساڍا ٽي ٿيا ۽ ٻارن جي اچڻ جو وقت ٿيو ته بيچين ٿي ويا ۽ گھر ۾ اچ وڃ ڪرڻ لڳا. منهنجي سمجھائڻ سان به شانت نه ٿيا. اڻڻائي، ناراضگي، چنٽا ۽ غصي ۾ بڙبڙاڻڻ لڳا. اسڪول ۾ فون ڪيائون ته ڪو فون نه پيو کڻي.

چنٽا ته مونکي به ڏاڍي هٽي پر پاڻي سمجھائي ڇڏيو ته ٻئي ٻار سڀاڻا آهن. ڪنهن خاص سبب ڪري دير ڪئي هوندائون. ايشور جي ديا سان جلد اچي ويندا ۽ ٻئي پائر پنجنين کان ٿورو پوءِ گھر اچي به ويا. جيئن ئي ٻئي پائر گھر پهتا ته هنن جي غصي جو پارو ٿي چڙهي ويو. ننڍو جگديش ته ڊڪ پائي اچي مونسان چنبڙيو. هو نيٺ ڪي ڪلهن کان پڪڙي سوالن پٺيان سوال پڇڻ لڳا. نيٺ ته ايترو ڊجي ويو جو سندس آواز ٿي بند ٿي ويو! جگديش مونسان وڌيڪ چنبڙي پيو ۽ مان نيٺ جي ڪا به مدد نه ڪري سگهيس ۽ هو زوردار چماٽ؟ اها به پنهنجي ابھم ٻار کي جنهن اسانکي ڪڏهن به تڪليف نه ڏني آهي. هميشه سڄي پريوار کي وٽ آهر مدد ٿي ڪندو آهي. نيٺ پنهنجي پيءُ جي باري ۾ ڇا سوچيندو هوندو؟

مون ٻارن جا ڪپڙا بدلارائي ڪجهه کائڻ لاءِ ڏنو ۽ چانهه به ٺاهي ڏني. ننڍو جگديش ته ناشتو ڪري چانهه پي سمهي پيو آهي پر نيٺ ڪجهه به نه کائڻو آهي. تمام زور ڪرڻ سان چانهه پيتي اٿائين. هو لپتو ته پيو آهي پر مونکي پڪ آهي ته هنجي اکين ۾ ننڊ ڪونهي. مونکي ٻڌائي به نٿو ته گھر اچڻ ۾ دير ڇو ٿيس.

پر مان هاڻي ڇا ڪيان؟ ڇا ڪيان؟؟

(۳) نيٺ

پڇا ڪي اڄ ڇا ٿي ويو؟ صبح جو ڪيڏي نه پيار سان اسڪول لاءِ موڪل ڏنائون. سندن اکين ۾ ڇڻ ٻنهي پائرن لاءِ پيار پيو چلڪي. اسانکي به ته اسڪول مان جلد اچڻو هئو ۽ پڇا سان رانديون ڪرڻيون هيون. پر مان به ڇا ڪريان؟ اسڪول کان ٻاهر نڪرندي ئي منهنجي دوست رشپ ٿاڀو کائڻو ۽ منهن ۾ هيٺ وڃي ڪريو. سندس هڪ ڏند به پڇي پيو ۽ سندس منهن مان رت به وهڻ لڳو. مان کيس واپس اسڪول وٺي وڃڻ پيو ڇا هيان پر هو تيار نه هو ۽ بس پنهنجي گھر وڃڻ لاءِ رڙيون ڪرڻ لڳو. سو جگديش ۽ مان رشپ جو هٿ پڪڙي کيس سندس گھر ڇڏڻ وياسين. سندس گھر هڪ سوڙهيءَ گهٽيءَ ۾ آهي جتي بس نه ويندي آهي. رشپ کي گھر ڇڏي ۽ واپس اچڻ ۾ ڪلاڪ کان وڌيڪ لڳي ويو. بس به دير سان ملي. اسان ٻئي پائر پنجنين بچي کان پوءِ ئي گھر پهتاسين.

پڇا کي ته خوش ٿيڻ ڪپندو هو ته سهي سلامت گھر پهچي وياسين پر پڇا غصي ۾ منهنجا ڪلها پڪڙي سوالن پٺيان سوال پڇڻ لڳا. مان ته دهلجي ويس ۽ آواز ٿي بند ٿي ويو.

۽ پوءِ پڇا جي اها زوردار چماٽ!

پڇا مونکي چماٽ ڇو هنئين؟ مون ڪهڙو ڏوهه ڪيو آهي. هو ڪجهه دير ترسي پيار سان دير سان اچڻ جو سبب نه پڇا پڇي سگهن؟ پر منهنجا پڇا ته مونکي ڏاڍو پيار ڪندا آهن ۽ مان به کيس دير سارو پيار ڪندو آهيان نه!

پر مان رڻندس نه. پڇا کان پڇندس ضرور! ڇو، پڇا ڇو؟

(۴) وشنو

کلاک گذري ويو آهي. مان ٽيبل تي ائين ئي ويٺو آهيان. انيتا ڪجهه دير اڳ ڇانهه ۽ ناشتو منهنجي ڀرسان رکي وري بيڊروم ۾ ٻارن وٽ هلي ويئي آهي. مون نه ناشتو ڪيو آهي ۽ نه ڇانهه ئي پيتي آهي؟

ها مونکي پنهنجي پٽ کان معافي وٺڻ کپي. جيسين مون معافي نه ورتي آهي، تيسين مان اڻانت هوندس، نيليش اڻانت هوندو. انيتا اڻانت هوندي ۽ ننڍو جگديش به اڻانت هوندو!

پر مونکي ته معافي وٺڻ ئي نه ايندي آهي. اهو به پنهنجي ئي پٽ کان! ڇا هو مونکي سمجهي نٿو سگهي؟ پاڻهي اچي پنهنجي پڙسان ڳالهائي نه ۽ مونکي ٻڌائي ته هن هيتري دير ڇو ڪئي.

پر مان به ته پٽ کي پاڪر پائي معافي وٺي سگهان ٿو نه؟ ضرور ڪو سبب هوندو تڏهن ته ٻئي ڀائر دير سان آيا.

اُن ڏينهن آفيس ۾ هڪ جونيئر ڪلارڪ کي دٻ ڇاڙهي. پوءِ خبر پئي ته اُن ڳالهه ۾ اُن ڪلارڪ جي ڪابه غلطي نه هئي. مون ئي ڳالهه نه سمجهي هئي. من ۾ پڇتاءُ نه ٿيو، پر مان اُن کان معافي نه وٺي سگهيس. اڃا تائين به معافي نه وٺي سگهيو آهيان. جڏهن به هو سامهون ايندو آهي ته اها ڳالهه وري من ۾ اُڀرندي آهي. اُن ڏينهن ئي لنچ روم ۾ رمڻ پائي ۽ مونکان پڇيو هو ته مون پنهنجي غلطي ۽ لاءِ هن جونيئر ڪلارڪ کان معافي ورتي آهي؟ مون ها يا نا ۾ ڪوبه جواب نه ڏنو ۽ ڳالهه کي بدلائڻ جي ڪوشش ڪئي. پر رمڻ پائي به مڃڻو هو. هن منهنجي ٻانهن پڪڙي مونکي سمجهايو، ”ڏس وشنو پائي، ڪنهنڪن پنهنجي غلطي ۽ لاءِ معافي وٺڻ هار جي نشاني ڪونهي، اها ته اسانجي بهادريءَ جي نشاني آهي، جيت جي نشاني آهي. معافي وٺڻ سان ئي اسان انهن حالتن تي سوچ پائي سگهنداسين جن حالتن اسانجي زندگيءَ ۾ ڪشمڪش آندي آهي!“

ها، رمڻ پائيءَ ته ٺيڪ ئي چيو هو. مون هن ڪلارڪ کان معافي نه ورتي آهي من ۾ اڃا ڪشمڪش آهي ۽ نيٺ به منهنجو پيارو پٽ آهي. جي نيٺ به کان معافي نه وٺندس ته سڄي زندگي پاڻ کي ڏوهاري محسوس ڪندس. سو معافي نه مون کي ضرور وٺي آهي ۽ جلد وٺي آهي.

ڏسان ته انيتا ۽ ٻار بيدروم ۾ ڇا ڪري رهيا آهن. وڃي ڏسان ٿو ته انيتا جو منهن ته پٽ پاسي آهي. خبر نٿي پوي ته هو سمهي پئي آهي يا جاڳي رهي آهي. جڳديش جو منهن ڇت طرف آهي ۽ هو گهري نند ۾ آهي. نيٺ به جو منهن دروازي ۽ مون طرف آهي. سندس اکيون ته بند آهن. سندس ساڄي ڳل تي چمات جو ڳاڙهو نشان اڃا ڏسڻ ۾ ٿو اچي. خبر نٿي پوي ته هو نند ۾ آهي يا جاڳي رهيو آهي؟ مان سندس ڀرسان بيهي کيس يڪٽڪ نهاري رهيو آهيان. ٿورو اڃان اڳتي وڌي نيٺ به جي مٿي تي هٿ رکي چوان ٿو، ”بيٽا، Sorry، مون کي معاف ڪر.“

نيٺ به منهنجو آواز ٻڌي ۽ منهنجي هٿ جو ڇهاو پائي ٽپ ڏيئي ٿو اٿي ۽ ڀاڙ ڀاڙ چوندو مون کي چنڊي ٿو پوي. مان کيس پاڪر پائي وري معافي ٿو وٺان.

آوازن تي انيتا ۽ جڳديش به اٿي ٿا وهن. انيتا جڳديش کي پاڪر ۾ ڀري روئي رهي آهي. مان ۽ نيٺ به هڪ ٻئي جي پاڪر ۾ آهيون ۽ ها، ڳوڙها ته اسانجي اکين ۾ به آهن!

نوان لفظ

چڙوچڙ = ٽڙيل پڪڙيل	نعمت = سوکڙي	ڪشمڪش = هلچل، غصو
نؤبت = حالت	هيسجي وڃڻ = ڊڄڻ	مڇڙ = پنهنجي ڳالهه تان نه هٽندڙ
دٻ ڇاڙهڻ = دڙڪو ڏيڻ، ڪاوڙجڻ	ٽاپو = ڌڪو	ڪافور تيل = ڪاوڙ لهي وڃڻ

آپياس

سوال ۱ :- هيٺين سوالن جا جواب هڪ جملي ۾ لکو.

- (۱) انيتا ڇو گھبرائجي ويئي؟
- (۲) وشنوءَ کي انيتا جي همدردي ۽ ڏلار ڪيئن محسوس ٿيو؟
- (۳) موڪل وٺي گھر اچي وشنوءَ ڇا ٿي ڪرڻ چاهيو؟
- (۴) نيٺ به وٽان جواب نه ملڻ تي وشنوءَ ڇا ڪيو؟
- (۵) رمڻ پائي دوست کي ڪهڙي صلاح ڏني هئي؟

سوال ۲ :- ڪنهن ڪنهن کي چيو؟

- (۱) ”پاپا، هاڻي اسان وڏا ٿي ويا آهيون ۽ بس ۾ اچي وڃي سگهون ٿا.“
- (۲) ”ڏس وشنو پائي، ڪنهن کان پنهنجي غلطيءَ لاءِ معافي وٺڻ هار جي نشاني ڪانهي.“
- (۳) ”بيٽا، Sorry، مون کي معاف ڪر.“

سوال ۳ :- خال ڀريو.

- (۱) ٺراڙ تي زور ڏيڻ لڳي.
- (۲) ها، هيءَ بيماري به هڪ آهي.
- (۳) ٻارن جي دير سان اچڻ ڪري من به ٿي ويو.
- (۴) ننڍو جڳديش ته ڊڪ پائي اچي مونسان

سوال ۴ :- هيٺين لفظن جون صفتون ٺاهيو.

ڏلاڙ، همدردِي، شانتِي، هيسجڻ، ناراضگي

سوال ۵ :- برٽڪيٽ ۾ ڏنل هدايت موجب زمان بدلايو.

- (۱) رڙ ٺڪري ويس. (زمان مستقبل)
- (۲) بيمار پوڻ جو بهانو ڪري ٿو. (زمان ماضي)
- (۳) سادي تي بجلي گهر اچي ويندا. (زمان حال)

پورڪ آڀياس

۱. ڏنل فقري تي عملي ڪاريه ڪريو.

(۳) نيٺيش

پيا کي اڄ ڇا ٿي ويو؟ ڇو پيا ڇو؟

الف) برٽڪيٽ ۾ ڏنل هدايت موجب جملا لکو.

(۱) پر مان به ڇا ڪريان؟

(’سگهان‘ لفظ ڪم آڻي بياني جملو لکو.)

(۲) پيا غمي ۾ منهنجا ڪلها پڪڙي سوالن پٺيان سوال پڇڻ لڳا. (ست مان فعل چونڊيو. اُهي فعل ڪم

آڻي به الڳ الڳ جملا ٺاهي لکو.)

(۳) سندس هڪ ڏند پڇي پيو.

سندس منهن مان رت به وهڻ لڳو. (ٻنهي جملن کي ملائي هڪ جملو ٺاهي لکو.)

(۴) سندس گهر هڪ سوڙهيءَ گهٽيءَ ۾ آهي. (ليڪ ڏنل لفظ بدران اسر خاص ڪم آڻي جملو لکو.)

ب) نيٺيش جي دل ۾ پيدا ٿيندڙ جذبات جو بيان ڪريو.

پ) هيٺ ڏنل ستن کي بياني، سوالِي ۽ عجيبِي جملن ۾ ورهايو.

(۱) ۽ پيا جي اُها زوردار چمات!

(۲) پيا کي اڄ ڇا ٿي ويو؟

(۳) بس به دير سان ملي.

(۴) مان ته دهلي ويس.

(۵) مون ڪهڙو ڏوه ڪيو آهي؟

(۶) پيا مونکي چمات ڇو هنئين؟

۲. ڏنل ست سان شروعات ڪري قصو پورو ڪريو.

ڪلاس ۾ انسپيڪٽر آيو. جاگرافيءَ بابت سوال پڇڻ لڳو

قدرتي دوائن وارا ٻوٽا

ڏسو. ڇاڇيو ۽ ٻڌايو.

اڻرڪ، هٽڊ، تلسي، آٺولا، شناوري، براهمي، اَلوِرا، گوتي چانهه، اشوگنڌا، دالچيني، اُڙوسا، نير جاوڻ

مٿي ڏنل دوائن وارن ٻوٽن بابت ڄاڻ حاصل ڪري لکڻ ته اهي ڪهڙين ڪهڙين بيمارين لاءِ ڪارائتا آهن. ٻين دوائن جي ٻوٽن جا نالا لکڻ.

۹. سنڌي ناچ

ليڪا بنينا ناگپال هڪ گھڻ ڪنڊي شخصيت آهي. عورت جون سڀ پومڪائون، ڌيءُ پٽني، ماءُ جي روپ ۾ ڪامياب ٿي. هڪ ڪلاڪار، هدايتڪار ۽ فلم نماٽا جي روپ ۾ به سڃاتا حاصل ڪيائين. 'مٽي' جي مھڪ' ۽ 'مستن جا ميلا' آستا چئنل تان ۶۵ ملڪن ڏٺا ۽ سارا هيا. 'ماندي ٿي ۽ نه مارئي' ۽ 'آباڻو ورثو' بنينا جا لکيل مقبول ڪتاب آهن. مستن جا ميلا ڪتاب مان هيءُ ليک ڪنيل آهي.

ٻڌو، پڙهو ۽ مڙو ماڻيو.

لوڪ ساهيت ۾ لوڪ ڪلاڻن جي اهميت گھڻي آهي. چتر ڪلا، نرتيه ڪلا، گايڻ ڪلا، شلپ ڪلا، سنگيت ڪلا وغيره لوڪ ڪلاڻن ۾ شمار ٿين ٿيون. سنڌي ناچ به بيحد لوڪ پرڀ آهي. سنڌي لوڪ ناچن ۾ چيچ، جهمر، ٻين ناچن کان وڌيڪ مقبول آهن. چيچ مردن جو مقبول نرتيه آهي. هن ناچ ۾ ڪيترائي مرد هٿن ۾ رنگين ريشمي رومال ۽ رنگه برنگي به ڏوڏڪا کڻي، گول بڻائي بيهندا آهن. دهلن شرنائن وارن جي تال جي جنبش تي چيچاري گول گهمندي نچندا آهن. آس پاس ۾ بيٺل ماڻهو گهوروڻ گهوري دهلارين کي ڏيندا آهن.

زالن واري هڪ لوڪ نرتيه کي 'جهمر' چوندا آهن. ڪنهن به شپ ۽ خوشي ڏيندڙ موقعي تي زالون جهمر هڻنديون آهن. جهمر هڻندڙ عورتون گول گهيرو بڻائي بيهنديون آهن. ٻيون زالون ڍولڪ، ٺالھ ۽ تاڙيون وڄائينديون آهن. جهمر وڃهندڙ زالون ڳائينديون ۽ نچنديون آهن.

سنڌي ڀڳت : سنڌي ڀڳت گيت، سنگيت ۽ نرتيه جو تروپي سنگر آهي. ڀڳت ۾ ناچو مڙين ۾ گھنگهرو ٻڌي طرح طرح جا ناچ ڪندا آهن. سازن جي سرن تي تال ملائي سڌو، پاسيرو، گول چڪر ۾ نچن ۽ ڦيريون پائي نچن.

سنڌي لوڪ نرتيه ٻيا به ڪيترائي مشهور آهن، جيئن ته ٽپڙو، جمالو، سماع، ڪڳي، هنيوچي، گهڙي جو ناچ، دس، ڌمال، ٿلو، مرغمان، چينگه، ڪڳي، وغيره.

ٽپڙو: هيءُ عورتن جو لوڪ نرتيه آهي، جو گجراتي گربھي سان مشابهت رکي ٿو. اڪثر هوليءَ جي چانڊوڪين راتين ۾ کليل اڱڻ ۾ ڪيو ويندو آهي. ڪي عورتون ٽپڙو ڪندي ٻائينديون آهن.

”اديون! مونسان ٻائڻ نچڻ ڪا هلندي، سانگ پنهنجي ساڻ نغارن ۽ دهلن اڳيان ڪي هوليءَ ۾ ڏينهن چار - امان ٻائي ڪيڏڻ ڏي.“

جمالو: جمالي ۾ نچندڙ بي ساخت هٿ ڪڍي، ٻانهن لوڏي ٿيا ڏيئي نچندا آهن. ڪي ته هٿ ۾ لٺ اُڀري ڪري جهلي نرتيه ڪندا آهن. گول ٺاهي گهمڻ جو رواج آهي.

سماع: هيءُ صوفي فقيرن جو ناچ آهي. ٻيئي ٻانهون مٿي ڪري مستيءَ ۾ ڀرجي جهومندا آهن.

ڪڳي: هيءُ خوشيءَ جي اظهار وارو ناچ آهي. ڪڳي هڻندڙ ٻانهون ڪڇڻ سان وڄائيندو آهي ۽ ڪڇڻ مان لڪاءُ ڪندو آهي. هاڻي اهو ناچ پنڌ وارن تائين محدود ٿي ويو آهي.

هنيوچي: ڪڳي يا هنيوچي خميس لاهي هڻن، جو ڪڇڻ ائين وڃي ڪونه سگهنديون. هيءُ به خوشيءَ جو اظهار ڪندڙ ناچ آهي. سنڌيءَ ۾ ”هنيوچيون هڻڻ“ مشهور اصطلاح آهي. هنيوچي هڻندڙ ساڄو هٿ ڪنڌ تي رکندو آهي، کاٻو هٿ سڌو جهليندو آهي. ڪجهه سال اڳ هنيوچيءَ جا ماهر گلابسنگهه ۽ محمود فقير اوڏ هئا. اهو ناچ سنڌ ۾ ساهني ايراضيءَ ۾ وڌيڪ مروج هو.

گهڙي جو ناچ: اهو ناچ جو نڪ چئجي. چار فوت ڊگهي ۽ ٻه انچ ويڪري گول جهنڊي چڙهيل سڌي ڪاٺي کڻن. فنڪار جي هٿن ۾ ٻه ڏونڪا گهنگهرون ٻڌل هوندا ۽ پيرن ۾ چير ٻڌل هوندي. دهل وڄندو ۽ فنڪار ڪاٺيءَ کي هٿ لائڻ کان سواءِ نچندو ويندو. پوءِ ڪاٺيءَ کي هٿ ۾ جهلي اڇل ڏيندو ته ڪاٺي وڃي پٽ تي پوندي ۽ پاڻي ڀريل دلو جهٽي وٺندو.

لوڪ نرتيه ۾ دس ۽ ڌمال ٻه تال مقبول آهن.

دس: سنڌ ۾ ٽي دس هڻڻ جو رواج آهي. ٻه دهل هوندا آهن. هڪ وڏو جنهن کي اڳوان چون، ٻيو ننڍو دهل جو اڳوان کي مدد ڪري. دس مڻڻيءَ يا شاديءَ تي صبح شام هڻن. ڪي دهلاري مٿو به آڻڻ ۽ مٿي وارو دس وڌيڪ مزو ڪندو آهي.

ڌمال: مڻڻهار دس شروع توڙي ختم ڌمال تي ڪن. ڌمال وقت فقير چيريون، نقيلون، گهڙيال به آڻڻ ۽ وقت سر انهن کي وڄائڻ. نغارن ۽ دهلن اڳيان ڪي تال تي نچن.

ٿلو: هي ناچ جو نالو آهي ۽ اُن جي تال جو به نالو آهي. هي نچ سنڌي تال آهي. تڪڙي لئه ۾ آهي. انڪري ادائون به تڪڙيون ٿين.

مرغمان: سنڌ ۾ هيءُ شيدن جو ناچ آهي. ڏمر کي واس ڌوپ ڪري ميدان ۾ رکن. پهرين ڀيري لئه ۾ وڄائڻ. هڪ دائري ۾ نچن ۽ ڏمر جي چوڌاري ڦرن. پوءِ لئه ٽڪي ٿيندي وڃي. وڃت ا به ڏمر جا بدلجندا وڃن. سؤراشتر ۾ شيدن جي ناچ کي ڌمال چوندا آهن.

اڪثر هر خوشيءَ جي موقعي تي، جهوليلال مندر وٽ، چاليهي جي ڏينهن ۾ ۽ ڇيتي چنڊ جي سرگس ۾ سنڌي سماج لوڪ ناچن جو سهڻو واهپو ڪندي آهي.

نوان لفظ

فنڪار = ڪلاڪار

سينهونڙو = اڳڙين جو ٺهيل موڙو

ڪيڏڻ = راند ڪرڻ

ڏونڪا = ڏوڪلا

ڪافي = راڳ جو هڪ قسم

مڱهار = گهر جا ٿو

آپياس

سوال ۱ :- هيٺين سوالن جا جواب هڪ جملي ۾ لکو.

- (۱) پڳت ڪيئن نچندا آهن؟
- (۲) سماعُ ڪنهنجو ناچ آهي؟
- (۳) هنيوچي ڇا جو اظهار ڪندڙ ناچ آهي؟
- (۴) چيچ وڃهڻ وقت گهڻا ڏونڪا هٿن ۾ هوندا آهن؟

سوال ۲ :- هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

- (۱) 'دس' بابت ڇاڻ لکو.
- (۲) 'سترين' جو ڪهڙو ناچ ٿيندو آهي، ان بابت ڪهڙي خبر آڻو؟
- (۳) 'ڌمال' وقت فقير ڇا ڪندا آهن؟
- (۴) هنيوچي ناچ ڪيئن ڪندا آهن؟

سوال ۳ :- معنيٰ لکي جملن ۾ ڪم آڻيو.

هولي ڪيڏڻ، هنيوچيون هڻڻ، محدود ٿي وڃڻ، پيرن ۾ چير ٻڌڻ

سوال ۴ :- خال ڀريو.

- (۱) خوشيءَ جي اظهار وارو ناچ آهي.
- (۲) صوفين جي ناچ کي چئبو آهي.
- (۳) هنيوچيءَ جا ماهر اوڏ هئا.
- (۴) کي ناچ جو نڪ چئجي.
- (۵) ٿلو تال آهي.

سوال ۵ :- هيٺيان ڳالهائڻ موجب ڪهڙا لفظ آهن.

ڪانسوا، يا، وڃائڻ، مشهور، سهڻو، تڪڙيون

سوال ۶ :- هيٺين جا ضد لکو.

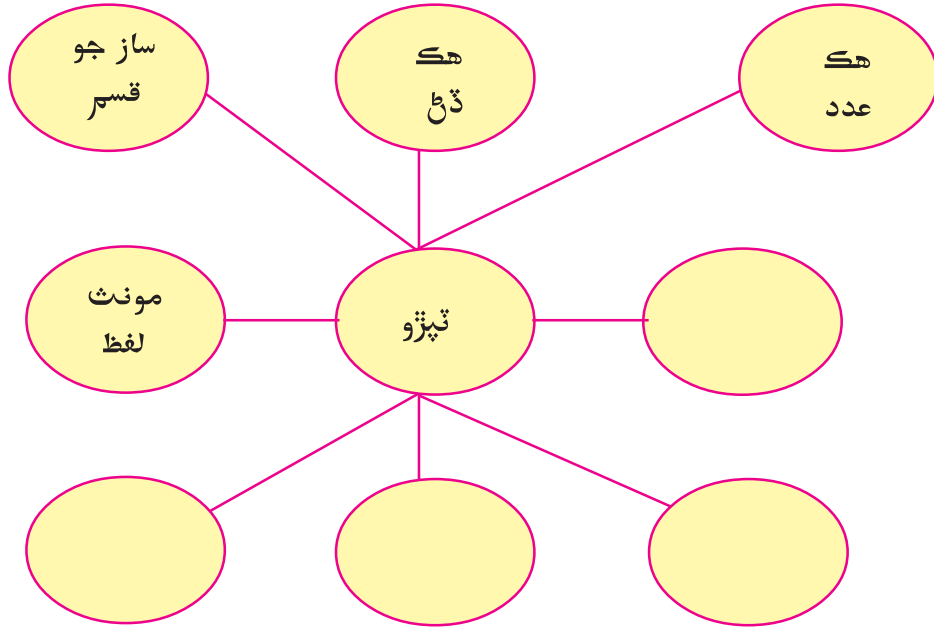
اڳيان، کليل، محدود، وڌيڪ

پورڪ آڀياس

(۱) هيٺيون ستون پڙهو ۽ عملي ڪريو.

آديون! مون سان ڳائڻ نچڻ ڪا هلندي - سانگه پنهنجي ساڻ!
نغارن ۽ دهلن اڳيان ڪي هوليءَ ۾ ڏينهن چار ... امان ٻائي ڪيڏڻ ڏي.

(الف)

(ب) امان ڪيڏڻ ڏي اهو جملو ڏنل زمان موجب ٺاهي لکو.

..... = (۱) زمان حال

..... = (۲) زمان ماضي

..... = (۳) زمان مستقبل

(ب) مون سان ڳائڻ نچڻ ڪا هلندي.

ان جملي ۾ ڳائڻ نچڻ اهي ٻه آڻپورا فعل گڏ ڪر آندل آهن، ڳالهائڻ وقت ڪم ايندڙ اهڙا لفظ (فعل) وجهي خال پورا ڪريو.

(۱) اسان هوٽل ۾ کائڻ وياسين.

(۲) پارٽيءَ ۾ سڀ گڏجي نچڻ لڳا.

(۳) باس جو غصو ڏسي سڀ هلڻ لڳا.

(۴) سڄو ڏينهن ڇا رڻ ۾ گذاريندا؟

(۵) اسان ۾ اُٿڻ جوڊنگه هڻڻ گهرجي.

ڀارت جا مشهور نرتيه.

ڪچي ڀوڊي (آندراڀرديش)

ڀرت نائير (تامل ناڊو)

ڪٽڪلي (ڪيرالا)

بھمو ڊانس (مبزوورم)

ساتريه (آسام)

مني پوري (منيپور)

ڀارت جي ڪجهه مشهور نرتين جا چتر ڏنل آهن، انهن بابت پاڻ ڄاڻ حاصل ڪري لکو.

ٻاڻ ڪريان - ٻاڻ سڪان

(۱) ڏنگين مان مناسب ٻاڻا چونڊي خال ڀريو.

(۱) هو سون ٿي گهوريو جيڪو ڪن چني؛ اٿو کاڌو ڪوئي مار پئي گابي تي؛ اڳيان ويا وسري، پويان لڳا مصري؛ بيٺي جو سڀڪو، ڪرڻي جو ڪير به ڪونهي؛ سوڙ آهر پير ڊگهي رجن؛ ٻار ته پيار (۱) سائين ڪرسي مان نه پڳي اها سُریش پڳي آهي. اها ته اها ٻالهه ٿي ته

(۲) ها پٽ، هاڻي ته توکي پنهنجا ساھرا ٿي وڻندا ته نه چوندا آهن نه

(۳) موبائيل ورتي آهي تنهنجي سهوليت لاءِ نه ڪ سچو ڏينهن راند ڪرڻ لاءِ

(۴) ڪو وقت هو جو شاهوڪاريءَ ۾ سڀ مت مائت دوست اچي گڏبا هئا، هاڻي ته ڪو سڃاڻي به نٿو. سچ

چوندا آهن

(۵) پٽ پنهنجي ڪمائي کان وڌيڪ خرچ نه ڪر.

(۶) ٻار کي دڙڪا نه ڏيو. انهن سان سٺو ورتاءُ ڪريو.

(۲) ڏنل مثال موجب ياداشت پوري ڪريو.

جواب	جملو	
مان خط لکي رهيو آهيان.	مان خط لکان ٿو.	مثال
	سريش پينگهي تي وهي ٿو.	۱.
	آمڙ آسپس ڏئي ٿي.	۲.
	سرينا سامان ڪٿي اسٽيشن ڏانهن رواني ٿئي ٿي.	۳.
	منتري پڻ جو مهورت ڪري ٿو.	۴.
	گل ردعمل جي ڪريا ڏيکارين ٿا.	۵.

۱۰. دوستي

ميلارام منگترام واسواڻي (1970ع - 1902ع) جو جنم سنڌ جي بنگلديري ۾ ٿيو ۽ ديھانت بيڪانير ۾ ٿيو هو. وڏن لاءِ 'سندر ساهنيہ' ۽ ٻارن لاءِ 'گل ڦل' رسالا اجمير مان ڪڍندو هو. سندس سنڌي مشهور ڪتاب آهن مهاراڻو پرتاب، شواجي، ٻال رامائڻ، ٻال مهارت، ٻال ڪرشن، وغيره

ٻڌو، پڙهو ۽ سمجھو.

دوستي اهڙي شيءِ آهي جيڪا سڄي خوشيءَ جو سبب ٿي سگهي ٿي.

دوستي ڇا آهي؟ هم خيالي دلبين جو ميلاپ ۽ پاڪيزگيءَ جو رستو. جتي آزادي نه هوندي، اتي دوستي رهي نه سگهندي. دوستي آزاد ملڪ کي پسند ڪري ٿي ۽ ڪنهن حد ڪيل حاڪمي اندر رهڻ پسند نٿي ڪري. دوستي ڪنهن تڪليف کان سواءِ ٻالھ ٻولھ ڪندي ۽ اُنجي ڪم ڪار ۾ به بي تڪلفي ظاهر هوندي. سڄي دوستي اُها آهي، جا سڀن کانسواءِ ناراضپو اختيار نه ڪري. نه نه، بلڪ جي ناراض ٿي پوي، ته به معافي ڏيڻ جي لاءِ تيار رهي ۽ شايد ٻالھ وساري به ڇڏي.

سڄو دوست آزاديءَ سان پنهنجي دل جو ٻجھه کولي ڏئي ٿو، درستيءَ لاءِ صلاح ۽ مشورت ڏئي ٿو، شتابيءَ سان مدد ڪري ٿو، بهادريءَ سان قدم اڳتي رکي ٿو، ٻئي دوست جي لاءِ صبر سان سپڪا مصيبت سهي ٿو، خبرداريءَ سان مقابلو ڪري ٿو، ۽ ساري عمر دوستيءَ کان نٿو مڙي. اِهي ئي وصفون آهن جي سڄي دوست ۾ هئڻ گهرجن. اِهيءَ ڪري دوست چونڊڻ کان اڳي آسانڪي ڏسڻ گهرجي ته اِهي وصفون منجهس موجود آهن يا نه. لالچي، زودرنج، مغرور ۽ حاسد ماڻهو ڇڏا دوست ٿي ڪين سگهندا آهن ۽ اڪثر دغا باز ثابت ٿين ٿا.

حاصل ڪلام، دوست جي چونڊڻ ۾ به گهڻي سنڀال رکڻ ۽ جڏهن يڪدم ڪو دوست ٻولهي هٿ ڪريو تڏهن

انهيءَ کان تيسين جدا نه ٿيو، جيسين موت اوهان کي جدا نه ڪري. پر ياد رکو ته ڪنهن به صورت ۾ اوهين دوست جي لاءِ سچائيءَ کي ڇڏي ڏيڻ جي لاءِ تيار نه رهندؤ. اوهانجي دوستيءَ جو بنياد فياضيءَ ۽ سخا تي رکيل آهي ۽ انهيءَ جو هرگز اهو مطلب نه آهي ته اوهين اخلاق جي دائري کان ٻاهر نڪرو؛ نه ته اوهان جي دوستي هڪڙي ناپاڪ سازش سمجهي ويندي. روح جي لحاظ تي دوست گويا جاڙا پائر ٿا ٿين، هو هڪ ٻئي سان سڀ ڪنهن ٻالهر ۾ همدردي ٿا ڪن. محبت نفرت جي نسبت ۾ هنن جو هڪڙي ئي قسم جو ميل ٿئي ٿو. هڪڙو ٻئي کانسواءِ خوش رهي نٿو سگهي ۽ نه انهن مان ڪو هڪڙو اڪيلو تڪليف ۽ مصيبت ۾ ڦاسي سگهي ٿو. سچا دوست اهي آهن، جن مان جي هڪڙو بيمار ٿو پوي ته ٻيو دل ۾ چوي ته، ”جي آءٌ پنهنجو قالب هنجي قالب سان بدلائي سگهان ها ۽ پاڻ تڪليف سهي سگهان ها ته چڱو هو.“ سچا دوست اهي آهن جن مان هڪڙي وٽ ڪا شيءِ هجي ته ٻيو انهيءَ جي لاءِ احتياج وارو نه ٿئي.

نوان لفظ

رُوح = آتما	شتابي = خوشي	وصفون = خاصيتون
زودرنج = چيڙاڪ	مغرور = گهمندي	حاسد = حسد ڪندڙ
دغاباز = دوکيباز	فياضي = اُدار دلي	اخلاق = چرتر
ناپاڪ = آپوتر	قالب = شير	

آپياس

سوال ۱ :- هيٺين سوالن جا جواب هڪ جملي ۾ لکو.

(۱) دوستي ڇا جو سبب ٿي سگهي ٿي؟

(۲) سچي دوستي ڇا آهي؟

(۳) ڪهڙا ماڻهو چڱا دوست ڪين ٿي سگهندا؟

(۴) دوستيءَ جو بنياد ڇا تي رکيل آهي؟

سوال ۲ :- هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

(۱) سچو دوست ڪير ٿي سگهي ٿو؟

(۲) روح جي لحاظ کان دوست گويا جاڙا پائر ڪيئن آهن؟

(۳) هڪڙو سچو دوست ٻئي سچي دوست لاءِ جيڪر ڇا چوڻ چاهي؟

سوال ۳ :- خال ڀريو.

(۱) سچو دوست سان پنهنجي دل جو ڳجهه کولي ڏئي ٿو.

(۲) دوست جي لاءِ کي ڇڏي ڏيڻ جي لاءِ تيار نه رهندؤ.

(۳) انهيءَ جو هرگز اهو مطلب نه آهي ته اوهين جي دائري کان ٻاهر نڪرو.

سوال ۴ :- هيٺين لفظن جون صفتون ٺاهيو.

پاڪيزگي، ناراضپو، مغروري، بنياد، اڪيلائپ

سوال ۵ :- معنيٰ ٻڌائي جملن ۾ ڪم آڻيو.

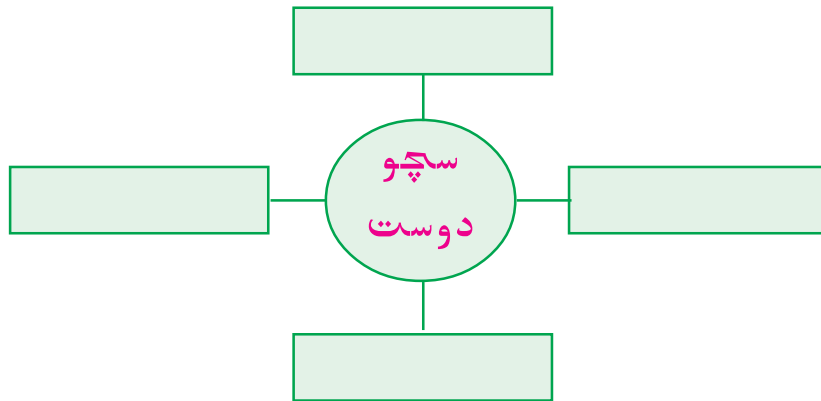
حاطي اندر رهڻ، ناراضپو اختيار ڪرڻ، مصيبت سهڻ، مقابلو ڪرڻ، دائري کان ٻاهر نڪرڻ.

پورڪ آڀياس

ٽڪر تي عملي ڪاريه.

سچو دوست آزادي سان پنهنجي دل هڪڙي ئي قسم جو ميل ٿئي ٿو.

الف) ”سچو دوست“ خاصيتون لکو :-

ب) هيٺ ڏنل ستن کي درست ڪري لکو.

۱) دوست جي چونڊ ۾ بي پرواهي ڪجي.

۲) سچو دوست راز لڪائي ٿو.

پ) جوڙا ملايو.

الف	ب
۱) شتابي	الف) راز
۲) گجهه	ب) گهمندي
۳) منور	پ) ادارتا
۴) سخا	پ) خوشي

پ) هيٺ ڏنل لفظن جي ”دوستيءَ لائق“ ۽ ”دوستيءَ لائق نه“ ۾ ورهاست ڪريو.

دوستيءَ لائق نه	دوستيءَ لائق	حاسد، مدد ڪندڙ ڀاءُ جهڙو، منور همدرد، سوار ٿي ڏير جوان، سچيار
-----------------	--------------	--

پاڻ ڪريان - پاڻ سڪان.

۱. چوڪنڊي ۾ مناسب آکر وجهو جئن معنيٰ پڙيا لفظ ٺاهيو.

مثال :-

هنڱو ←	لاحت ←	لڙ ←
س ←	نيھ ←	ڪ ←
هر ←	پرين ←	بوٽر ←
		نول ←

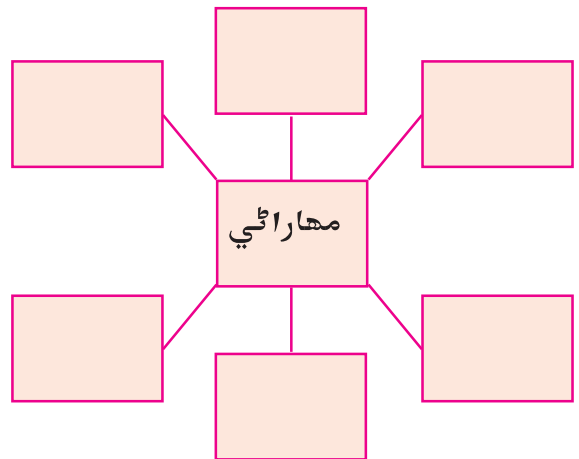
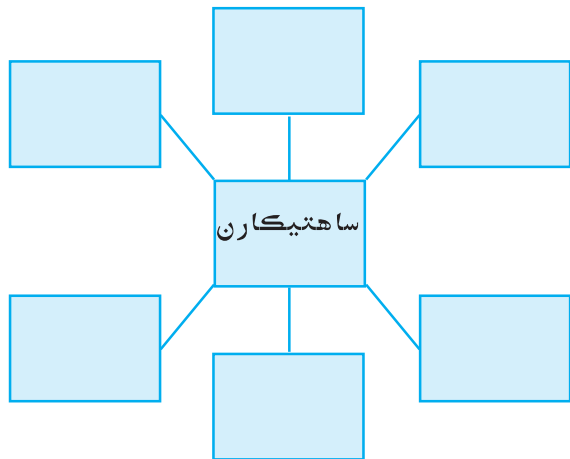
نڊارو ←	هڙت ←	خرو ←
ڳٽ ←	وقعو ←	واڻ ←
تار ←	ندر ←	ظر ←

رساد ←	قرير ←	زت ←
نڊ ←	فاوت ←	لاج ←
هاڙ ←	ڪليف ←	ظر ←

ند ←	رو ←	ڪڙ ←
نل ←	ور ←	سرو ←
ڪر ←	ڪُ ←	ڪاڙ ←

۲. هيٺ ڏنل لفظن جا آکر ڪٽي ڇهه نوان لفظ ٺاهيو.

۱۱. جهانسيءَ جي راڻي

۱۰. جڳديش لچاڻي (جنم سنه ۱۹۳۹ع سنڌ ۾) سنڌي ٻوليءَ جو مائناز عالم، اديب ۽ آلوچڪ آهي. ڪيترائي ڪارائتا ڪتاب ڇپيل اٿس ’ريڊيو ناٽڪ‘ ڪتاب تان ڪنيل. هن سبق ۾ جهانسيءَ جي راڻيءَ جي همٿ جو سهڻو چتر ڇڻيل آهي.

(منو، نانا، راو گهوڙي تي وڃي رهيا آهن.)

منو ٻائي : ڏسون ڪير ٿو اڳه وڃي.

(فضا ۾ گهوڙن جي هلڻ جو آواز. ڪن بعد گهوڙي جو نوڪر کائڻ ۽ راو جو هيٺ ڪرڻ.)

راو : اڙي مان مٿس!

(منو ۽ نانا گهوڙا بيهاري، تيزيءَ سان راو وٽ اچن ٿا.)

منو ٻائي : چننا نه ڪر. ڌڪ خاص ڪونهي. رت جلدي بيهجي ويندو.

نانا : هن کي هاڻي گهر ڪيئن وٺي هلنداسين، منو؟

منو ٻائي : هن کي پنهنجي گهوڙي تي ويهاري، اجهو ٿي گهر وٺي هلائس.

راو : ٿ!

منوبائي

: اچ، ونيس راو کي.

(منوبائي راو کي پنهنجي گهوڙي تي چاڙهي گهر وٺي اچي ٿي.)

هڪ آواز ۽ اها ننڍي ۽ نڊر بالڪا منو، هڪ ڏينهن جهانسيءَ جي راڻي بڻي. جهانسيءَ جي راڻي، جنهن ديش ۾ سوراجيه استاپن ڪرڻ لاءِ انگريزن جو زبردست مقابلو ڪيو، کين خوب ٽوٽا ڇپايا ۽ انهن سان لڙندي لڙندي هڪ ڏينهن ...

(فضا ۾ لڙائيءَ جي بگلس جو آواز)

لکشمي ٻائي

: ديش جا بهادر ۽ سينانايڪو جنهن ڏينهن جو آساني ڪيتري وقت کان انتظار هو، اهو ڏينهن اچ، اچي ويو آهي. اچ، توهان کي اهو ثابت ڪرڻو آهي ته توهين ديش جا سڃاڻپ ڪري سگهيو، ملڪروپي شمع مٿان جان قربان ڪندڙ سڃاڻپ ڪري سگهيو. اچ اسان کي جنرل روز جو خط مليو آهي. جنهن ۾

هڪ سردار : ڇا لکيو اٿائين خط ۾؟

لکشمي ٻائي

: لکيو اٿائين ته راڻي انهن سردارن سميت بي هٿيار اچي پيش پوي نه ته جهانسيءَ تي پينڪر حملو ڪيو ويندو ۽ انهن انهن سردارن ۾ ديوان لکشمي راڻي، لالا پائو بخشي، ديوان جواهر سنگهه، ديوان رگهناٿ سنگهه، ڪاڪا صاحب موروپنت تامبي، نانا پوپٽڪر، ڪنور خدا بخش ۽ سردار غلام غوث خان توپچي جا نالا آهن. ٻڌايو بهادرو، هيئنر توهان کي ڇا چوڻو آهي؟

ڪنور خدا بخش: انگريزن جو زوردار مقابلو ڪنداسين. گورن اڳيان اهو ثابت ڪنداسين ته هندستاني سپاهي ۽ اڳيان دنيا جو ڪوبه يوتو بهي نه سگهندو.

غلام غوث خان: لڙنداسين، پنهنجي ۽ پياريءَ راڻيءَ ۽ جهانسيءَ لاءِ.

هڪ سردار

: جيستائين اسانجي شير ۾ خون جي هڪ بوند به آهي، تيستائين اسان جهانسيءَ تي دشمنن جو راڄ قيام قبول نه ڪنداسين.

لکشمي ٻائي

: شاباس ويراڻو شاباس! مون کي توهان مان اهائي اميد هئي. اچ اسان کي گورن جو زبردست مقابلو ڪرڻو آهي، انهن جا ڏند ڪٽا ڪرڻا آهن. اچ انهن کي ڏيکارڻو آهي ته هندستاني سپاهي ملڪ جي شان ۽ پنهنجي سواڀيمان لاءِ پنهنجيءَ جان کي تمام ته سمجهندا آهن. بهادرو، اٿي لڙو ۽ گورن کي جهانسيءَ مان تڙي ڪڍو. (فضا ۾ جهانسيءَ جي راڻيءَ جي جٽ، لکشمي ٻائيءَ جي جٽ ۽ هر هر مهاديو جا نعره گونججي ٿا اٿن.)

(ڪن بعد فضا ۾ لڙائيءَ جا بگلس پهرين تيز ڀر پوءِ آهستي آهستي ڊرپڻ جي ٿا وڃن.)

هڪ آواز

: منگل ۲۳ مارچ، ۱۸۵۸ جي سهاوني صبح جو روز جي سينا جهانسيءَ تي ڪاهي آئي. چو طرف هاهاڪار مچي ويو. يڌا باجا چو طرف گونججي اٿيا ۽ هڪو گونججي اٿيون اهي پهڙيون ۽ ماتريون هر هر مهاديو جي نعرن سان. پينڪر لڙائي شروع ٿي ويئي. هڪ پاسي هئي جنرل روز جي وصال سينا ۽ ٻئي پاسي هئا جهانسيءَ جا بانڪا بهادر، ديش مٿان مري مٽجڻ وارا سڃاڻپ ڪري سگهيا.

(فضا ۾ بگلس، گھوڙن جي ٽاپ ٽاپ، بندوقن ۽ توپن جي پينڪر آوازن سان گڏوگڏ هر هر مهاديو، لڪشمي ٻائي ۽ جي جڻ جو گڏيل آواز ٻڌڻ ۾ پيو اچي.)

لڪشمي ٻائي: شاباس ويرو! اڄ گورن جو بهادريءَ سان مقابلو ڪريو. انهن اڳيان اهو ثابت ڪريو ته جهانسيءَ کي هٿ ڪرڻ ڏاڻي هٿ جو کيل ڪونهي. ماما توهان کي اڇوڪي ڏينهن لاءِ ئي جنم ڏنو آهي. توهان پنهنجي ماءُ جي کير کي بدنام نه ڪجو. ڪڏهن نه ڪجو.

رگھوناتسنگھ: اسانجي زندهه هوندي جهانسيءَ کي ڪير هٿ لائي نه سگهندو، ٻائي جي.

لڪشمي ٻائي: شاباس.

(فضا ۾ پينڪريٽ - گھوڙن جي ٽاپ ٽاپ سان گڏوگڏ سپاهين جون ڊانھون ڪيڪون ۽ هر هر مهاديو جا نعر.)

سندر: جنرل سرهپوروز جي سينا اڳيان، اسان جي ماڻهن جا پير ٽڙڪي رهيا آهن، مهاراڻي.

لڪشمي ٻائي: پرواهه ناهي. اسانکي اڄ سرهپوروز جي سينا جو زبردست مقابلو ڪرڻو آهي. اڇوڪي لڙائيءَ ۾ جيڪي به شهيد ٿيندا، انهن کي سرگه جو سکر نصيب ٿيندو.

(لڙائيءَ جو آواز)

سندر: مگر.....

لڪشمي ٻائي: مگر بگر ڪجهه به نه. اسانکي پنهنجو فرض پورو ڪرڻو آهي. هر سني ڪم ۾ سنڪٽ ايندا آهن. انهن سنڪٽن جو سهرش مقابلو ڪرڻ ئي ويراڻا آهي. ڀڳوان ڪرشن گيتا ۾ ڪين چيو آهي ته اسان کي صرف ڪم ڪرڻ جو اڌڪار آهي. ڪم جي اڇا ڪرڻ جو نه. اسان لاءِ اها خوشيءَ جي ڳالهه آهي جو جنم اسان سان آهي. جنم ئي سڀ ڪجهه آهي. جنم امر آهي.

جواهر سنگھ: مهاراڻي.....

لڪشمي ٻائي: هيءَ لڙائي تيسنڌائين ختم نه ٿيندي جيسنڌائين اسين سواڌين نه ٿيا آهيون، گورن جو راج ختم نه ٿيو آهي. گورن جي خاتمي سان ئي هن يڌ جو انت ايندو. تيسنڌائين هڪ نه ٻيو، ٻيو نه ٽيون هن لڙائيءَ کي زندهه رکندو ايندو.

(فضا ۾ بندوقن، توپن ۽ گھوڙن جي ٽاپ ٽاپ جو آواز.)

جواهر سنگھ: مهاراڻي، هڪو پنتي آهي.

مهاراڻي: جلدي چئ.

جواهر سنگھ: مهاراڻي، هينئر هتان پڇي وڃڻ ۾ ئي سياڻپ آهي. پڇي، وري طاقت جمع ڪري مقابلو ڪبو.

لڪشمي ٻائي: مگر اها ته ڪمزوري آهي.

جواهر سنگھ: مهاراڻي، اها ڪمزوري نه، اها تر اڃنيتي آهي.

لڪشمي ٻائي: ليڪن هيءَ غريب پرڄا، هيءُ اتياچار.....

- جواهر سنگھ** : اسانجي هوندي انهن جا هي اتياچار گهٽبا ڪين، پاڻ وڌي ويندا.
- لکشمي ٻائي** : تون نيڪ ٿو چوين. دشمنن جي ٽوليءَ کي پري ڌڪي، اسين وڃئون نڪري ٿا هلون.
- جواهر سنگھ** : جي سرڪار!
- (انهيءَ وقت توب چٽڻ جو پينڪر آواز)
- نانا پوپٽڪر** : (دڪ وڃان) مهاراڻي، سڄو پستڪاليم جلي خاڪ ٿي ويو.
- لکشمي ٻائي** : (انينت پيڙا وڃان) اوه! پستڪاليم!! اسان جو سڄو ساهت جلي خاڪ ٿي ويو. جنهن ساهت جي اڀياس لاءِ دور دور کان وديار ٿي هتي ايندا هئا. اهو ساهتيو! اوه، اهي ويد پراڻ، شاستر ۽ اتهاسڪ گرنٿ. نانا، هي گورن ڇا ڪري ڇڏيو.
- نانا پوپٽڪر** : (ڳالهه بدلائي) مهاراڻي، توهان ٿڪجي پيا هوندا... ٿورو وقت جيڪر آرام ڪريو.
- لکشمي ٻائي** : آرام ۽ اڄ؟ نانا، هي آرام جو نه، سنگرام جو وقت آهي. اڄ سوراجيه لاءِ لڙڻو ۽ مرڻو آهي.
- (يڪايڪ بندوقن ۽ توبن چٽڻ جو آواز)
- ديشمڪ** : هي ته دشمن چٽي طرفن کان توبن جي ورشا ڪري رهيا آهن.
- نانا** : آه!... ديش دروهي پير علي ۽ دولها جو جيڪڏهن وشواس گهات نه ڪن ها ته اڄ اسان جي هيءَ حالت نه هجي ها.
- لکشمي ٻائي** : (اُنکي وچ ۾ کڻي) هي وقت فضول ڳالهين وڃائڻ جو ڪونهي. بهادر بڻجي مقابلو ڪريو. اڄ دشمنن کي ڏيکارڻو آهي ته جهانسيءَ جا جوان، دشمنن ۽ وديشين جو سر ڪچلڻ چڱيءَ طرح ڄاڻندا آهن.
- (فضا ۾ گهوڙن جي ٽاپ ٽاپ، سپاهين جون دانهون ڪيڪون، هر هر مهاديو جا نعر)
- (هڪ آواز ۽ مهاراڻي جهانسي دشمنن جو زوردار مقابلو ڪندي، پنهنجن ٻن چئن سردارن سان اڳتي وڌي. پر وڌندي هڪ هنڌ...)
- سندر** : جواهر سنگھ، هو ته ڏسو، مهاراڻيءَ جو گهوڙو ناليءَ ۾ ڦاسي پيو آهي ۽ دشمن هن کي چوٽرف گهيرِي ويا آهن.
- جواهر سنگھ** : ديشمڪ، گهوڙا پوئتي موٽايو. مهاراڻيءَ کي دشمن گهيرِي ويا آهن.
- (فضا ۾ گهوڙن جي ٽاپ ٽاپ)
- جواهر سنگھ** : (زور سان) خبردار جي اڳتي وڌيا.
- (فضا ۾ ٻڌ جا آواز)
- سندر** : (ٿڌو ساهه ڀري) اوه، مهاراڻي، هي ڇا ٿي ويو.
- ديشمڪ** : (دڪ مان) مهاراڻيءَ جو سرير ته خون سان لٽ پٽ ٿي ويو آهي. اوه، ڀڳوان!
- جواهر سنگھ** : تون مهاراڻيءَ کي سنڀال سندر. مان هنن سان پڇي ٿو وٺان.

(تلوارن جي ٽڪرجڻ، ڪن ماڻهن جي ڪرڻ ۽ انهن جي دانهن جو فضا ۾ آواز)

سندر : (دڪ وچان) مهار اڻي، هينئر اسانجو ڇا ٿيندو، مهار اڻي؟

لکشمي ٻائي : (آهستي) گهٻراءِ نه سندر. اڄ منهنجو جيون سڻل ٿي رهيو آهي. ڪيتري وقت کان، جيڪو ڏينهن ڏسڻ لاءِ سيني ۾ سڪ سانڍي ويٺي هئس، اهو اڄ اچي ويو آهي... اڄوڪي ڏينهن... توکي غم نه خوشي ڪرڻ گهرجي سندر...

سندر : (بيحد دڪ مان) مهار اڻي...

جواهر سنگھ : ڪانئر پڇي ويا. سندر، مهار اڻي ۽ جو ڪهڙو حال آهي، هينئر؟

سندر : (سڌا ڀريندي) توهان خود ڏسوس نه!

جواهر سنگھ : (دڪ مان) او، هي ڇا ٿي ويو... (ٿورو وقت ترسي) سندر، مهار اڻي ۽ ڪي قابو ڪر ته هيٺ گاهه تي سمهار يونس...

دیشمک : مهار اڻي...

لکشمي ٻائي : (چچريل پر شانت آواز ۾) بس، گهٻراءِ جي ڪا ضرورت ڪانهي. او، (تڪليف وچان ڪراهي ٿي اُٿي).

(روڻ ۽ سڌڪن جو آواز)

لکشمي ٻائي : (ڪراهي) وير ديشمک، تنهنجي اکين ۾ آنسون! او، سو به اڄوڪي ڏينهن!! توکي سونهين نٿو سردار.

(فضا ۾ وري سسڪين ۽ سڌڪن جا آواز)

دیشمک : مهار اڻي، اسان لاءِ ڪا آڱيا؟ (وري سڌڪا ڀرڻ ٿو لڳي).

لکشمي ٻائي : منهنجون ٻه اڇائون آهن سردار. هڪ ته سوراجيه لاءِ جان قربان ڪرڻ کان ڪڏهن نه ڪيٻائجو ۽ ٻيو (آه ڀري) مان پنهنجو پٽ دامودر، سندر کي سونپڻ ٿي چاهيان... سندر!

سندر : (روڻدي) مهار اڻي...

لکشمي ٻائي : منهنجي ڪمار جي... خاطر داري ڇڏي ۽ طرح ڪڇ. (دڪ وچان ڪراهن)

دیشمک : مهار اڻي، توهانجي هن وهندڙ لعل لعل خون جو قسم، اسان توهانجي آڱيا ڪڏهن نه وسارينداسين. اسان کي توهان جي خون جي هڪ هڪ بوند جو پورو پورو حساب چڪاڻڻو آهي.

جواهر سنگھ : ماما جي، مان توهان جي چرڻن جو قسم کڻي ٿو چوان، جيستائين منهنجي شير ۾ خون جي انٽر بوند به باقي آهي، مان لڙندس پنهنجي جھانسيءَ لاءِ... پنهنجي ديش لاءِ... سندر (سسڪيون ڀري) مهار اڻي...

لکشمي ٻائي : روءُ نه سندر... روءُ نه... ههڙو موت... سيني کي نه ملندو آهي... سندر... مونکي... هن تي... فخر

آهي ... (هچڪي) الوداع ... هر هر مهاديو ...

(مهاريءَ جي ڪنڌ هيٺ ٿيڻ جو آواز)

(سڀني جو روئڻ ... سڏڪن جا آواز ڏيري ڏيري ڏيما پئجي ٿا وڃن.)

(هڪ آواز ۽ اهڙيءَ طرح ۱۲ جون ۱۸۵۸ ۾ مهاريءَ جي جھانسي، هن کن پنگر سنسار مان پر لوڪ پڌاري. اڄ به

گواليار ۾ انهيءَ جڳهه تي مهاريءَ جو يادگار قائم آهي ۽ هزارين ماڻهو هر سال هتي اچي

پنهنجي شردانجلي ارپت ڪندا آهن.)

(دڪميہ سنگيت)

نوان لفظ

مقابلو ڪرڻ = منهن ڏيڻ

شمع = جوت

ٽچ = رواجي

سواڏين = آزاد، مڪت

نوڪر ڪائڻ = ڏڪو ڪائڻ

ٿوڻا چٻائڻ = سيڪيت ڏيڻ

قيام = هرگز

ڪيٻائڻ = نتائڻ

ڀرو پئجي وڃڻ = ڏڪي وڃڻ، هيسجي وڃڻ

فضا = ماحول

نڊر بي = ڊپو

ڏند ڪتا ڪرڻ = هارائڻ

خاڪ ٿيڻ = مٽجي وڃڻ

آپياس

سوال ۱ :- هيٺين سوالن جا جواب لکو.

۱) گهايل راو کي ڪير وٺي اچي ٿو؟

۲) جھانسيءَ جي راڻيءَ کي ڪنهن جو خط مليو؟

۳) راڻي لڪشمي ٻائي ڪنهن جا ڏند ڪتا ڪرڻ جي ڳالهه ڪري ٿي؟

۴) ناناڀوپٽڪر راڻيءَ کي ڪهڙو دڪ پريو سماچار ڏنو؟

۵) مهاريءَ جو گهوڙو ڪٿي ڦاسي پيو؟

سوال ۲ :- هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

۱) جھانسيءَ ۾ هاهاڪار ڇو مچي ويو؟

۲) جواهر سنگھ مهاريءَ کي ڪهڙي وينتي ڪري ٿو ۽ ڇو؟

۳) مهاريءَ آخر ۾ پنهنجيون ڪهڙيون به اڇائون ظاهر ڪري ٿي؟

سوال ۳ :- هيٺيان جملا ڪنهن، ڪنهن کي چيا آهن؟

۱) ”توهين ديش جا سڄا سپاهي آهيو؟“

۲) ”لڙندا سين، پنهنجيءَ پياريءَ راڻيءَ ۽ جھانسيءَ لاءِ.“

۳) ”وري طاقت جمع ڪري مقابلو ڪبو.“

۴) ”توهان ٿڪجي پيا هوندا ... ٿورو وقت جيڪر آرام ڪريو.“

۵) ”توهان خود ڏسوس نه!“

سوال ۴ :- هيٺين اصطلاحن جي معنيٰ لکي جملن ۾ ڪم آڻيو.
 نوڪر ڪاٺ، مقابلو ڪرڻ، ٿوٽا ڇڻاڻ، خاڪ ٿيڻ، ڍرو پئجي وڃڻ
 سوال ۵ :- هيٺين لفظن جا ضد لکو.

آڳيان، بهادر، آنت، ختم، دڪ، غم
 سوال ۶ :- ساڳيءَ معنيٰ وارن لفظن جا جوڙا ملايو.

ماحول	نذر
رواجي	فضا
بي ڊپو	ٽڇ
آزاد	شمع
جوت	سواڌين

سوال ۷ :- ماسٽر، شاگردن کي ڪردار ڏيئي ڏنل قصو ناٽڪي روپ ۾ پيش ڪرڻ لاءِ چونڊو.

پورڪ آڀياس

۱۴) ڏنل فقري تي عملي ڪم.

هڪ آواز - منگل ۲۳ مارچ، ۱۸۵۸ جي سهاوني صبح ... مري مڻجڻ وارا سپاهي ...

الف) برٽڪيٽ ۾ ڏنل هدايت موجب جواب لکو :-

۱) چو طرف هاهاڪار مچي ويو.

(زمان مستقبل ۾ بدلايو).

۲) پينڪر لڙائي شروع ٿي ويئي.

(صفت ڳولهي، اها واپرائي نئون جمل ٺاهي لکو).

ب) اهي لفظ ڳولهيو ...

۱) هڪ انگريزي لفظ

۲) شهر جو نالو

۳) قدرتي آستان

۴) سنگيت جو ساز

پ) هڪ ست ۾ جواب لکو.

۱) جهانسيءَ جا سپاهي ڪيئن هئا؟

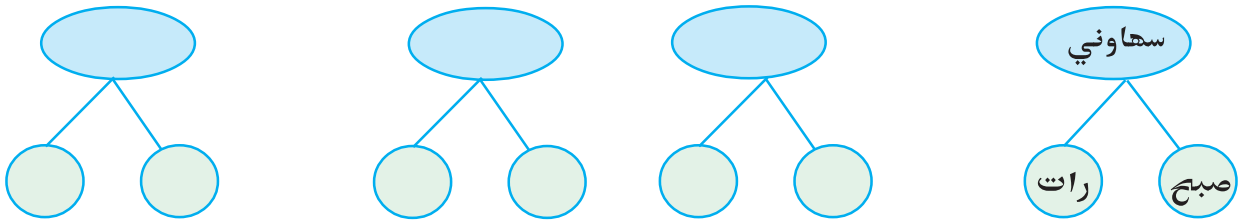
۲) جنرل روز جي سينا جهانسيءَ مٿان ڪڏهن چڙهائي ڪئي؟

(پ) ڏنل مثال موجب (۱) ۽ (۲) گولن جا لفظ ملايو :-

(۱) سهاوڻي وشال پينگر بهادر

(۲) حملو رات سپاهي لڙائي صبح ٻار سينا ميدان

مثال :

(۲) ڀارت کي آزاد ڪرائڻ لاءِ ڪيترن ڀارتواسين ڀاڻ موڪيو. ڪيترن پنهنجي جان به قربان ڪئي. توهان کي ڄاڻ هوندڙ آهڙن آزاديءَ جي پروانن جا نالا لکو. انهن مان ڪن به ٻن جي ڄاڻ حاصل ڪري لکو.

(۳) هيٺين جملن مان ضمير، فعل ۽ اسر چونڊيو.

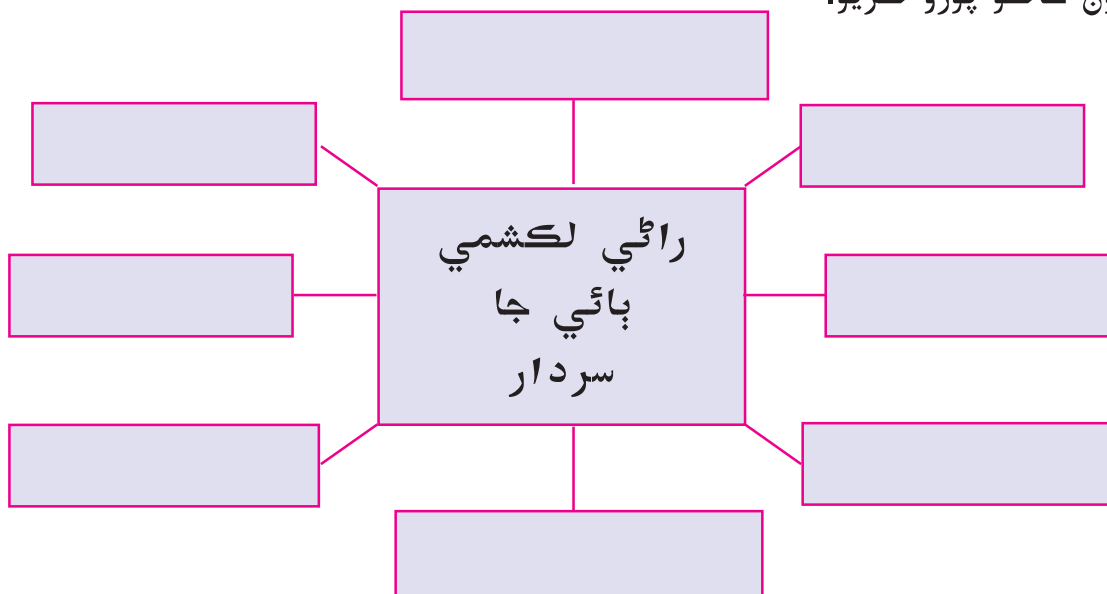
(۱) آڇ، آسان کي جنرل روز جو خط مليو.

(۲) هر سٺي ڪم ۾ سنڪت ايندا آهن.

(۳) مهاراڻي، توهان ٿڪجي پيا هوندا.

(۴) منهنجون ٻه اڇاڻون آهن سردار.

(۱) هيٺيون خاڪو پورو ڪريو.

پاڻ ڪريان - پاڻ سڪان

۱. هيٺ ڏنل ٽڪر ۾، برٽڪيٽ مان مناسب لفظ چونڊي خال ڀريو :-

(راز، مقابلو، لشڪر، تڪليفون، ويچار، کاغذ، ڪتاب، ساگر، زنده، سفر)

زندگي ڇا آهي؟ ان جي باري ۾ ماڻهن جا الڳ الڳ آهن. ڪن جو ويچار آهي ته زندگي هڪ سنگرام آهي جتي سھسين سھڻيون پون ٿيون، مصيبت جو ڪرڻو پوي ٿو.

مشهور ليکڪ شيڪسپيئر زندگيءَ جي ناٽڪ جي تختي سان ڪئي آهي. سنت ڪبير موجب زندگي هڪ جي ٻيڙي آهي. ڪي زندگي کي سڪن جو ڪري سمجھن ٿا ته ڪي دڪن جي کاڌ ڪري ٿا سمجھن. ڪي زندگيءَ جي پيٽ سان ڪن ٿا. پر زندگيءَ جو سچو قربانيءَ جي ڪمن ۾ سمايل آهي.

۲. توهانجي ايراضيءَ ۾ صفائيءَ بابت نگرسيوڪ کي خط لکو.

۳. ڊڪشنريءَ جي مدد سان لفظن جي معنيٰ ڳولهي جوڙا ملايو :-

الف	ب
(۱) ڪلفت	(۱) خبر، ڄاڻ
(۲) ڀڳه	(۲) غلام
(۳) ٻٽوڙ	(۳) مالڪ
(۴) سمق	(۴) آڻ بڻت، دشمني
(۵) ڀڀو	(۵) خوشي
(۶) ذوق	(۶) لاڳاپو
(۷) والي	(۷) بڪڪيو، آجايو ڳالهائيندڙ
(۸) جليب	(۸) بنا ڏندن جي
(۹) اتصال	(۹) پشچم، اولهه
(۱۰) مغرب	(۱۰) عزت

۴. 'يڪ تندرستي هزار نعمت' ان چوڻي تي روشني وجهو.

۵. گفتگو لکو :- (۱) گراهڪ ۽ پوسٽمئن (۲) ٽيچر ۽ شاگرد (آمدرفت جي قاعدن بابت)

۱۲. ڪي اِتهاسڪ آستان

ڊاڪٽر سریش گزسوري (جنم: ۱۹۴۵ع) برڪر ودوان آهي. هن جا مرهتي پاشا ۾ ”پريچت مهاراشتر“ ۽ ”دیش پردیش“ ڪتاب شايع ٿيا آهن. ڀڳي يونيورسٽي مان ڊاڪٽوريٽ ملي اٿس. هن سبق ۾ مهاراشتر جي ڪن اهڙن اتهاسڪ جاين جي ڄاڻ ڏني ويئي آهي جن جي عام ماڻهن کي گهٽ خبر آهي.

ٻڌو، پڙهو.

رام ٿيڪ

رام ٿيڪ ناگپور ضلع جو هڪ اتهاسڪ آستان آهي. هتي ٽڪريءَ تي ڀڳوان رام، لچمڻ ۽ سينا جا سندر مندر آهن. ان ڪري هن آستان کي رام ٿيڪ سڏيو وڃي ٿو. اهي مندر ڏسڻ وٽان آهن. هتي رام نومي، ڪار ٽڪ پور ٿما جي شپ ڏينهن تي ميلو لڳندو آهي، هزارين شرڌالو ڪٿان - ڪٿان ڪاهي ايندا آهن.

هتي ڪاليداس مهاڪاويه ميگهدوت جي رچنا ڪئي هئي. هتي ڪوي ڪاليداس جو سندر يادگار پڻ برپا ڪيو ويو آهي. ان ڪري هن آستان جي اتهاسڪ اهميت آهي.

رام ٿيڪ

سندو درگه قلعو

پهرين مي ۱۹۸۱ مهاراشتر دوس تي ٻن نون ضلعن کي مهاراشتر ۾ شمار ڪيو ويو. تن مان هڪ آهي سندو درگه ضلعو جو اصل ۾ رتناگري ضلعي جي ڏاکڻي حصي ۾ هو. اهو ضلعو سڄي مهاراشتر ۾ ننڍي ۾ ننڍو آهي، جنهن جي ايراضي اٽڪل ۵۰۰۰ چورس ڪلوميٽر آهي. هن ۾ ست تعلقا آهن.

سندو درگه قلعو

سنه ۱۶۲۴ع ۾ ڪرتي نالي ٻيٽ تي ۱۴۸ ايڪڙن جي ايراضيءَ ۾ ويد منتر اُچارڻ ۽ شڪ ناد وڃائڻ سان هن قلعي جو مهورت ڪيو ويو. هن جي پٿين جي اوچائي ۳۰ فوٽ ۽ ويڪر ۱۲ فوٽ آهي. هن قلعي جي خوشي اها آهي جو سموري

ڀارت ۾ صرف انهي ئي قلعي اندر شواجي مندر جي استاڻپنا ٿيل آهي. اهو مندر چترپتي راجارام مهاراج ٺهرايو هو. هن ۾ شواجي مهاراج جي ڪاري پٿر مان ٺهيل مورتِيءَ جي اڃا تائين پوڄا ٿيندي رهندي آهي. ٻي خاص ڳالهه اها آهي جو شواجي مهاراج جي بحري فوج انهيءَ قلعي ۾ رکيل هئي جنهن ڪري شواجيءَ جي پتلي

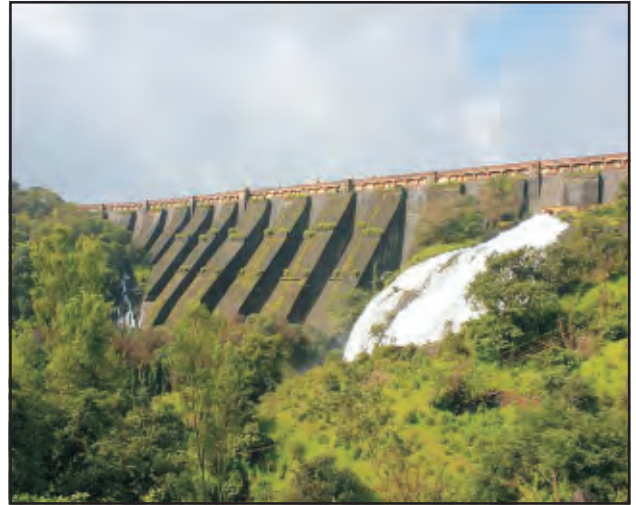

شواجي مهاراج مندر

ڪي هر سومر تي خلاصي ٿوڀي پهرائي ويندي آهي. هر سال رام نوميءَ جو جينتي جي شپ موقعي تي هتي وڏو ميلو لڳندو آهي. سنڌو درگ جي قدرت جي گود ۾ وسيل هئڻ سبب ”ڪونڪن جي ڪئليفورنيا“ ڪري سڏيو ويندو آهي.

امبريلا فالس (آبشار)

پنڊار دارا ڊئم

پنڊار دارا

مهاراشٽر جي احمدنگر ضلعي ۾ هيءُ شهر ٿڌي هوا کان مشهور آهي. هتي آرٿر ڊنڊ آهي جنهن تي وڏيءَ اوچائيءَ تي هڪ مضبوط بند ٻڌل آهي. هت هڪ پاڻيءَ جو آبشار پڻ آهي جنهن مان سڄي روشني پوڻ ڪري ست رنگ نظر ايندا آهن. اهڙي دلڪش نظاري کي ڏسي سيلانين جا نيٺ نري پوندا آهن. هن جي هڪ پاسي امرتیشور نالي هڪ جهونو مندر آهي جنهن جي سنگتراشي ڏسڻ وٽان آهي.

پنڊار دارا بند وٽ هڪ سرڪاري گيسٽ هائوس ۽ ياترين جي رهڻ لاءِ هڪ ڌرمشالا پڻ آهي. پنڊار دارا اگتپوريءَ کان چاليهن

ڪلوميٽرن جي مفاصلي تي آهي. هتي سيلانين جي گهڻي پيڙ نه هئڻ سبب هيءُ شهر هواخوريءَ لاءِ ايڪانت واري جاءِ آهي. هن ننڍي پرڳڻي يا ڳڻي ضلعي مان آئينده جون ڪيتريون اميدون رکي سگهجن ٿيون.

پُليشور مندر

پُليشور مندر پوني کان اٽڪل ۵۰ ڪلوميٽرن جي مفاصلي تي هڙپس ۽ آرلي ڪنڇن وارو رستو اورانگهيندي ساڄي پاسي هڪ لوهه جي لوڙهي اندر قلعي وانگر ڏسڻ ۾ ايندڙ، پهاڙيءَ تي پوليشور مندر اسٽاپن ٿيل آهي. پري کان اهو مندر هڪ پهاڙيءَ وانگر ٿو ڏسڻ ۾ اچي جنهن جو سنگتراشيءَ جو ڪم تعريف جوڳو آهي. اهو پراچين ڪال جو شومندر آهي: ان ۾ مهاديو جو پنڊ خاص اهميت ٿور ڪي. پڳڻن کي اهو عقيدو آهي ته شو پنڊ تي چاڙهيل پرساد ديوتا سويڪار ڪندو آهي ۽ باقي بچيل پرساد پڳڻن ۾ ورهايو ويندو آهي. هتي هاڻي پريور پاڻيءَ سبب ساوڪ نظر ايندي آهي ۽ ڪلئي وائاورڻ ۾ ويهي سڪ ۽ آندڻ ماڻي سگهجي ٿو.

آمرتیشور مندر

پُليشور مندر

نوان لفظ

ايراضي = پکيڙ	ڪارٽڪ = ڪٽي ۽ جو مهنو	اتهاڪ = تاريخي
دلڪش = موهيندڙ	خلاصي = جهاز تي ڪم ڪندڙ ماڻهو	بحري = درياھي
پنڊ = مور تي	تعريف جوڳو = ساراهه جوڳو	استاپن ڪرڻ = برپا ڪرڻ
نيٺ نري پوڻ = خوش ٿيڻ	واتاورڻ = وايو منڊل	عقيدو = وشواس
سنگتراشي = پٿر تي اُڪريل نقاشي		آبشار = مٿاهين ۽ تان وهندڙ پاڻي ۽ جو وهڪرو

آپياس

سوال ۱ :- هيٺين سوالن جا جواب هڪ جملي ۾ لکو.

- (۱) رام ٿيڪ ڪٿي آهي ۽ هتي هزارين شرڏالو ڇو ايندا آهن؟
 - (۲) شواجي پنٿي کي هر سومر تي خلاصي ٽوپي ڇو پهراڻي ويندي آهي؟
 - (۳) پنڊار در اڏسڻ لاءِ سيلاني ڇو ٿا اچن؟
 - (۴) پڳتن جو پليشور مندر بابت ڪهڙو عقيدو آهي؟
- سوال ۲ :- هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

- (۱) رام ٿيڪ تي اهو نالو ڇو پيو؟
- (۲) رام ٿيڪ جي اتهاڪ اهميت ڪهڙي آهي؟
- (۳) سنڌو درگ جي خوبي ڪهڙي آهي؟
- (۴) سنڌو درگ کي ڪونڪن جي ڪئليفورنيا ڇو ڪري چوندا آهن؟
- (۵) پنڊادر ايشار دلڪش ڇو آهي؟
- (۶) پنڊادر اگتپوريءَ کان ڪيترو پري آهي؟
- (۷) پليشور مندر پري کان ڪيئن ڏسڻ ۾ ايندو آهي؟
- (۸) پليشور ۾ ساوڪڻي ساوڪ ڇو نظر ايندي آهي؟

سوال ۳ :- هيٺين لفظن جا ضد لکو.

جهونو، ويڪر، خوبي، بحري، شپ، پري، سويڪار

پورڪ آڀياس

۱. سنڌو درگه قلعو

پهرين ميءَ سڏيو ويندو آهي.

الف) هيٺيان چؤڪنڊا پورا ڪريو.

۱. سنڌو درگه قلعي جي مهورت جي تاريخ

۲. سنڌو درگه جي قلعي جي ڀتين جي اوچائي

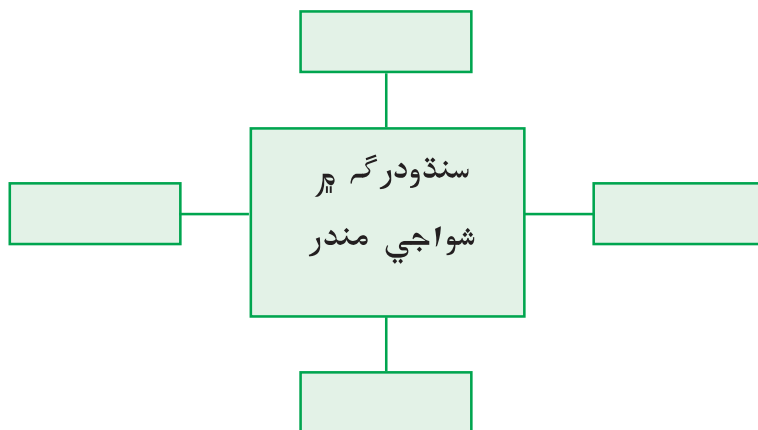
۳. سنڌو درگه ۾ هر سال ميلي جا شپ ڏينهن

۴. شواجيءَ جي پتلي کي هر سومر تي پهريل ٿوڀي

۵. سنڌو درگه جو ٻيو نالو

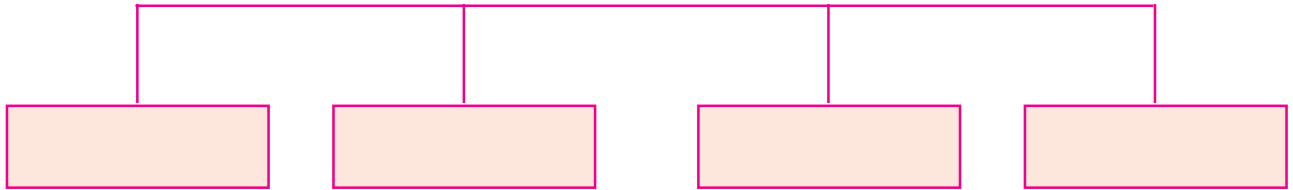
۶. مهاراشتر جو ننڍي ۾ ننڍو قلعو

ب) شواجي مندر لاءِ هيٺيون خاڪو پورو ڪريو.

۲. هيٺيون خاڪو پورو ڪريو.

پنڊار دار جون خاصيتون

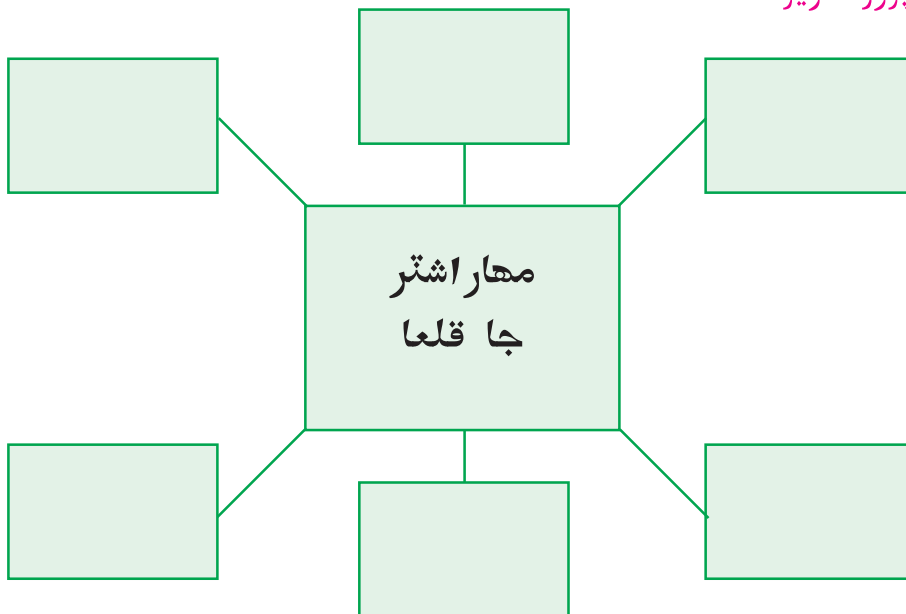
مسئلن کي منهن ڏيڻ

۳. هيٺين حالتن ۾ توهين ڇا ڪندا؟

۱. ٻار ڌڪو کائڻ ته
 ۲. گئس سلينڊر مان گئس نڪرڻ جي بانس اچي ته
 ۳. تمام پيڙ ۾ توهانجي ڏاڏي جو دم گهٽجڻ لڳي ته
 ۴. توهان جي پرواري گهر ۾ باهه لڳي ته
 ۵. توهان جو آڌار ڪارڊ گهر تي ويو آهي
 ۶. اسڪول ۾ وقت تي پهچڻو آهي، پر توهانجي بس گسي ويئي
 ۷. توهانجي ماءُ بيمار آهي

۴. پنهنجي دوست يا ساهيڙيءَ کي مهاراڻي ۾ ڪنهن به خاص ايتهاڪ سٽر بابت احوال ڏيندي خط لکو.

۵. هيٺيون خاڪو پورو ڪريو.

لال قلعو (دهلي)

گولڪونڊا قلعو (تيلنگانا)

راجڳڙهه قلعو (مھاراشٽر)

چتوڙ ڳڙهه قلعو (راجسٿان)

ميهراڻ ڳڙهه قلعو (جوڌپور)

آمير قلعو (جئيپور)

جھونا ڳڙهه قلعو (اڄڪوٽ)

گوالير قلعو (مڌيه پرديش)

● ڏنل قلعن جي بابت انٽرنيٽ ذريعي ڄاڻ حاصل ڪريو ● موقعو ملڻ تي انهن جو سُر پڻ ڪريو.

نظم

۱. ناري

نيلمر ڇاٻڙيا هڪ ڪامياب ليکچرر، آدرش آريه سماجي سيوڪا، حڪمت جي هنر ۾ ڇاهر رکندڙ سنڌي ٻولي ۽ ساهتيه جي شيوا ۾ لڳل شخصيت آهي. هن بيت ۾ آدرش ناريءَ جا گڻ ٻڌايا اٿس.

ٻڌو. ڳايو.

او جيڃل! تون آڀلا ناهين؛
 ڇو ويڇاري ٿي ڪونائين؟
 پنهنجي ناف سُني آنڇل ۾؛
 ڇو ٿي ٻين جو گندُ سمائين.
 تون درگا، تون چنڊي آهين؛
 ڪوبه نه تنهنجي ٻُڌي پڪار.
 اُٿي امڙ تون پاڻ سنڀار؛
 ناز ڪري توتي سنسار.
 آهين سڀلُ تون، ٿي تيار؛
 اُت او آيل! همت ڌار.
 پنهنجي هستي ڪر بيدار؛
 قدمن ۾ ڪرندڙ سنسار!

نوان لفظ

جيگل =	ماتا	آپلا = بي سھاري	ويچاري = نماڻي
گند =	خرابي	درگا، چنڊي =	ديوين جا نالا
ناز =	فخر	هستي = وجود	بيدار = سجاڳ

آپياس

سوال ۱ :- هيٺين سوالن جا جواب هڪ جملي ۾ لکو.

- (۱) ناريءَ کي ڇا ڪوٺيو وڃي ٿو؟
- (۲) ڪهڙين ديوين جو روپ ناري آهي؟
- (۳) سنسار ناريءَ تي ڪڏهن ناز ڪندو؟

سوال ۲ :- هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

- (۱) اڇڪله سماج ناريءَ کي ڇا ٿو سمجھي؟
- (۲) ناريءَ جي قدمن ۾ دنيا ڪڏهن ڪرندي؟

سوال ۳ :- بيت جي آڌار تي ستون پوريون ڪريو.

- (۱) ڇو گند سمائين؟
- (۲) اٿي سنسار.
- (۳) پنهنجي سنسار.

سوال ۴ :- هر آوازي لفظي جوڙا لکو.

مثال : ناهين - آهين.

سوال ۵ :- بيت جي آڌار تي ”ناري“ موضوع تي پنهنجا ويچار لکو.

پورڪ آپياس

۱. شعر بند تي مشغوليون.

او جيگل! ناز ڪري توتي سنسار.

(الف) شعر بند مان ستون ڳولھيو جن جو لاڳاپو هيٺ ڏنل ستن سان هجي.

(۱) دنيا کي تنهنجي مٿان فخر آهي.

(۲) تون مجبور نه آهين.

(ب) هڪ ست ۾ جواب لکو.

(۱) ناريءَ جا جدا جدا روپ ڪهڙا بيان ڪيل آهن؟

(۲) ناري پنهنجي آنچل ۾ ڇا ٿي ڪڍ ڪري؟

(ب) لفظ ڳولهيو.

(۱) ٻه ساڳئي معنيٰ وارن لفظن جا جوڙا.

(۲) ٻه هنديءَ ٻوليءَ ۾ به ڪم ايندڙ لفظ.

۲. ناريءَ جا ڪهڙا علحدا گُڻ آهن؟

۳. ”اڄ جي ناري“ وشبه تي پنهنجا ويچار لکو.

۴. منهنجي ماءُ ان وشبه تي مضمون لکو.

۵. هيٺ دنيا جي مشهور نارين جون تصويرون ڏنل آهن. انهن بابت انٽرنيٽ ذريعي ڄاڻ حاصل ڪريو.

۲. ياد توکي ٿو ڪريان

(شاعر نارائڻ شيام (1989ع - 1922ع) جديد سنڌي شاعريءَ جي پهرين صف ۾ شرڪت ڪندڙ شاعرن ۾ نارائڻ شيام جو نالو به شامل آهي. شاعريءَ جي هر صنف تي قلم آزمائي ڪندڙ شيام جا مکيه ڪتاب آهن رنگ رتي لهر، روشن چانورو، بوند لهرون سمند، ذات ۽ حيات - ڀاڱو پهريون، ذات ۽ حيات - ڀاڱو ٻيون، روپ مايا، شخصيت ۽ شاعري. هيءَ ڪوٽا ’رنگ رتي لهر‘ مان ڪنيل آهي.

ٻڌو. ڳايو.

زندگي جي راهه ۾ ڊوڙي جڏهن ٽڪجي پوان،

ياد توکي ٿو ڪريان

۱- هي به ماڻيان، هو به ماڻيان، دل گهري ڇا ڇا نه ٿي،

لاهيان تارا، چنڊ آڱيان، دل گهري ڇا ڇا نه ٿي،

پر چڙهي پهچڻ بجا جڏهن ڪري ڦٽجي پوان،

ياد توکي ٿو ڪريان

۲- هن جي چاهت، هن جي چاهت، دل جي هيءَ،

حالت ته ڏس،

نت نئين پاسي ٿي راحت، دل جي هيءَ،

حالت ته ڏس،

مرڪندي پي جي نه ڪجهه پائي سگهان، روئي پوان،

ياد توکي ٿو ڪريان

۳- هي ٻڙي مان هو ٻڙان، ٿي دل جي خواهش،

نت نئين،

هي ڪڙي مان هو ڪڙان، ٿي دل جي خواهش،

نت نئين،

پائي پي، جي ڪجهه نه پايان ”شيام“ مان ڪٿي پوان،

ياد توکي ٿو ڪريان

نوان لفظ

ماڻڻ = حاصل ڪرڻ چاهت = تمنا پاسڻ = مڪسوسڻ
راحت = آرام خواهش = اڇا پائڻ = حاصل ڪرڻ

آپياس

سوال ۱ :- هيٺين سوالن جا جواب هڪ جملي ۾ لکو.

(۱) شاعر جي دل ڇا ڇا گهري ٿي؟

(۲) انسان ڪڏهن روئي پوي ٿو؟

(۳) انساني دل جي چاهت ڪهڙي آهي؟

سوال ۲ :- هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

(۱) شاعر ايشور کي ڪڏهن ياد ڪري ٿو؟

(۲) هن بيت جو سارُ ٻن جملن ۾ لکو.

سوال ۳ :- ساڳئي اچار وارا ٻه لفظ ڳولهي لکو.

چاهت، حالت، خواهش، راحت

سوال ۴ :- بيت جي آڌار تي ستون پوريون ڪريو.

(۱) هن جي چاهت حالت ته ڏس.

(۲) هي ٻڻي ٿو ڪريان.

سوال ۵ :- هيٺين لفظن جون صفتون ٺاهيو.

دل، خواهش، نواڻ، ڪڙ

پورڪ آپياس

(۱) شعر - بند تي مشغوليون.

هن جي چاهت، هن جي چاهت ”شيام“ مان ڪڪ ٿي پوان.

الف) هڪ ست ۾ جواب لکو.

(۱) شاعر جو تخلص لکو.

(۲) شاعر ڪڏهن روئي پوي ٿو؟

ب) مناسب لفظ ڪڍي چوڪنڊن ۾ خال ڀريو.

_____ دل جي حالت _____

۳. ساميءَ جا سلوڪ

سامي چئنراڻ لند جو جنرل شڪارپور سنڌ ۾ سنه ۱۸۴۳ع ۾ ٿيو ۽ ۱۰۷ ورهين ۾ سنساري ڇولو ڇڏيائين. ('ساميءَ جا سلوڪ' پستڪ، سنڌين جو املهه آتمڪ خزانو آهي.)

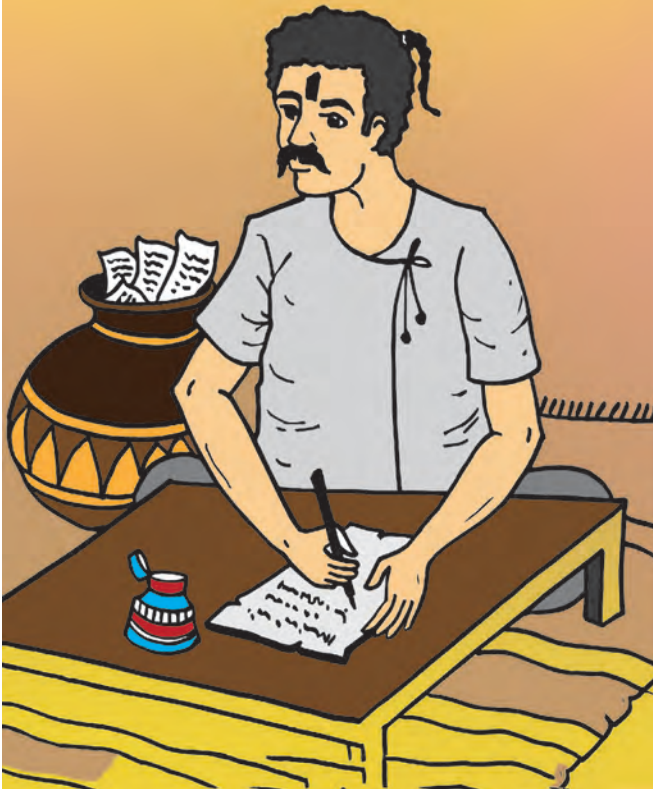
ٻڌو. ڳايو ۽ سمجھو.

ساڏو جن سوري، جنهنڪي ڪري ڪڇ ۾
ڪڍي تنهنجي جيءَ مون، ڪلپت سڀ ڪوري
سامي ڏسي سُپرين، اکين کون اوري
کائي نٿ پوري، لڏون پريم اڳر جا

پنن مون پڙهي، حرف لڏو جنهن هڪڙو؛
سو مري ڪين منجهن جان، راتيون ڏينهن رڙي،
پڇي پَرَم گهڙي، سئل ڪري سامي چئي.

پري کون پري، مهما مانڪه ديه جي؛
ساڪ ڏين سامي چئي، سنت سهي ڪري،
جن پيتو پيالو پريم جو، پورٽ پاڪ پري؛
وينا ڏيان ڌري، نرم نارائڻ جو.

جنهن جيتو مون، تنهن جيتو جڳ ڪي؛
لڏائين گز گيات، گهر مون آتم ڏن،
ساڪي ڏسي سڀ ۾ پاڻي گيان آنجن،
سڌائي پرسن، سامي رهي شپاؤ ۾

نوان لفظ

ڪلپت = خيالي
حرف = اکر (هتي ايشور)
مهما = ساراھ
پرسن = خوش

سوري = ويجهو ڪري
اوري = ويجهو
پرَم = وهر
آنجن = سُر مو

ساڏو جن = درويش
ڪوري = مٽائي
منجهن جان = منجهيلن وانگر
ديه = شرير

سوال ۱ :- هيٺين سوالن جا جواب هڪ جملي ۾ لکو.

- (۱) اڳ ۾ پرير جا لڏون ڪير کائي سگهندو؟
- (۲) جنهن پنن مون پڙهي هڪڙو حرف لڏو، تنهن لاءِ شاعر ڇا چيو آهي؟
- (۳) ڪهڙو پيالو پيئڻ لاءِ شاعر چوي ٿو؟
- (۴) جڳ ڪي جيتڻ لاءِ ڇا ضروري آهي؟

سوال ۲ :- هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

- (۱) اکين کان به ويجهو سُپرين ڪي ڪير ڏسي سگهندو؟
- (۲) شاعر مانڪه ديهه جي اهميت ڪيئن سمجهاڻي آهي؟
- (۳) سدائين پرسن رهڻ لاءِ ڇا ڪرڻ گهرجي؟

سوال ۳ :- بيت جي آڌار تي سٽون پوريون ڪريو.

- (۱) پنن مون سامي چئي.
- (۲) جن پيتو نارائڻ جو.
- (۳) جنهن جيتو آتم ڏن.

پورڪ آپياس

شعر بند تي مشغوليون.

پنن مون پڙهي نرمل نارائڻ جو

الف) اهي لفظ ڳولهيو جيڪي هيٺين لفظن سان لاڳاپو رکندڙ آهن.

(۱) اکر

(۲) سرير

(۳) سنسو

(۴) ساراهه

ب) جن پيتو پيالو پرير جو پيالو جو

مٿين سٽ ۾ 'پ' اکر سان شروع ٿيندڙ لاڳيتا لفظ موجود آهن.

اهڙي نموني ساڳئي آکر سان شروع ٿيندڙ ٻه سٽون لکو.

مثال :- منهنجي ماءُ مونکي مائو وٺي ڏنو.

(۱)

(۲)

(پ) 'مهما مانڪه ديهه جي' سمجهايو.

(پ) جوڙا ملايو.

الف) سامي رهي سڀا ۾

ب) لڏون پريهر اڳر جا

پ) مهما مانڪه ديهه جي

پ) آڪن کون اوري

۱) پري کون پري

۲) سامي ڏسين سپرين

۳) کائي نت پوري

۴) سدائين پرسن

(پ)

چاهت، مرڪندي

روئي، دل، راحت، ڳوڙها ڳاري

کٽان، خواهش، بٿان، کلندي

ڏنل خاڪي مان چونڊيو.

۱) ٻه جوڙا هر آوازي لفظن جا.

۲) هڪ جوڙو اُبتڙ معنيٰ ڏيکاريندڙ.

۳) ساڳي معنيٰ وارن لفظن جو هڪ جوڙو.

د) هيٺ ڏنل ستنن جا گيت / سنا وڃن / سکيا لکو.

گودڙيءَ وارو بابا

سنت ٿيئونرام مهاراج

سنتياڻي ميران

۴. ستار قدرت

کوي ڪشچند تيرٿداس ڪٿري 'بيوس' جو جنم سنہ ۱۸۸۵ع سنڌ جي لاڙڪاڻي ۾ ٿيو ۽ اُتي ئي سنہ ۱۹۴۷ع ۾ ديهه تياڳياڻين. 'شعر بيوس'، 'شيرين ۽ شعر' ۽ 'سڌ پڌاڏو ساڳيو' سندس مشهور ڪتاب آهن. هن درسي شاعر جي صحبت ۾ ڪيترائي مشهور شاعر فيضياب ٿيا. 'بيوس' جون ٻال - رچنائون لوڪپريم آهن. هن بيت ۾ شاعر قدرت بابت وستار سان ڄاڻ ڏني آهي.

ٻڌو. ڳايو.

طرح طرح جا عجب تماشا، رچي ٿي ڇا ڇا آڀار قدرت،
 ڳجهو جڳت جي اُڳي اُڳي ۾، وسي ٿو سائين ستار قدرت.
 ڪلي ڪلي رس پري چمن جي، مزا منائي پڪي پرندو،
 گهلي رسيلى هوا بسنتي، ڦري ڦلي ٿو بهار قدرت.
 پتيون پيالون گُلن ڦلن جون، ڪلي ڪٿوري عجيب سوڀيا،
 ڀريو صحرايون سڳند واريون، هوا ۾ هاري عطار قدرت.
 زبَان زبَان مان عيان اچي ٿو، بيان تنهنجو جهان والي،
 ٿئي ٿي توتان جناب عالي، هزار دِل سان نثار قدرت.
 اڪٽ خزاني منجهان ڀلارا، پري مڃين ٿو مڻدون مدامي،
 ڪپي نه جهونو نئون اُڀائين، ڀريو رکين ٿو پندار قدرت.
 اچي سفر کان اڳي سمر ٿو، رزاق 'بيوس' رکي ٿو اونو!
 جنم ونڻ کان اڳي جڳت ۾، ڪري ٿو کادو تيار قدرت.

نوان لفظ

عجيب = نرالا	آپار = بي انت	چمن = بغيچو
عطار = خوشبوء	عيان = ظاهر	منجڻ = موڪلڻ
سمر = سامان	ستار = ايشور	پتيون = كليون
مزا ماڻڻ = موڇ ڪرڻ	نثار ٿيڻ = قربان ٿيڻ	

آپياس

سوال ۱ :- هيٺين سوالن جا جواب هڪ جملي ۾ لکو.

- (۱) ستار سائين ڪٿي وسي ٿو؟
- (۲) گلن ڦلن جي پيالين کڻڻ سان ڇا ٿو ٿئي؟
- (۳) آڪٽ خزانن مان ايشور ڇا ٿو موڪلي؟
- (۴) رزاق ڪهڙو اونور ڪي ٿو؟

سوال ۲ :- هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

- (۱) بهار جي مند ۾ ڇا ٿو ٿئي؟
- (۲) زبان زبان مان ڪهڙو بيان بيان ٿئي ٿو؟
- (۳) 'سفر کان اڳ سمر اچي ٿو' سمجهايو.

سوال ۳ :- بيت جي آڌار تي ستون پوريون ڪريو.

- (۱) طرح طرح جا ستار قدرت.
- (۲) آڪٽ خزانن پنڊار قدرت.
- (۳) اچي سفر تيار قدرت.

پورڪ آپياس

۱. شعر - بند تي مشغوليون.

- (۱) ڪلي ڪلي رس ڀري جي هزار دل سان نثار قدرت.
- (الف) خال ڀريو.

(۱) هوا.

(۲) گلن ڦلن جون

(۳) سڳند واريون

(۴) جناب

ب) اهي لفظ ڳولهيو.

(۱) جيڪي ساڳئي آڪر سان شروع ٿيندڙ ۽ لاڳيتا هجن.

(۲) جيڪي لاڳيتا ساڳيا لفظ هجن.

(۳) جيڪي باغ سان لاڳاپو رکندڙ هجن.

(۴) اهي لفظ جيڪي هندي ٻولي ۾ به ڪم ايندا آهن.

(ڪ) هڪ سٽ ۾ جواب لکو.

(۱) زبان زبان مان ڇا ٿو ظاهر ٿئي؟

(۲) ”پڳوان“ لاءِ ڪهڙا لفظ ڪم آندل آهن؟

(د) جوڙا ملايو.

(۱) اُگت (الف) ٿلي

(۲) هزار دل (ب) خزانو

(۳) پنڊار (پ) نثار

(۴) ڪٿوري (پ) پرين ٿو

۲. قدرت يا اُنجي ڪا به هڪ نعمت تي اُن ڏهه ستن جي ڪويتا لکي، ڪلاس ۾ پيش ڪريو.

پنجاب جي ڪلا (ڦلڪاري)

پنجاب جي ڪلا بابت انٽرنيٽ ذريعي وڌيڪ ڄاڻ حاصل ڪريو

ٻڌو. ڳايو.

لاڏي = مهاراجا ڏاهر جي ڌرمپتي

شاھ، سچل، سامي = قديم سنڌي شاعريءَ جا ٽنڀا

هوشو، هيمون، هوتو = سنڌي شهيدن جا نالا

پيشيگر = سنڌي عورتن جي پوشاڪ جو هڪ حصو

وائی، کافی، لولی = سنڌي شاعريءَ جا نمونا

سوال ۱ :- هيٺين سوالن جا جواب هڪ جملي ۾ لکو.

- (۱) پهرئين بند ۾ شاعر ڇا ٿو چوڻ چاهي؟
- (۲) شاه لطيف جي ٽن ٺاڪائن جا نالا لکو.
- (۳) شاعر ڪهڙن ٽن شهيدن جا نالا ڏنا آهن؟
- (۴) سنڌي سماج ۾ عرصي کان ڪهڙي بُري رسم آهي؟

سوال ۲ :- بيت جي آڌار تي ستون پوريون ڪريو.

- (۱) ليبلان، مومل جي چولي.
- (۲) شاه، سچل ڪافي، لولي.
- (۳) ڏاڍ نه رهندءُ بڻبي گولي.
- (۴) گهر گهر اهڙي چولي.

سوال ۳ :- هر آوازي لفظ ڳولهي لکو.

مثال :- لولي، ڳولي، چولي،

سوال ۴ :- هن بيت مان ڪي به ڏهه اُسر خاص جا مثال ڳولهي لکو.

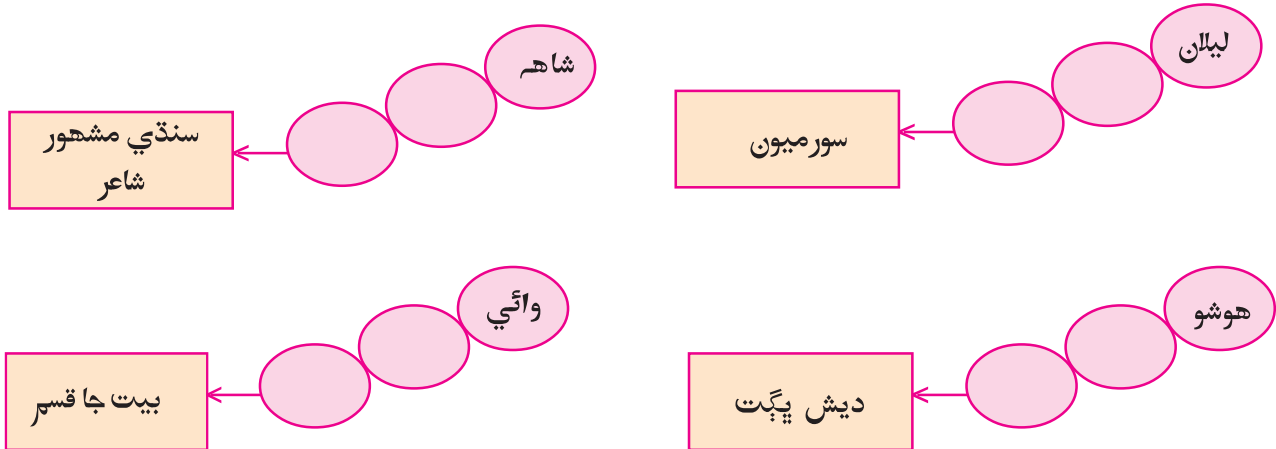

پورڪ آپياس

۱. شعر - بند تي مشغوليون.

ليبلان مومل آڳتي وڌندي رهندي ٿولي.

الف) گولن ۾ مناسب لفظ لکو.

۲. سنڌين جون خوبيون بيان ڪريو.

۳. توهان جي ويچار موجب سنڌي ڪهڙي ڳالهه ۾ پنٿي آهن؟ اُهي دُور ڪرڻ لاءِ پنهنجا سڃاڻ ڏيو.

۴. شاگرد ماسٽر ۽ مائٽن جي مدد سان 'سنڌي پوشاڪن' بابت گهران لکي ايندا.

۶. جوت جا ڳائبي

شاعر پرسرام هيرانند سچاننداڻي 'ضيا' جو جنم سنہ ۱۹۱۱ع ۾ سنڌ جي ٽنڊي آدم ۾ ٿيو. سنہ ۱۹۶۲ع ۾ اُلها سنگر ۾ گذاري ويو. هيءُ صاحب هر دل عزيز ۽ پڪو پختو شاعر هئو. ڪيترين سنڌي هندي فلمن جا گيت به لکيائين. آلاپ ضيا، باغ بهار، 'تصوير - احساس' مقبول ڪتاب اٿس. ڪيترن ڌرمي ڪتابن جو سنڌيءَ ۾ ترجمو به ڪيائين. هن ڪوتا ۾ شاعر آشاوادي ويچار ظاهر ڪيا آهن.

ٻڌو. ڳايو.

وقت ايندو جوت حق جي جا بجا جا ڳائبي،
روشني راحت ڀري، سنسار ۾ ڦهلائبي.
هر خوشيءَ تي هر وطن واسيءَ جو رهندو اختيار،
حق ڏبو هڪ جهڙو سڀ کي ڪس نه ڪنهن کي لائبي.
منهن منو سڀ جو ڪبو، ڪنڊ ڪير ٿي رهيو مدام،
ههڙي شپ ڏينهن تي منائي ڪائبي، ڪارائبي.
ديپ مالها جي خوشيءَ کان ڪوئي ڇو محروم ٿئي،
بنگلو پي روشن ڪبو ۽ جهوپڙي چمڪائبي.
هي اميري ۽ غريبيءَ جو تفاوت ڇو رهي؟
ڪنهن نه ڪنهن ڏينهن پاڙ کان ديوار هيءَ ڪيرائبي.
حوصلو ملاح ٿيندو، ناهي ڊپ طوفان جو،
ملڪ جي ڪشتي ڪناري ساڻ آخر لائبي.
هن اُڃڙ گلشن کي پنهنجي خون سان سينگارڻو،
هن جي خوشبو اي 'ضيا' هر پار ڏي پهچائبي.

نوان لفظ

حق = انصاف	راحت = فرصت	اختيار = ظابطو
ڪش = نقصان	مڪروم = وانجهيل	حوصلو = همت
ملاح = مانجهي	ڪشتي = ٻيڙي	اُڃڙ = ويران
ٻار = طرف	مُدامر = هميشه	لاڻبي = آڻبي

آپياس

سوال ۱ :- هيٺين سوالن جا جواب هڪ جملي ۾ لکو.

- (۱) شاعر ڪهڙي روشني ڦهلائڻ چاهي ٿو؟
- (۲) بنگلو ۽ جهوپڙي ڇمڪائڻ لاءِ ڇو چيو ويو آهي؟
- (۳) ڪهڙي ديوار ڪيرائڻ جي لاءِ ڇيل آهي؟
- (۴) اُڃڙ گلشن کي ڪيئن سينگاربو؟

سوال ۲ :- هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

- (۱) سڀني کي هڪ جهڙو حق ڏيڻ لاءِ ڇا چيو ويو آهي؟
- (۲) حوصلو ملاح ٿيڻ سان ڇا ٿيندو؟
- (۳) 'جوت جاڳائي' بيت جو سارُ ٻن جملن ۾ لکو.

سوال ۳ :- بيت جي آڌار تي ستون پوريون ڪريو.

- (۱) هر خوشيءَ تي ڪنهن کي نه لائبي.
- (۲) ديب مالها جهوپڙي ڇمڪائي.
- (۳) هن اُڃڙ گلشن پهچائي.

سوال ۴ :- هيٺين لفظن جا ضد لکو :-

حق، روشني، ڪش، خوشي، اميري، اُڃڙ، خوشبوءِ

سوال ۵ :- معنيٰ لکي جملن ۾ ڪم آڻيو.

اختيار رهڻ، حق ڏيڻ، ڪسر لائڻ، ڪير ڪند ٿيڻ، مڪروم ٿيڻ، ڪناري لائڻ

پورڪ آپياس

شعر - بند تي مشغوليون.

هر خوشيءَ تي ديوار هيءَ ڪيرائي.

الف) هيٺين ستن جو نثري روپ لکو.

۱) هر خوشي تي هر وطن واسيءَ جو رهندو اختيار.

۲) ڪنهن نه ڪنهن ڏينهن پاڙ کان ديوار هيءَ ڪيرائي.

ب) ستن آند جواب ڳولھيو.

۱) ٻه اُبتڙ لفظن جا جوڙا.

۲) ٻه ساڳئي آکر سان شروع ٿيندڙ لفظن جا جوڙا.

ب) ڏنل لفظ جو ساڳي معنيٰ وارو لفظ لکو.

وانجهيل

ويڇو

هيٺ ڏنل چترن تي ڪويتا ٺاهي ٻڌايو.

۱. گلاب جو گل ۲. پوپٽ ۳. مڇليون

۷. دعائون ...

پرنسيپال پڳوان فتنچند کلناڻي نه صرف هڪ ڪامياب تعليمدان طور پر هڪ سُني شاعر، ناول نويس، چترڪار ۽ موسيقار طور به نالو ڪڍيو آهي. ۹۵ سالن جي عمر ۾ اڄ به سالر صڪت ۽ مڙجي من جو مالڪ آهي. هيءُ ڪوتاهندڙ ڪتاب ”موڪلاڻي“ مان ڪنيل آهي.

ٻڌو. ڳايو.

گهران وينو ڏڻي ۽ در مان دعائون،
نه ڪنهن کي شل لڳن ڪوسيون هوائون.
وطن جي باغ ۾ هر خار گل ٿئي،
بهارن جيان هجن وڻندڙ خزائون.
ٽين پوريون اُميدون شل سين جون،
ٻڌي رب درد مندن جون صدائون.
سُڪي گهر ٻار پاڙو هر ڪٽنب ٿئي،
ٽين پيدا سنيون اهڙيون فضائون.
امن ۽ صلح عالم ۾ ٿئي قائم،
ٽين ڪمزور ظالم جون ڇڄائون.
رهي شل پيار هڪ ٻئي لاءِ وڌندو،
ورهائي جو ملي ٿڪر سو کائون.
ڪڪر ڪارا وطن تان شال وٺڻ،
لڳن شل مهر جون اهڙيون هوائون.

نوان لفظ

خُڙ = ڪنڊو

ڪوسيون هوائون = تڪليفون

رب = ايشور

صدائون = پڪارون

فضائون = ماحول

امن = شانتي

صلح = ٺاهه

وٺڻ = ٽڙي پڪڙجي وڃڻ

سوال ۱ :- هيٺين سوالن جا جواب هڪ جملي ۾ لکو.

- (۱) ڌڻيءَ کان ڪهڙي دُعا گهري ويئي آهي؟
- (۲) رُب اڳيان ڪهڙيون صداون ڪيل آهن؟
- (۳) ڪهڙي فضا لاءِ شاعر چيو آهي؟
- (۴) هڪ ٻئي لاءِ پيار ڪيئن وڌائي سگهيو؟

سوال ۲ :- هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

- (۱) 'دعاون' ڪوٽا ۾ شاعر ڪهڙو سنديش ڏنو آهي؟
 - (۲) امن ۽ صلح ڪيئن قائم ڪري سگهيو؟
 - (۳) هن بيت ۾ وطن جي باغ لاءِ ڇا چيل آهي؟
- سوال ۳ :- بيت جي آڌار تي ستون پوريون ڪريو.

(۱) ٽين پوريون صداون.

(۲) رهي شل سو ڪاڻون.

سوال ۴ :- هيٺين لفظن جا ضد لکو.

ڪوسيون، خار، بهار، ظالم، ڪمزور

پورڪ آپياس

شعر - بند تي مشغوليون.

وڻن جي باغ ۾ ظالم جون ڀڄاڻون.

الف) هيٺين ستن کي نثري روپ ۾ لکو.

(۱) ٻڌي رُب دردمندن جون صداون.

(۲) ٽين پوريون اُميدون شل سڀني جون.

ب) ”ڪمزور“ لفظ جا اکر ڪم آڻي جدا جدا لفظ ٺاهيو.

مثال :- زور.

پ) هڪ لفظ ۾ جواب ڏيو.

(۱) پر ماتما لاءِ لفظ = (۲) پريوار لاءِ لفظ =

پ) جيئن درد - دردمند، اهڙي نموني هيٺيان لفظ ٺاهي لکو.

صحت	ضرورت	دولت	عقل

۸. غزل

۱. ديال ڪوٽومل ڌاميڃا 'آشا' جو جنم ۱۶ ڊسمبر سنہ ۱۹۳۶ع تي خيرپور سنڌ ۾ ٿيو. بطور سنڌي، هندي تعليمدان نالو ڪمايو اٿس. هن جيترا لکيل ۽ انعام حاصل ڪيل ڪتاب شايد ئي ڪنهن ٻئي ليکڪ جا هجن. سماج - سيوک، هر دل عزيز، سنساري سُڪاڻن سان گڏ روحانيت جي رمن سان روح ريجهاڻيندڙ لائني شخصيت آهي. هيءَ ڪوٽا سندس 'تصور' ڪتاب مان ڪنيل آهي.

ٻڌو. ڳايو.

پنهنجا پنهنجا گهر پيل ٺاهيو،
 ٻين جا گهر اوهان ڇو ٿا ڏاهيو!
 (۱) ملڪ ۾ ڪيڏي باهه ٻري ٿي،
 پريم جي ٻاڳي سان وسايو.
 (۲) ڪيڏا ابهر بکر ۾ پاها،
 عيشن ۾ ٿا ناڻو اُڏايو!
 (۳) گُرسِي قائم دائر ٺاهي،
 ڪڏهن نه ڪنهنجا حق ڦٽايو!
 (۴) ديش ۾ جيڪي ديش دروهي،
 تن کي هڪدم مٽي ۾ ملايو.
 (۵) گانڌي گوتهر جي ستنان،
 تن جي شان کي ڪين لڄايو!
 (۶) اٿل ارادي ۽ همٿ سان،
 'آشا' سوارٿ پوت پڇايو.

نوان لفظ

ابهر = معصوم

حق = اڌڪار

ديش دروهي = غدار سوارٿ = خودغرضي

سوال ۱ :- هيٺين سوالن جا جواب هڪ جملي ۾ لکو.

- (۱) شاعر پريهر جي پاڻيءَ سان ڇا ٿو وسائڻ چاهي؟
- (۲) ڪرسي بچائڻ لاءِ ڇا نه ڪرڻ گهرجي؟
- (۳) ڪنهن کي مٽيءَ ۾ ملائڻ لاءِ چيو ويو آهي؟
- (۴) پنهنجي هستي ڦاٽڻ رکڻ لاءِ ڇا ڪرڻ کپي؟

سوال ۲ :- هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

- (۱) شاعر اميرن کي ڪهڙي صلاح ڏني آهي؟
- (۲) ڪن جي شان کي نه لڇائڻ گهرجي ۽ ڇو؟
- (۳) اٽل ارادي سان ڪنهن کي پڇائڻ لاءِ چيل آهي؟

سوال ۳ :- بيت جي آڌار تي ستون پوريون ڪريو.

(۱) ملڪ ۾ وسايو.

(۲) ديش ۾ ملايو.

(۳) اٽل ارادي پڇايو.

سوال ۴ :- هر آواز لفظن جا جوڙا ٺاهي لکو.

مثال :- ٺاهيو - ڏاهيو.

سوال ۵ :- هيٺين لفظن جا ضد لکو.

وسائڻ، ڏاهڻ، حق، ديش دروهي، سوارت

پورڪ آپياس

شعر - بند تي مشغوليون.

پنهنجا پنهنجا گهر هڪدم مٽيءَ ۾ ملايو.

الف) هيٺ ڏنل ستن سان لاڳاپو رکندڙ ستون ٻولهي لکو.

(۱) آجائي ڳالهين ۾ پئسا وڃايو ٿا.

(۲) ٻين جا حق نه ماريو.

ب) هڪ لفظ ۾ جواب لکو.

(۱) ڪنهن کي مٽيءَ ۾ ملائڻو آهي؟

(۲) ڇا دائر نه آهي؟

ب) جوڙا ملايو.

الف) بڪ ۾ پاڻ.

ب) اوهان ڇو ٿا ڏاهيو.

ب) حق ڦهاريو.

(۱) ڪڏهن نه ڪنهنجا

(۲) ڪيڏا ابهر

(۳) ٻين جا گهر

۹. بیت

شاهه عبداللطيف ڀٽائي گھوٽ جو جنم سنہ ۱۸۹۱ع ۾ مالا تعلقي جي ڳوٺ حالاحويلي ۾ ٿيو. ۶۳ سالن جي عمر ۾ راهه رباني وٺي ويو. سندس رچيل اُمر رچنا ”شاهه جو رسالو“ آهي ۽ هي بيت اُن مان ئي کنيل آهن.

ٻڌو. ڳايو.

- (۱) سهسين سڃڻ اُڀري، چوراسي چنڊن،
بالهه رهي پرين، سڀ اوندا هي پانڌيان.
- (۲) تون حبيب، تون طبيب، تون درد جي دوا،
جانب! منهنجي جيءَ ۾، آزر جا آندا،
صاحب! ڏي شفا، ميان مريضن کي.
- (۳) وکر سو وهاءِ، جو پئي پُراڻو نه ٿئي،
ويچيندي ولات ۾، ذرو ٿئي نه ضاءِ،
ساڪاهڙ هلاءِ، آبهه جهننجي اُبهين.
- (۴) پڙهيو ٿا پڙهن، کڙهن کين قلوب ۾،
پاڻان ڏوهه چڙهن، جئن ورق ورائين وٽرا.

نوان لفظ

ري پرين = پرين کان سواءِ	بالهه = ڌڻيءَ جو قسم	سهسين = سوين
شفا = پيڙا کان چوٽڪارو	آندا = انواع (نوع جو جمع)	آزر = آزار، پيڙا
ويچيندي = وڪڻندي	وهاءِ = ٻنھ، خريد ڪر	آچار = صاف ڪر
آبهه = آڌار	ضياءَ = ضايع، زيان	ولات = ڏيساور
قلوب = هردي	کڙهن = عمل ڪن	اُبهين = چوٽڪارو پائين
		وٽرا = ڪيترائي

آپياس

سوال ۱ :- هيٺين سوالن جا جواب هڪ جملي ۾ لکو.

- (۱) اوندو ڪڏهن پانئجي ٿي؟
- (۲) شاه سائين حبيب ۽ طبيب ڪنهن کي چيو آهي؟
- (۳) ڪهڙي هڙ هلائڻ لاءِ شاعر چيو آهي؟

سوال ۲ :- هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

- (۱) مريضن کي ڪهڙي شفا گهربل آهي؟
- (۲) ڪهڙو وکر وٺڻ واسطي چيو ويو آهي؟
- (۳) پڙهڻ سان گڏ ڇا ڪرڻ گهرجي؟

سوال ۳ :- بيت جي آڌار تي ستون پوريون ڪريو.

- (۱) سهسين پانئيان.
- (۲) تون حبيب جا آٺو.
- (۳) پڙهيو ٿا وٺو.

پورڪ آپياس

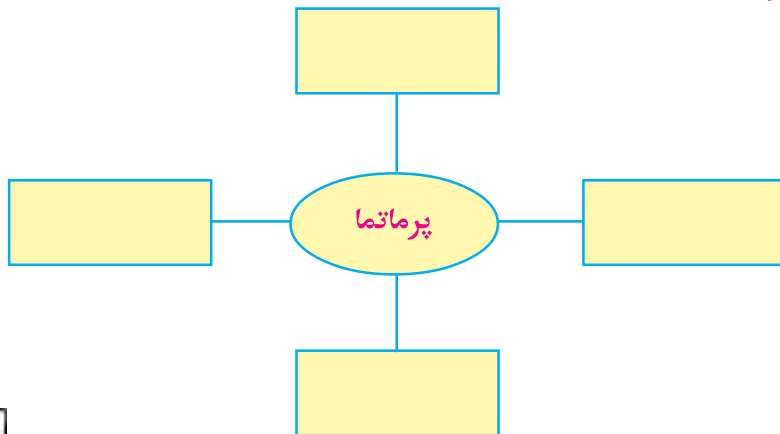
شعر - بند تي مشغوليون.

تون حبيب آڳهه جنهنجي اُنجهين.

الف) جوڙا ملايو.

طبيب	الف) شيءِ / پڌارت
(۲) وکر	ب) پاڻا
(۳) درد	پ) ڊاڪٽر
(۴) آٺو	پ) تڪليف

ب) خالي چوڪنڊا ڀريو.

ب) هر آوازي لفظ لکو.

- (۱) حبيب (۲) دوا (۳) اُچار (۴) اکر

۱۰. زندگي

اُستاد شاعر هري گرڏنومل درياڻي 'دلگير' جو جنم لاڙڪاڻي سنڌ ۾ سنه ۱۹۱۶ ۾ ٿيو. ڪوڏ، ماڪڙا، مڙج ڪٿي. مهران ۽ پل پل جو پرلاءِ تي مرڪزي ساهتيه اڪادميءَ جو انعام مليل آهي. نثر ۾ به هن صاحب جا ڪيترائي ڪتاب ڇپيل آهن. سنه ۲۰۰۴ع ۾ آديپور ڪڇ گجرات ۾ چولو ڇڏيائون.

ٻڌو. ڳايو.

- ۱- سونهن، سک، سنگيت ۽ آندڙ واري زندگي،
هر جڳهه، هر پل ۾ پسجي ٿي پياري زندگي.
- ۲- بلبين ۾ گيت ٻائي، چيچ وڻ وڻ ۾ هڻي،
ناچڻي بڻجي نچائي ٿاري ٿاري زندگي.
- ۳- ناز مان ڪڪرن جي ساڙهيءَ کي ساڀيرو ڪري،
ماهتابي منهن پائي ٿي ڪماري زندگي.
- ۴- ماڪ جي موتين جي مالها پائي مشڪي گل ٻڻي،
سبز باغيچا وڇائي ٿي بهاري زندگي.
- ۵- ٿي اڏائي بدبدا پنهنجي هٿن سان لهر ۾،
پڻ ڪري هر لهر ۾ ٿي ناچ جاري زندگي.
- ۶- قرب پنهنجي سان ڪري

- هر هڪ ڪٿي مان ڪيچ ٿي،
ٿي ڀلائي ڀال، پوڻ ۾ پڻ ڀلاري زندگي.
- ۷- ننڊ جي جهوڙي کي جهوڙي، شانت جون لوليون ڏئي،
ٿي اُڻي سڀن سنڌي سونهري چاري زندگي.
- ۸- هر قدر کان آتڪي، هر ويل کان آهي نٿي،
نت ڪري ٿي آس جي رت تي سواري زندگي.
- ۹- ڪال جو جهوڙو وسائي هڪ ڏيو، تان ٻيو ٻري،
نت ملهائيندي رهي، پنهنجي ڏياري زندگي.
- ۱۰- موت جي مڙني مڏر گيتن کان وڌ ميناڄ ۾،
جي ڪري اڻ ڄاڻ ٿي، ڪا آه زاري زندگي.

نوان لفظ

پسجی =	ڏسجی	نازُ =	فخرُ	ماهتابي =	چنڊ جهڙو
سبز =	ساوا	بڊبڊا =	بوندون	پلاري =	پلائي ڪندڙ
جهڙو =	پينگهو	ڪاڻ =	موت	مڙني =	سپني
آه زاري ڪرڻ = دڪي ٿيڻ					

آپياس

سوال ۱ :- هيٺين سوالن جا جواب هڪ جملي ۾ لکو.

- (۱) زندگي پياري ڪيئن ٿي لڳي؟
- (۲) ماهتابي منهن پساڻ لاءِ زندگي ڇا ٿي ڪري؟
- (۳) هر لهر ۾ ڇا جاري ڪري ٿي؟
- (۴) سڀني جي جاري ڪيئن ڪيئن ٿي اڻي وڃي؟

سوال ۲ :- هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

- (۱) زندگي سبز باغيچا ڪيئن ٿي وڃائي؟
- (۲) ڪٿي مان ڪيچ ڪيئن ٿا ٿين؟
- (۳) زندگي نٽ ڏياري ڪيئن ٿي ملهائي؟

سوال ۳ :- بيت جي آڌار تي ستون پوريون ڪريو.

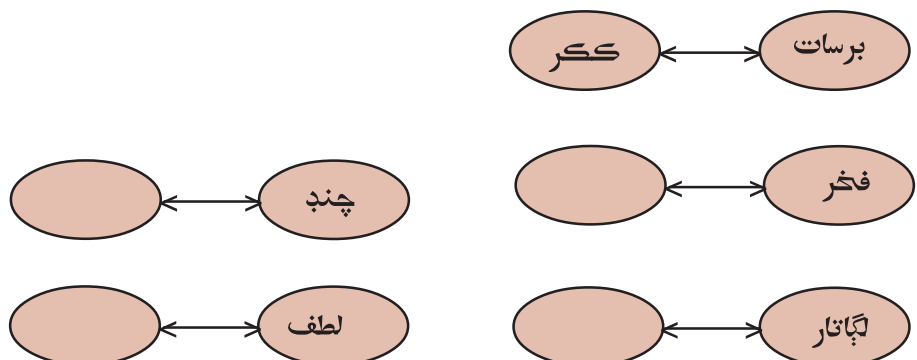
- (۱) سونهن، سک..... پياري زندگي.
- (۲) قرب پنهنجي سان..... ڪيچ ٿي.
- (۳) موت جي..... زاري زندگي.

پورڪ آپياس

(ب) شعر - بند تي مشغوليون.

بلبلن ۾ گيت ٻائي..... ناچ جاري زندگي.

(الف) مثال موجب مناسب لفظ ٻولهي گول ڀريو :-

الف) هر آوازي لفظ ٻولهيو.

	ساز راز
	خاڪ، ڇاڪ
	واري، هاري
	و، گهر

ب) هڪ لفظ ۾ جواب لکو.

۱) زندگي ماڪ جي موتين جي مالها پائي ڇا ٿي بڻجي؟

۲) ببلن ۾ گيت ٻائي زندگي ڇا ٿي بڻجي؟

پ) ”زندگي“ بابت ٿوري ۾ پنهنجا ويچار لکو.

ڪنول جو گل

۲. ڪنول جو گل آسانڪي ڇا ٿو سڀڪاري.

۱۱. اِيڪو ۽ اُلفت

ڪيٽلداس بيگواڻي (۱۹۱۴ع) هڪ بزرگ شاعر آهي. هو ”فانيءَ“ جي تخلص سان مشهور آهي. هن صاحب شعر کان نثر ۾ به قلم آزمائي ڪئي آهي. هن ڪوتا ۾ شاعر ٻڌيءَ جي گڻ جو ورن ڪيو آهي.

ٻڌو. ٻاڻيو.

پيءُ هڪ ڏينهن ٽن پٽن کي سڏ ڪيو،
پَر ۾ ويهاري چٽائيندي چيو -

”مان توهان کي ٿو جڏهن لڙندو ڏسان،
پاڻپي کي ساڙ ۾ سڙندو ڏسان،
دل منجهان ٿي دانهن نڪري دڪ پري،
موت کان شايد وڃان اڳ ۾ مري،
پر تمنا آخرين منهنجي مڃيو،
جهنگ ۾ ڪاٺين ڪرڻ خاطر وڃو.“

پيءُ پوڙهي جي اها خواهش ڏسي،
ويا ڪرڻ پوري سندس دل جي خوشي،
ٿيئي گڏجي ڪاٺين جو هڪ ٻُڻو،
جهنگ مان جهٽ پٽ ڪري آيا ڪنو.

پيءُ ڏسي چيو، ”هاڻي هڪ همت ڪريو،
بند ٿوڙڻ جي ملي محنت ڪريو.“
هرڪو ٿوڙڻ جي ڪرڻ ڪوشش لڳو،
پاءُ هڪ به نه بند ڪاٺين جو پڳو.

پوءِ پٽن کي پيءُ چنتا مان چيو،
”بند کولي سڀ جدا ڪاٺيون ڪيو،
جي نه ٿا ڪاٺيون ڪنيون پائر پڇو،
پل جدا هڪ هڪ ڪري پڇندا وڃو.“

پيءُ جي ٽن کي ويٺي هيءَ رت وڻي،
ڏير ڪيو ڪاٺيون پڇي ڪن ۾ کڻي،
پيءُ پٽن کي هيءُ ڏنو عمدو مثال،
قرب جو جنهن ۾ لڪل آهي ڪمال.

پيءُ چيو، ”پٽ! پنهنجي حالت ڏي ڏسو،
هيءُ سبق کانين مان سونهري سکو،
جيسين کانين جيئن کنڊا گڏجي گذر،
واڙ وڃين جا ٿي پوندا بي اثر،

ڇو نه گڏ ايڪي ۽ اُلفت ۾ رهو،
ڇو جدائي جا سوين صدمه سهو.“
شال هر گهر ۾ هجي سڪ شائتي،
پاؤ سان ”فاني“ رهن سڀ پارتي.

نوان لفظ

بند = کانين جي ڀري	وڃي = دشمن	تمنا = اڃا، مرضي
پاؤ = پائپيءَ جو گڻ	اُلفت = پيار	صدمه = ڏک

آپياس

سوال ۱ :- هيٺين سوالن جا جواب هڪ جملي ۾ لکو.

(۱) پيءُ پٽن کي سڏائي ڇا چيو؟

(۲) پيءُ جي ڪهڙي تمنا هئي؟

(۳) پيءُ پٽن کي ڇا ڪرڻ لاءِ چيو؟

(۴) پيءُ پٽن کي ڪهڙي نصيحت ڏني؟

(۵) آخري سٽ جي معنيٰ کولي ٻڌايو.

سوال ۲ :- بيت ۾ ٻڌايل آکاڻي پنهنجن لفظن ۾ لکو.

سوال ۳ :- بيت مان هر آوازي لفظن جا جوڙا لکو.

سوال ۴ :- هيٺ ڏنل بيتن جون ستون پوريون ڪريو.

(۱) مان توهان ڏک ڀري.

(۲) پيءُ ڏسو ڪوشش لڳو.

(۳) پيءُ جي عمدو مثال.

(۴) ڇو نه صدمه سهو.

پورک آپیاس

۱. شعر - بند تي مشغوليون.

پيءُ چيو رهن سڀ پار تي.

(۱) ٻه اُبتڙ معنيٰ وارن لفظن جا جوڙا لکو.

(۲) ٻه ساڳي معنيٰ وارن لفظن جا جوڙا لکو.

(۳) هيٺيان چوڪنڊا ڀريو.

ايڪي	وار	گڏجي	سوين	سڪ

(۴) چو جڏاڻي جا سوين صدمو سهون.

مٿين جملي مان صفت، حرف جر، فعل ڳولهي لکو.

۲. ٻڌيءَ ۾ ٻل آهي، ان سکيا جي آڌار تي ٻڌل، پڙهيل آکاڻي پنهنجي لفظن ۾ بيان ڪريو.

۳. پنهنجي دوست / ساهيڙيءَ کي خط لکي نئشنل راندين جي چٽاڀيٽيءَ ۾ ميڊل نه کٽي سگهڻ تي، همت

افزائيءَ جو خط لکو.

۴. هيٺيان چتر ڏسي آکاڻي پنهنجي لفظن ۾ بيان ڪريو.

شري رام ۽ شبري

ڪرشن سداما

۱۲. کلي خون وڌاء

شاعر پرسرام پنجمول وليچا 'پرسل' جو جنم سکر سنڌ ۾ ۱ جون، ۱۹۳۸ع ۾ ٿيو. سندس رچنائون ڪيترين ئي مخزنن ۾ ڇپجڻديون رهيون آهن. هيءَ ڪوٽا سندس ڪتاب 'لوچ' مان ڪنيل آهي. شاعر زندگيءَ ۾ خوش ۽ سڪي رهڻ لاءِ ڪلڻ جي اهميت سمجھائي آهي.

ٻڌو. ڳايو ۽ عمل ۾ آڻيو.

تحرڪ ڪلڻ سان رت ۾ اچي،
تراوت تن و بدن ۾ اچي.
کلي کلي ڪر سڀ کي ڪپرو،
ڪل معجون صحت لاءِ سيرو.
ڪلين ته هرڪو ويجهو ايندءِ،
توسان گڏجي ڏاڍو ڪلندءِ
ڪلڻ واري جو هرڪو يار،
ڪارو، ڳورو، ٻڍو يا ٻار.
ٽهڪ ڏئي جو کلي ٿو ڄاڻي،
وڏي عمر سو بيشڪ ماڻي.
جڳ ۾ آهي سو خوش قسمت،
جنهن وٽ ڪل جي آهي نعمت.
سُونڊ نه منهن ۾ وجهه او سهڻل،
کلي ته خون وڌاءِ تون 'پرسل'.

نوان لفظ

کيرو ڪرڻ = خوش ڪرڻ

قسمت = پاڻه

تراوت = تازگي

ٽهڪ ڏيڻ = زور زور سان ڪلڻ

سونڊو وجهڻ = ناراض ٿيڻ

تحرڪ = هلچل

معجون = طاقت ڏيندڙ لڏون

نعمت = سوکڙي

آپياس

سوال ۱ :- هيٺين سوالن جا جواب هڪ جملي ۾ لکو.

۱) ڪلڻ سان بدن کي ڇا ٿو ملي؟

۲) ڪلڻ واري سان دوستي ڪير ڪير ڪن ٿا؟

۳) وڏي عمر ماڻڻ لاءِ ڇا ڪرڻ گهرجي؟

۴) جڳهه ۾ خوش نصيب ڪير آهن؟

سوال ۲ :- ستون پوريون ڪريو.

۱) تحرڪ ڪلڻ بدن ۾ اچي.

۲) ڪلين ته هر ڪو ڏاڍو ڪلندو.

۳) ٽهڪ ڏئي جو سو ماڻي.

۴) سونڊ نه منهن ۾ تون 'پرسل'.

سوال ۳ :- معنيٰ لکي جملن ۾ ڪم آڻيو.

کلي کلي کيرو ڪرڻ، ٽهڪ ڏيڻ، عمر ماڻڻ، منهن ۾ سونڊ نه وجهڻ، کلي خون وڌائڻ

پورڪ آپياس

۱. شعر - بند تي مشغوليون.

ڪلڻ واري نعمت.

۱. هر آواز لفظن جا ٻه جوڙا لکو.

۲. اُبتڙ معنيٰ وارن لفظن جا ٻه جوڙا لکو.

۳. ڏنل رنگه لکو.

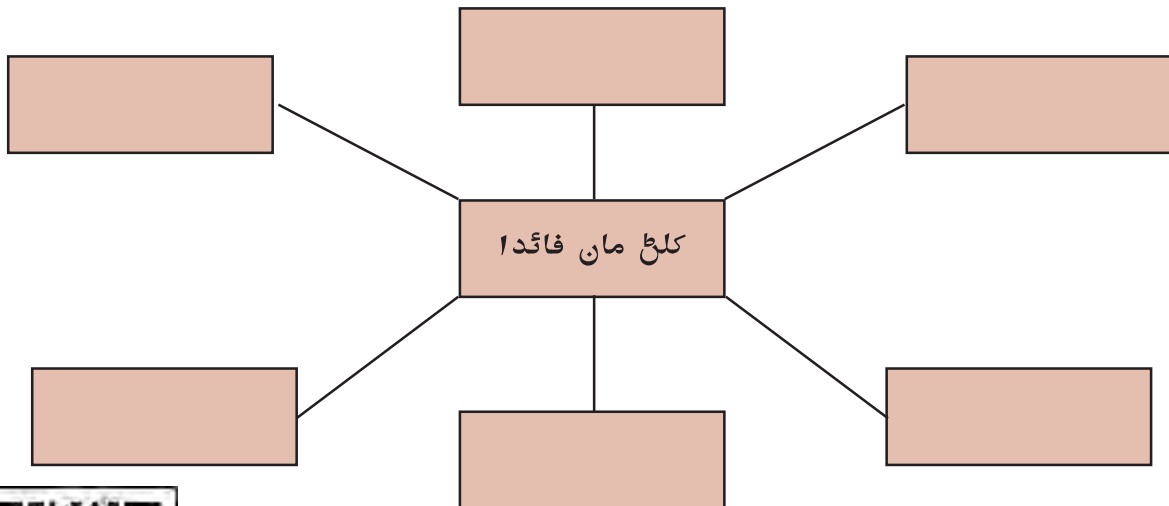
۴. هيٺين جا ساڳي معنيٰ وارا لفظ لکو.

يار

جڳ

نعمت

۲. هيٺيون خاڪو پورو ڪريو.

۳. ”ڪلڻ مان خٽر ٿيندا“ ان چوڻي تي روشني وجهو.

۴. ’لاڻڱ ڪلب‘ جي باري ۾ ڄاڻ حاصل ڪري لکو.

۵. الڳ الڳ قسم جي سِمائيلز جا چتر ڪڍو.

ڪلڻ جي خوراڪ

۱.

توڻ جو هيٽرو پڙهين ٿو آخر ڪم ڪهڙو ڪندين؟

راجيش :

مان ڊاڪٽر ٿيندس ڪنن جو.

ديڪ :

ڪن ته به ٿيندا آهن. اُن ۾ پئسا گهٽ ڪمائيندي. پر ڏند بتيهه ٿيندا آهن ته چريا توڻ ڏندن جو ڊاڪٽر ٿيندين ته وڌيڪ پئسا ڪمائيندي.

راجيش :

۲.

ڊاڪٽر مان هر ڳالهه جلدي پلجي ٿو وڃان.

مريض :

مونکي منهنجي في ڏيئي ڇڏ متان پلجي وڃين.

ڊاڪٽر :

۳.

موهت توڻ آهڙو ڪو ڪم نه ڪر جنهن سان توکي مار ڪانڌڻي پوي.

ممي :

مان سپاڻي کان اسڪول ڪونه ويندس. ڇو ته سڀ کان وڌيڪ مار مونکي اسڪول ۾ ملندي آهي.

موهت :

۱۳. ميگه ملار

شري نندلعل راجپال 'نردوش' پيشي سان هڪ بلڊر آهي. سنڌي ٻولي ۽ ساهتيه جو گهڻگهرو آهي. سنڌي ڪوٽا لکڻ، پڙهڻ ۾ دلچسپي اٿس. هن ڪوٽا ۾ ميگه ملار بابت ڄاڻ صلاح ڏني آهي.

ٻڌو. ٻاڻو.

چم چم ورسو ميگه ملار،
هرسو آهي پيار ئي پيار ... چم ...
۱. هاري پنهنجي محنت جو ڦل،

پائي مشڪن ۽ ٽهڪن،
پنهنجيءَ جهونگيءَ مان ويهي،
گهنگهور گهٽائون ڏسي چون،

واهه! ري رب! تنهنجي رحمت جو،
آهي ڪوئي اُنت نه پار ... چم ...
۲. هرسو سلوڪ جي چادر چڻ،

پڪڙيل ڦهليل نظر اچي،
ڪوئل پنهنجي ڪوڪ منيءَ سان،
شايد ڪنهنڪي ڪوٺ ڪري،
هوندس هن جو پي ڪوئي،

دلبَر پيارو دل ڌٽار ... چم ...
۳. اڄ 'نردوش' آلائي ڇو،
مينهن ڪئي آ مهر گهڻي،

سانوڻ ٿو هر سال اچي پر،
مؤج مٽي هن سال چڱي،
شايد ڪنهنجي قرب ڪوٺ تي،
راضي ٿيو آهي ڌٽار ... چم ...

نوان لفظ

ميگهه = بادل هر سو = هر طرف جهونگي = جهوپڙي
رحمت = مهر ڪوٺ = سڏ ڏاتار = ڏيندڙ (پڳوان)

آپياس

سوال ۱ :- هيٺين سوالن جا جواب هڪ جملي ۾ لکو.

- (۱) هر طرف پيار ٿي پيار ڇو ٿو نظر اچي؟
- (۲) هاري ڇو ٿا مشڪن ٽهڪن؟
- (۳) ڪوئل بابت شاعر ڇا ٿو چوي؟
- (۴) هن سال جي سانوڻ بابت ڇا ٻڌايو ويو آهي؟

سوال ۲ :- ستون پوريون ڪريو.

- (۱) هاري پنهنجي مشڪن ٽهڪن.
- (۲) هوندس دل ڏتار.
- (۳) اڄ 'نردوش' مهر گهڻي

سوال ۳ :- معنيٰ ٻڌائي جملن ۾ ڪم آڻيو.

هر سو، مڪنت، گهٽائون، ڏاتار، مڙج مڇڻ

پورڪ آپياس

۱. شعر - بند تي مشغوليون.

چم چم آنت نه پار.

الف) هيٺيان چوڪنڊا پورا ڪريو :-

ميگهه	رب	مڪنت	گهنگهور

ب) هيٺيان چوڪنڊا پورا ڪريو.

	(۱) هر آواز لفظن جو هڪ جوڙو
	(۲) ڪوبه هڪ لفظ ٻه دفعا آيل

ث) هيٺين جا ساڳي معنيٰ وارا لفظ لکو.

هاري، پيار، رب، مڪنت، ميگهه

۲. برسات جي مند ۾ گهڻو ڪري ڇا جي پوک ڪئي ويندي آهي؟

۳. جيڪڏهن برسات نه پوي ته

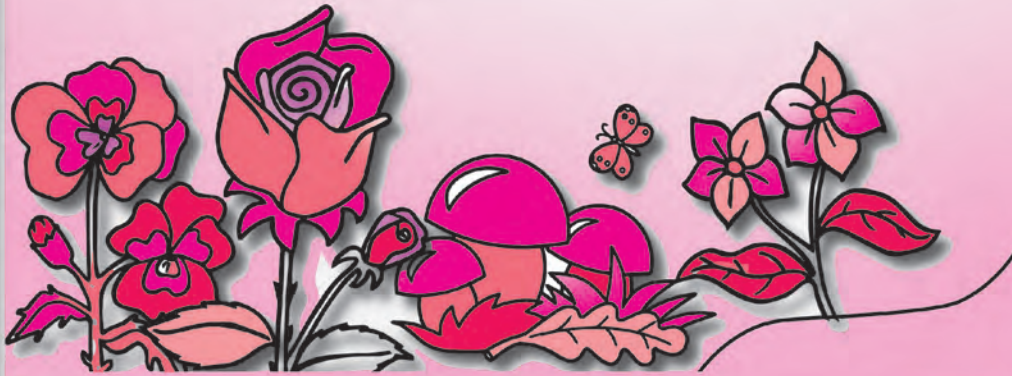
ان تي پنهنجا ويچار لکو.

۴. ڇا ڪڏهن توهان برسات جي مند ۾ پهرين برسات جو لطف ورتو آهي

اُهو توهين پنهنجي لفظن ۾ بيان ڪريو.

هَلکو آپیاس

۱. املھ ماڻڪن جو واپار

سندري آسنداس اُتمچنداڻي (۱۹۲۴-۲۰۱۳) هڪ برڪه اُپنياسڪار، ڪهاڻيڪار، ناٽڪ نويس ۽ شاعر ه آهي. سنڌي ۾ ۲۰ کان مٿي پسنڪ شايع ٿيل اٿس. اُنڪي مهاراشتر گُورو پرسڪار، سوويت لئنڊ نهرو انعام عطا ڪيو ويو آهي. هن سبق ۾ ڏينئي ليتي ۽ بابت سهڻو چتر چٽيو ويو آهي.

ٻڌو. پڙهو ۽ سمجھو.

(وقت، جڳھ ۽ ڪردار)

شام جا ڇھ بجيا بمبئي ۾ گُلي ۽ اُچو هڪ ڪردار : (۱) گُليءَ ماءُ (ڪنوار ماءُ) (۲) ڪيمي (گھوٽ جي پيٽ) (۳) ڌمي (گھوٽ جي پيٽ) (۴) سوني (گُليءَ ماءُ جي ماڻيلي ڌيءَ) (۵) ننڍي ٻالڪي (ڌميءَ جي ڌيءَ) (۶) گُليءَ جي ساهيڙي.

(گُليءَ ماءُ جو ڪمرو ڏاڍو نزاکت سان سجايل آهي. پلنگه تي پلش جي چادر وڇايل آهي. هڪ پاسي اسٽول تي ڪپڙي سان ڍڪيل ريڊيور ڪيل آهي. ٻئي پاسي سهڻي ٿوال سان ڪا شيءَ ڍڪيل آهي، جا مشين پيئي لڳي. وچ ۾ چار ڪرسیون ۽ ميز پيل آهن. ميز تي هڪ ٿري ۾ کاڌي جي شين جون پليٽون ڍڪيون رکيون آهن. گُليءَ ماءُ ڏاڍي بي صبريءَ سان ڪنهنجي انتظار ۾ ويٺي آهي. ٻاهرين دروازي تي آواز ٿيڻ تي گُليءَ ماءُ ساڙهيءَ سان مٿو ڍڪي دروازي ڏانهن وڃي ٿي پر هيڏي هوڏي نهاري نا اميد ٿي موٽي اچي وهي ٿي.)

گُليءَ ماءُ : (پنهنجو پاڻ کي) جانو گيسي. سچ چيو اٿن ست ڀٽ، هڪڙي ڳڀان، تنهن ۾ به لکان. سو مون وٽ ته هڪ نه پر ٻه ڌيئر آهن. گُلي ته سئيءَ ۾ سڳي اٿر. آهي چنڊ جو ٽڪر. باقي ٻيءَ جي ته ڳالهه به نه پڇو. پهاج مري ويئي، منهنجو رت پيئڻ لاءِ ڌيءَ بلا کي ڇڏي ويئي. چوڪريءَ کي نه آهي انگهه نه ڍنگهه. ٻنهي ۾ فرق به وري سال ٻن جو مس آهي. مان ڀلا ڪنهن کي مڱائي ڪنهن کي مڱايان. ڏينئين لپتن جا ته وات پيا آهن ڦاٿا. (در وٽ آواز ٿيڻ تي گُليءَ ماءُ اڳتي وڌي ٿي، وري موٽي کاڌي جي شين تان ڪپڙو ٽورو مٽي ڪري، پوءِ در وٽ واپس وڃي ڏسي ٿي، ٻه وڏيون زالون هڪ ننڍي ٻالڪيءَ سوڌو اندر اچن ٿيون.)

گُليءَ ماءُ : (ڪيمي ۽ ڌميءَ کي ڪيڪاري) اچو پيٽ، پلي آيون. ڏاڍي دير ڪيو.

ڪيمي (ٿلهي بدن واري) ڪرسيءَ تي وهندي : پيٽ ڳالهه ئي نه ٻڌڻ، نڪتيون ته سويل هيوسين، پر ڏسڻ تي اڄڪلهه لڳو ڇا پيو آهي. شل نه ڪو چوڪرو ولائٽ مان مسافري ڪري لهي ته ماڻهن واريون چوڪريون ڏيکارڻ لاءِ اصل ڇت به چنڊو وڃن.

ڌمي : موگهرس، ماڻهن کي ڌيئر ٿي پيئون آهن بوجا، سو هر ڪا چوي منهنجي وار اول پوي.

گُليءَ ماءُ : نه مني، ڌيئر ڪيئن بوجا ٿينديون، جيڪي پيٽن ۾ سمايون، سي گُني ۾ ڪين سمائيون ڇا؟

ڪيمي : پيٽ تون منان دل ۾ ڪرين، تو ته لاڏ ڪوڏ سان پاڙهي ٻاڙهي قابل ڪيو آهي. ٻڌو اٿر ته تون ڏيب به چڱو ڏيندين، توکي ڇو ڌيءَ بوجو ٿيندي.

ڌمي : (ڦڪي ٿي) مون ته پنهنجي پاسي واري جي ٿي ڳالهه ڪئي. سني گل جهڙي پاڻيڇي گهرائي وهاري هڻائين.

- چي** : پهرين ان کي اک مان ڪڍي وڃو.
- (موسيقيءَ جي تارن جي ٽٽڻ جو آواز ٿئي ٿو ۽ گليءَ ماءُ پنهنجي ڇاتيءَ کي مھڻيندي ڪرسيءَ تي ڪنڌ لٽائي ٿي ڇڏي.)
- کيمي** : (ڌميءَ کي اک پڇي) اسانجي اٽڪل مڙئي ڪم ڪيو. جي ٻي ڇوڪري ڏسي اچڻ جو گشو نه هڻون ها ته ڪنوار مان ڪا سٿري ٿوريءَ آهي جو جهجهي ڏيئي لپتي ڪڍي ڏيندي.
- گليءَ ماءُ** : (ڌيري اُٿندي) سري رام.
- کيمي ۽ ڌمي** : ڇا ٿيو، ڇا ٿيو پيٽ؟
- گليءَ ماءُ** : (ڪرسيءَ تي سڌي ٿي وهندي) پيٽ ڪجهه ڪانهي. چوندا آهن ڪن کي ڏک - روڳهه ته ڪن کي سڪ - روڳهه. سو منهنجو به اپار سڪن هوندي، اجهو اهو حال آهي.
- (ننڍي ٻالڪي کاڌي جي شين ڏانهن آڱر کڻي کيميءَ جو پلو ڇڪي ٿي.)
- گليءَ ماءُ** : (ننڍي ٻالڪيءَ کي) هلي آءُ پٽ، ڪهڙي نه سباجهڙي آهي. اچ ته ٽول ڏيان (هڪڙي پيسٽري کڻي ڏيس ٿي.)
- ٻالڪي** : (طوطلي زبان ۾) ٻيا ٽول به اڃان کي ڪارائي ڇڏ.
- (گليءَ ماءُ ٻالڪيءَ کي گراهڙي پائيس ٿي.)
- ٻالڪي** : اڃان ڪان پئڇا وٺندين؟ نه نه. مميءَ چيو مفت ۾ کائيندا اچين.
- (کيمي ۽ ڌمي ٻالڪيءَ کي پيرين ٿيون)
- گليءَ ماءُ (مشڪندي)** : ڏاڍي پڪي ڇوڪري آهي. پئسي خرچڻ جو ته ڏس به ڪو نه ٿو وڻيس.
- کيمي** : (ڪمري ۾ چؤطرف نهاري) پيٽ، گهر ته سنو ناهي ويٺي آهي. جنسي بهڪي پيو.
- ڌمي** : (گليءَ ماءُ جي چوڙن کي هٿ لاهي) نمونو ته ڏاڍو سنو گهڙايو اٿيئي. ڌيءَ کي به ضرور هيرن جو ڪنگڻ ته ڏيندين؟
- گليءَ ماءُ** : (چرڪي ۽ ٻانهن ڇڏائيندي) بابا هي ته آهي املهه ماڻڪن جو واپار. جيڪي ڇوڪرين کي لهڻو هوندو سو وٺندي.
- کيمي** : تڏهن به ٻولون ڇولون ته آهن ئي آهن.
- گليءَ ماءُ** : سو ڇو ڪين. پر گهر گهر تي به مدار آهي. منهنجي ڪڪي به ته ڪا شيءَ آهي نه. سو مان ته ڏاجي ۾ به سڪون ڏيندس گهوت ۽ ڪنوار لاءِ.
- کيمي** : (عجب ۾ اکيون ڦاڙي) بس ۽ گهوت ماءُ، گهوت پيءُ، گهوت ڀاءُ، گهوت پينر، گهوت پاڇائيءَ جون سڪون؟
- ڌمي** : ٻري گهوت جي ڏاڏيءَ جي به سڪ ڪا نه لڳي ڇا؟ ويچارو اچ نه مئي سپان مئي. پوئي جي سڪ وٺي نه آس پوري ڪري.

گُليءَ ماءُ : (بنا اُتساه جي) چو نه پيٺ چو نه.

کيمي : چڱو پيٺ تون پنهنجي ڪڪيءَ گُليءَ کي نه سڏ ڪر. ڏاڍي دير پيئي ٿئي.

گُليءَ ماءُ : ها ها، چو نه. (سڏ ڪندي) اوڏيءَ سوني، ڀٽ سوني.

کيمي ۽ ڌمي : (هڪٻئي ڏانهن اشاري ۾ آهستي) هيءَ ڇا ٿي ڪري؟

کيمي : پيٺ ماڻهن واريءَ نه تنهنجي ڪڪيءَ جو نالو گُلي ٻڌايو هو ۽ نه سوني.

گُليءَ ماءُ : (ٿورو منجهي هٿن جو آڱريون موڙي) ها، ها، نالو ته برابر گُلي اٿس، پر پٽس پيار مان سوني سڏيندو اٿس. وري آهي به ته جهڙو سون جو ٽڪر.

(سانوري رنگ جي سوني چانهه جي ٿري کڻي اچي ميز تي رکي ٿي. کيمي ۽ ڌمي اُتي هن کي ننهن کان چوٽي تاءَ چڪاسين ٿيون جڻ ڪو ٽڪر جو ٿانو آهي.)

کيمي : (پنهنجي ڪرسيءَ تي وهندي) آهي برابر سون جو ٽڪر. چوڪريءَ جو روپ سنو آهي ته سادي ساڙهيءَ ۾ به پيئي بهڪي.

(سوني ڀرپرو هڪ ڪرسيءَ تي وڃي وهي ٿي.)

گُليءَ ماءُ : تڏهن ته داس چوندو آهي ته هيءَ ته هڪ ئي ساڙهيءَ ۾ اگهامي ويندي. پر ماءُ ڪوڏيءَ کي ڏيڻ کانسواءِ رهي سگهندي ڇا؟ چوندا آهن ته ماءُ جنڊ پيهڪ ته به ڏيءَ آسائتي.

ڌمي : برابر، مائي نڪ کي ڪير مڙ لائيندو؟

(ايتري ۾ هڪ جوانڙي تڪڙي تڪڙي اندر اچي چوي ٿي: سوني، گُلي ڪانهي ڇا. ڪيڏانهن ويئي آهي؟ هان هيءَ ساڙهي ڏجانس. چئجانس ته خيال سان پائي ۽ مون وارو ڪتاب سڀاڻي آفيس ۾ کڻي اچي جو لئبريءَ ۾ موٽائڻو اٿم. مان هاڻي پڪڇر تي ٿي وڃان، چڱو ٿاڻا ...)

کيمي ۽ ڌمي : دوکيباز اسان کي هڪ جي بدران ٻي چوڪري ڏيکاري اٿيئي؟ اهو آهي تنهنجو املهه ماڻڪن جو واپار. ڪير وٺندو تو ٺڳه کان ڏيءَ.

(سوني مونجهاري ۾ آڱرين مان نڪاءَ پيئي ڪڍي)

گُليءَ ماءُ : چڱو چڱو چوڪري نٿي وڻيو ته چانهه ڪوپ پيءَ روانيون ٿيو، وڃو. ڏيتي ۽ ليتي ۽ لاءِ وات ڦاڙي آيون آهيو. چوڪري به گل جهڙي ڪپيو، هيرن جا ڪنگڻ ڪپنو. توهان کي گهوٽ ڪنوار، پاءُ پاڇائي، پنهنجي لاءِ ته ڇا پر مرڻ هار کي ڏاڏيءَ لاءِ به سڪ ڪپيو.

کيمي : سو ڇا اڄڪلهه ته ڏيتي ليتي ۽ ۾ الاجي ڇا ڇا پيا وٺن. لکن جا فلٽ ۽ گهر سينگار جو سامان ٿي وي. وغيره.

گُليءَ ماءُ : چئبو ته گهوٽن جو مارڪيٽ ۾ وڪرو ڪنديون آهيو. ڇو ڪي فوت پاٽ جا بيڪاري آهيو ڇا، جو فلٽ به ڪپيو. وري هن بوکڙو ٻليءَ کي به سيڪاري آيون آهيو ته مفت ۾ ٽول کائيندا ڇين ... اُتو وڃو، ڪيڪ پيسٽريون نه کائو ته سنو، جو اُهي هينئر مسواڙ تي گهرايل آهن.

کيمي ۽ ڌمي جا منهن لهي ويا ۽ ننڍي چوڪريءَ کي وٺي روانيون ٿيون.

(پردو ڪري ٿو)

۲. آت اُڻيل سويتر

شريمتي روشني مهيش ڪمار روهڙا جو جنم ۱۴ جون سنه ۱۹۸۱ع احمدآباد ۾ ٿيو. لکڻ، پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڊراما ۾ رچي رکندڙ روشنيءَ جا ٻه ڪتاب ڇپيل آهن. ’پرولين جا پتاشا‘ ۽ ڪهاڻي سنگره ’حمات‘ پوئين ڪتاب تان ڪنيل هن ڪهاڻيءَ ۾ ليکڪا جيون جي گنيپير پهلوءَ کي اُڃاگر ڪيو آهي.

ٻڌو. پڙهو ۽ سمجھو.

آرتيءَ جي ٿالهي کڻي صبح صبح منهنجي مٿن کان اچي بيهي رهي ۽ مسڪرائيندي يڪ ٽڪ مون ڏانهن نهارڻ لڳي. منهنجي لاءِ اهو سڀ نئون ڪو نه هو. هونئن به هوءَ روز صبح سنان پاڻي ڪري آرتي ڪري اچي مون کي اُٿاريندي آهي. پر اڄ ان جو چهرو سچ جي لالڻ کان به وڌيڪ ٿي چمڪيو ۽ صرف مسڪرائي ناهي رهي هئي. جڻ من پري ٿي نهاريائين جڻ پهرين ۽ آخرين بار نهاريندي هجي.

مان جلد اُٿي کڙو ٿيس. چيومانس، ”ڇا ڳالهه آهي! اڄ تنهنجي چهري جي چمڪ ڪجهه خاص خوشيءَ جو اظهار ڪري رهي آهي. ڪا خاص ڳالهه آهي ڇا؟ پر هن خوشيءَ ۾ ڪجهه خاموش غم پڙهي رهيو آهيان. جيترو مان توکي سڃاڻان.“

نزاکت وچان چين ۾ مسڪرائيندي چيائين، ”توهان کي منهنجي چهري جي خوشيءَ مان اندازو نٿو اچي؟“ ڪجهه وقت سوچيم.

چيومانس، ”ائين ته تنهنجو چهرو روز گلاب جيان ٿڙندو آهي پر اڄ ... اڄ ... تنهنجي چهري جي سونهري چمڪ ٿي ڪجهه اڙ آهي.“

”ڇڻو ڇڻو گھڻو ٿيو هاڻي، جلد اُٿو سنان پاڻي ڪريو. آفيس هلڻ ۾ دير ٿي ويندي. پوءِ ٻڌائجو. مان ته توهان سان گڏ ئي آهيان نه.“

مان سميتا جي چهري جي چمڪ کي سمجهي نه ٿي سگهيس. ڇو ته مان سميتا کي ڇڻيءَ طرح سڃاڻان. هن ۾ هر وقت هر گھڙيءَ مسڪرائيندي رهڻ جي هڪ خاصيت آهي. ڏکئي وقت ۾ به ڪڏهن به چهري تي گھنج نه آڻيندي آهي. جنهنڪري مان وڌيڪ مونجهاري ۾ هئس.

”اوکي اوکي صبح آهي. چانهه جو ٿرماس ياد ڪري کڻجانءِ. چانهه پيئندا هلندا سين، ڳالهون ڪندا هلندا سين.“

”ها.. ها اهو ته مون کنيو آهي.“

”سميتا، ساڻي رنگ جي فائيل؟“

”توهانجي بيگ ۾ وڌي آهي“

”نيڪ آهي، ٿڌو ٿي.“

”هلو، هلو مان تيار آهيان.“

”او... هو... او... هو... واه واه نئين ساڙهي! هار سينگار هاڻي ته وڌيڪ سوچڻ تي مجبور آهيان آخرڪار اڄ
ڪهڙي خاص ڳالهه آهي؟“

”هلو جلدي دير پئي ٿئي.“ سميتا ائين چئي هٿ هٿ ۾ وجهي تڪڙو وٺي هلي.

”ها... ها... هلاڻ پيو.“

تيز رفتار جي هن زندگيءَ ۾ صبح کان رات، رات کان صبح جو چڪر ائين ٿو ڦري جو اڄڪلهه
پنهنجي لاءِ به فرصت ڪونهي. پاڻ سان ڳالهائڻ لاءِ پنهنجو نمبر هميشه بزي ملندو آهي پر اهڙي تيز
رفتار جي رڌل زندگيءَ مان هر گهڙي، هر ڀل مان ڪجهه يادگار لمحا هٿ ڪرڻ يا يادگار بڻجائڻ اهڙي
ڪوشش رهندي هئي سميتا جي. سميتا هر ڀل کي جيءَ جان سان جيئندي هئي ۽ يادگار ڀل هٿ ڪندي هئي.

اسٽيشن جي ٻاهران وينل گلن واريءَ کان روز نت نيم سان آفيس ويندي هڪ گلاب جو گل وٺڻ جي
تمنا ڏيکاريندي هئي. مان به ان کي روز هڪ گلاب جو گل وٺي ڏيندو هئس. گلن واري نٺا پيٽ به اسانکي
سڃاڻي ويئي هئي. اسانکي پريان کان ايندو ڏسي تازو مهڪندڙ گلاب جو گل کڻي بيهندي هئي. پر اڄ سميتا
گلن جو گلدستو گهريو.

گلن واريءَ مسڪرائيندي پڇيو، ”مئڊم جو جنم ڏينهن آهي ڇا؟“

مون مسڪرائيندي سميتا ڏانهن نهاريو، ۽ سميتا پنهنجي انوکي انداز سان مون ڏانهن نهاريو.

گلن جو گلدستو هن کي ڏيندي ڏيري چيو مانس، ”تنهنجي اڄ جي خاص ڏينهن جون توکي واڌايون.
شال هميشه هنن گلن جيان ٽڙندي رهيڻ!“

پر من ۾ بار بار هڪ سوال اُٿي رهيو هو - آخر اڄ ڪهڙو خاص ڏينهن آهي؟ پر مونکي فڪر ڪونه هو.
سميتا جي سپاءَ کان مان بخوبي واقف هئس. هوءَ ٻين زالن جيان ڪونه هئي. مڙس جي گهر دير سان اچڻ يا
جنم ڏينهن جي تاريخ وسري وڃڻ، ڪيل واعدي کي نه نڀائڻ تي غمي يا خفا ڪونه ٿيندي هئي. حالانڪي
اهڙين گهڙين جو به هو مڙس مڙو وٺندي هئي ۽ مونکي سرپرائيز ڪندي هئي. ائين کڻي چئجي ته سميتا
کي سرپرائيز ڏيڻ ۾ ڏاڍو مڙو ايندو هو.

اڄ به هوءَ بيحد خوش هئي ۽ مڙو وٺي رهي هئي ۽ مان بي صبر هئس ته ڪهڙو سرپرائيز هوندو؟

لوڪل ٽرين جي پيٽ ۾ به آفيس پهچڻ تائين بڪ - بڪ، هتان اُتان جون ڳالهيون ڪندي ساڻ گڏ
سويتر به اُڻندي هئي. آس پاس جيڪي روز اڄ وڃ ڪندا هئا انهن جون نگاهون به اسان طرف ئي ڦري گهري
اٿڪنديون هيون. مڙس جي ڳالهه اها جو ۲۰ - ۸ واري لوڪل ٽرين ۾ اسان سان گڏ هڪ مرهڻياڻي ٻڌڙي امان
به مسافري ڪندي هئي، ان کي سميتا سنڌي ڳالهائڻ به سڀڪاري ڇڏي هئي. مرهڻياڻي امان هميشه آسيس
ڪندي هئي. ”شل جوڙي سلامت رهي، سدا سهاڻ رهيڻ.“

سميتا جو سپاءَ اهڙو هو جو پراڻن کي پنهنجو بڻائي ڇڏيندي هئي.

شام جو جڏهن مان آفيس کان گهر موٽندو هوس تڏهن نه ڄاڻ ڪيئن هن کي منهنجي اچڻ جي
اڳواٽ ئي خبر پئجي ويندي هئي. ڪڏهن ڪڏهن ته لڳندو هو دروازي تي ڪئميرا ته لڳل ڪونهي. ايترو
ئي نه مون ڪيترا دفعا سميتا کي الڳ الڳ وقت تي يعني ڪڏهن دير سان ته ڪڏهن سوير اچي هن کي

سرپر ائيز ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. پر هڪدم در کولي بيهي رهندي هئي ۽ مونکي سرپرائيز ڪري ڇڏيندي هئي. چوندي هئي، ”اچي ويا، اچو مون ناشتو تيار ڪري رکيو آهي، جلد ئي فريش ٿي اچو ته چانهه ٺاهي ٿي وٺان.“

شام جو گڏجي چانهه چسڪي وٺڻ ۽ ٻالهيون ڪرڻ اهو اسانجو نيم هو. ڪيترن دفعا مان سميتا کان پڇيو به ته سميتا توکي منهنجي اچڻ جي خبر ڪيئن پوندي آهي، پر هوءَ هميشه ڪل ۾ اڏائيندي آهي.

هڪ دفعو زور ڀرڻ تي سميتا پيار پري نگاهن سان مون ڏانهن ناهاري اڳيان اچي تمام نزاکت پري انداز ۾ چيو، ”هوا جو جهونڪو اچي منهنجي دل جي در تي دستڪ ڏيئي ويندو آهي ۽ مان ڊوڙي اچي در کوليندي آهيان. هر ڀل اهو ئي احساس ٿيندو رهندو آهي، اسان به جسر هڪ جان آهيون.“

اڄ آفيس کان گهر ايندي ٿرين ۾ لڳاتار اهو ئي سوچيندو آيس ته اڄ سميتا جو جنم ڏينهن به ڪونهي، شاديءَ جي سالگرهه به ڪانهي، پوءِ به مان گهر ايندي بيهر گلن جو گلدستو وٺي اچي پهتس. روز جيان سميتا در کوليو ۽ ’ويل ڪم‘ ڪيو. اندر داخل ٿيندي ڏٺم اڄ گهر کي گلن سان سجايو ويو آهي. چوگرد ميٽبنيون روشن هيون. ڊائيننگ ٽيبل به خوب سجايل هئي. ٽيبل تي هڪ ميٺ بتي ٻري رهي هئي. تمام دلڪش ماحول هو. منهنجو هٿ هٿ ۾ پڪڙي، مونکي ڊائيننگ ٽيبل وٽ وٺي ويئي، ڪرسيءَ تي وهاريو ۽ ٻئي طرف پاڻ ويٺي ۽ بنا پلڪ جهڪائڻ جي منهنجي اکين ۾ ناهاري رهي هئي. ڪجهه وقت ائين ئي گذريو. گڏجي ڊنر ڪيوسين.

سميتا منهنجو هٿ هٿ ۾ جهلي چيو. ”مان توهان جي جيون ساڻي آهيان. هر عورت جيان منهنجي به اها ئي تمنا هئي ته مان سدا سهاڳڙ رهان. منهنجي اها تمنا پوري ٿيڻ واري آهي.“

ائين چئي مونکي هڪ لفافو هٿ ۾ ڏنو. مون لفافو کوليو. لفافي ۾ پبل خط ڪڍي پڙهيم. پڙهندي ئي دل و دماغ خاموش ٿي ويو. سميتا وڌيڪ پيار وڇان مون ڏانهن ناهاريو ۽ پوري رات ٻئي جاڳندا رهياسين ۽ جيون جا حسين لمڪا ياد ڪندي ڪلندي رات گذاريون.

ڏينهن گذرندا رهيا. ڪجهه روز نت نيمر وانگر ائين ئي جيون هلندو رهيو. هڪ مهينو ڏهن ڏينهن بعد مان آفيس لاءِ نڪتس. انهيءَ ڏينهن سميتا مون سان حقيقي روپ ۾ گڏ ڪونه هئي. گلن واري پريان اڪيلو ايندو ڏسي عجب ۾ پئجي ويئي. گل جيڪو هٿ ۾ کڻي تيار بيٺي هئي اهو واپس هيٺ گلن جي ٿوڪريءَ ۾ رکي ڇڏيائين.

مان اڳيان وڃي چيو، ”پيٽ گل ڇو واپس هيٺ رکيو؟ مون کي ڏيو. هوءَ چوندي چپ ٿي ويئي. مٿم ڪٿي. مان گل وٺي هليو ويس. ساڳيءَ ۲۰ - ۸ واري ٿرين ۾ چڙهيس. ڪيترن ڏينهن کان پوءِ آفيس وڃي رهيو هئس. جنهن ڪري ائين ڪڍي چئجي ته اڪيلو آفيس وڃي رهيو هئس. انڪري سڀني جون نگاهون ڦري گهري مون وٽ اٿڪي رهيون هيون. لڳو ٿي پڇڻ ٿي چاهيائون ته ڇو اڄ اڪيلو. پر ڪنهن به اڳيان اچي ڪونه پڇيو. آخر ڪجهه ڏينهن ائين گذريا.

هڪ ڏينهن اها مرهڻياڻي امان اچي چيو، ”ڇو پٽ سميتا آفيس اچڻ بند ڪيو آهي ڇا؟“

مون جواب ڏنو، ”هونئن به هوءَ آفيس ۾ ڪم ڪونه ڪندي هئي، صرف مون سان گڏ وقت گذارڻ لاءِ آفيس نائين ڇڏڻ هلندي هئي ۽ ڇڏي واپس بيءَ ٿرين ۾ موٽي ايندي هئي. هوءَ ته هائوس وائيف هئي.“

مرهڻياڻي امان جي ذهن ۾ وڌيڪ سوال کڙا ٿيا. پر ڪچي ڪيئن. هڪندي چيو، ”پٽ جوڙي هميشه سُهندي آهي، پٽ مون کي خبر ڪونهي توهانجي وڇر ڪهڙي ٻالھ جي ڪري نفاق پئدا ٿيو آهي. پر جلد اهو دور ڪري هڪ ٿي وڃو. ڏس نه ڪهڙو حال ڪيو اٿئي سميتا بنا. چهري تان مشڪ به موڪلائي ويئي اٿئي. ڪپڙي لٽي جو به خيال نٿو رکين، ڏس نه اڏاڳيل سويٽر پائي پيو گهمين. اهو اهو ئي سويٽر آهي نه جيڪو سميتا مڙهيو هو. پورو به ڪو نه ڪيو اٿائين. هڪ ٻانهن اڃان اڳل باقي اٿس. پٽ وڃ، وڃي پاڻ ۾ هڪ ٿيو. جيڪو به من ۾ مٽيبد هجي اهو دور ڪيو.“

مون مشڪندي چيو، ”امان سميتا جسماني ۽ حقيقي طور مونڪان دور آهي، پر روحاني طور هوءَ مون ۾ سمائجي ويئي آهي.“

ائين چئي منهنجي هڪ اک مان لڙڪ لڙي آيو. هوءَ سمجھي ويئي.

”پُٽ ڇا ٿيو مون سان حال اور.“

”امان، سميتا کي سر پر اٿيز ڏيڻ جي عادت هئي. ان مونکي اهڙو سر پر اٿيز ڏنو جو منهنجي روح به سُن ٿي ويئي. هڪ ڏينهن هن مون کي بند لفافي ۾ جيون ۾ جي جدائيءَ جو پيغام سر پر اٿيز ۾ ڏنو. سميتا کي لاسٽ اسٽيج تي بلڊ ڪئنسر هئي. هن مون سان موٽ جو جشن مڻايو. آخرڪار هن پنهنجي جيون جي آخرين لمحن کي به يادگار بڻايو. مونکي ويندي ويندي حسين لمڪا جيئڻ لاءِ سوغات ۾ ڏنا. هن اڏاڻيل سويٽر جيان مان به سميتا بنا اڏورو آهيان. اڪيلو آهيان. پر سميتا جي نظريئي سان ڏسان ته اڏورو نه پر مڪملتا ڏانهن وڪ وڌائي رهيو آهيان ۽ سميتا سان ملڻ لاءِ ئي جيون جي رهيو آهيان.“

۳. چنو ۽ منو

ڪيرت باباڻي، (جنم : ۱۹۲۲) ورهاڱي بعد سنڌي ڪهاڻي ۽ ۾ ترقي پسند ڌارا جو مکيه ڪهاڻيڪار مضمون نويس ۽ سمالوچڪ آهي. سنڌي ٻوليءَ جي تسليمي ۽ سنڌي ساهتيه جي اوسر ۾ اهميت ڀريل رول ادا ڪيو اٿس. هن جا ڪيترا ڪهاڻي، مضمون سنگره ۽ آتم ڪٿا جا ڪتاب شايع ٿيل آهن.

هن ڪهاڻيءَ ۾ شاهوڪار طبقي جي آدمبر ۽ اينگي خرچ تي انوکي طرز ۾ نٺولي ڪيل آهي.

پڙهو. ٻڌايو.

گيان دعوتنامو هٿ ۾ جهلي، هيٺ مٿي ڦيرائي اُن کي گهوري ڏٺو ۽ پوءِ سونهري اکرن ۾ لکيل دعوتنامي کي غور سان پڙهيو. سيٺ هري رام کيس اهو دعوتنامو شاديءَ جي مڪمل ۾ شامل ٿيڻ لاءِ عنايت فرمايو هو. گيان جي نظر وچ تي لکيل ٽلهن لفظن تي وڃي پيئي، جن مان صاف ظاهر هو ته چنوءَ جي شادي مٺي ۽ سان ٿيڻي هئي.

چهره تي هڪ ڪڙي مشڪ ڦهلائي، راز ڀري نوع ۾ سوچيائين - واه! چنو ۽ مني نالا ته دلڪش آهن! ڀلاراجائي ٻار آهن، چنو ۽ مٺي چوڻا لکائين. کڻي منو ۽ مٺي لکائين، تڏهن به پيا سونهندا. سچ ڪين چيو اٿن، 'جنهنجي گنديءَ ۾ داڻا، تنهنجا چريا به سياڻا!' وري کيس ٻيو خيال تري آيو، "شادي!" هنجي دل کي سخت نيس پهتي. هن جي چهره تي نراسائيءَ جو ڪڪر مڙي آيو. هو اڪيلو سر هو. هو جوان هو. هو دل جا سڀ ارمان دل ۾ سانڍي ويٺو هو. ڪيترا ڀيرا سندس دل ۾ اهڙا اُمنگ اُٿين ٿيا هئا ته هو هن کائيندڙ اڪيلائيءَ کي دور ڪري ڪنهن کي پنهنجو بڻائي هن بي سواد ۽ بي رنگ زندگيءَ کي رونفدار، رنگين ۽ سلوڻو بڻائي، اُداسائي ۽ آواراگردي کي تڙي ڪڍي ۽ گهر جيوت جو مزو ۽ آندڻ ماڻي. هن چاهيو ٿي ته هو ڪنهن کي پنهنجو ڪري، پڪاري ۽ ڪو کيس جيءَ کان منو ڪري سمجهي، هو ڪنهنجي پيار ۽ آسائش ۾ مگن ۽ مست ٿي وڃي. هو ڪنهنجي لاءِ جيون ۾ ڏک ۽ مصيبتون سهڻ ۾ لطف حاصل ڪري، هر روز ڪنهن کي ڏسندي جيون جي موج محسوس ڪري. پر، اها 'پر' تمام وڏي هئي.

هو دنيا ۾ اڪيلو هو. ننڍي هوندي ئي ماڻگ کيس چنو چورو ڪري ويا هئا، هن جو ننڍپڻ ڪهڙن ڪشالن هيٺ ڪٽيو هو، تنهنجي ڄاڻ صرف کيس ئي هئي. ڏکا ٿاڀا کائي، پني سني هو وڏو ٿيو هو. هن جيون ۾ پانت پانت جا تجربا حاصل ڪيا هئا ۽ قسمين قسمين ماڻهن جو آزمودو ڀريو هو. هن جيئڻ لاءِ سڀ هيل ۽ وسيل هئا ۽ مڙس ٿي منهن ڏنو هو. هن وقتي دلسوز اوچنگارون ڏنيون هيون ته وقت تي زوردار ٽهڪ به ڏنا هئا. هن وقت تي ڪي ڏينهن بڪون ڪڍيون هيون ته ڪي ڏينهن جيءَ ۾ ڀري کائڻ هٽائين. ڪڏهن کيس اُداسائي گهيري وئي هئي ته ڪڏهن مستيءَ جي خمير هيٺ جهومندو هو. سڀ لُڪ لنگهي، هو اچي پنهنجي پيرن تي بيٺو هو. هيٺ ڪن مهنن کان هو سيٺ هري رام وٽ نوڪريءَ تي بيٺو هو. هو سيٺ جي گدام جي سنڀال ڪندو هو ۽ مال پهچائيندو هو. گهڻي تعليم حاصل ڪري نه سگهيو هو، پر به چار درجا ضرور پڙهيو هو، جنهنڪري ٿورا انگ اکر ايندا هئس ۽ پنهنجو ڪم ڪڍي وٺندو هو. رهندو گدام ۾ هو ۽ پگهار؟ پگهار ڇندو ڇانديءَ جون ٽڪريون، جي سندس پيٽ گذران لاءِ مس پوريون پونديون هيون. اهڙي حالت ۾ شادي ڪنهن سان ۽ ڪيئن ڪري؟ ڪهڙو نينگر - پيءُ ۽ ڪنڀا ڪڍي ڏيندو؟ ڪن وٽ سڱ هلايو هئائين ته جواب مليو هوس ته اهڙي لنگيءَ ۽ آوارا کي ڪير ڏي ڪڍي ڏيندو. ڪن چڱن مڙسن آڇ ڪئي هئس ته جيڪڏهن ڪجهه پئسو ڏوڪر ۽ جڳهه جڙي هجيس ته کڻي پرڻائجيس، باقي ڇوڪري گدام ۾ رهائڻ لاءِ ته ڪين ڪڍي ڏئي! ڳالهه بلڪل واجبي هئي. آخر ٻليءَ جو ڪٽمب ته ڪين هو، جو گدام ۾ رهي گذارو ڪري سگهندو. گيان کي ايتري موڙي ڪٽي، جو

ممبئيءَ جهڙي شهر ۾ جڳهه ٽڪري هٿ ڪري سگهي، سو ته هو ٻيهر کان ٻيهر گهرڻ. گيان اهڙي وقت چونڊو هو، ”رڳو مولا تي، اميدون اسان به نه وڃايون آهن، هنن ٻانهن ۾ ٻل آهي ته ڪڏهن سائين اسانجي به سڻائي ڪندو ۽ قسمت ڪندي ته وٺڙي اسان وٽ ڊوڙندي ايندي.“

هنڪي اوچتو ياد آيو، ”مار! هيءُ ته آنءُ مڪڻ جون ماڙيون اڏي ويس ۽ هي شاديءَ جو ڪارڊ ته هٿ ۾ ئي رهجي ويو!“ هن سوچيو، شاديءَ تي ضرور وڃڻو پوندو، پوءِ ڀل ٻين جي شادي ڏسي دل ۾ وڌي پون ۽ هسرتن جي دنيا لتجندي رهي. اڄ ته سيٺ صاحب وٽان دعوتنامو آهي، تنهنڪري ڪهڙي به حالت هيٺ وڃڻو ضرور پوندو. هنڪي ويچار آيو ته اهڙي شپ ۽ وڏي موقعي تي هو ڇا پائي وڃي. هن وٽ قيمتي يا قيمڪواب جا ڪپڙا ته هئا ئي ڪو نه. سو خيال ڪيائين ته عزت بچائڻ لاءِ ڪاڏيءَ جو وڏو موقعي جي شان ڀٽاندڙ ٿيندو. سيٺ صاحب به ته نه ڇڏي ۽ سفيد ڪاڏيءَ جي پوشاڪ پهريندو آهي، پوءِ ڀل ڪٿڻ لاک موٽر ۾ چڙهندو هجي. آتما ته شڏ ڪاڏيءَ سان اوڙيل هوندي اٿس نه! گيان لوهي پيتي مان شڏ ڪاڏيءَ جو وڏو ڪڍي اوڙيو. مٿان جواهر جئڪيٽ پاتائين ۽ پوءِ پاڻ کي هڪ اڌ دفعو آرسِيءَ ۾ ڏسي ٻاهر نڪتو.

هو ٽڪيٽ خريد ڪري اچي لوڪل گاڏيءَ ۾ ويٺو. هن جي ويچارڌارا وري ڇڻو ۽ مٺي ۽ جي شادي ڪانا آبادي ڏانهن ڊوڙي ويئي. هن دل ۾ سوچيو، اڄ ڇڻو مٺيءَ جون سالن کان سانڍيل من جون مرادون ۽ دل جو تمنائون پوريون ٿينديون ۽ هو هڪ ٻئي کي پائي خوشيءَ جي آلم ۾ جهومندا، هورنگين حياتيءَ جي آغوش ۾ لپيٽجي ويندا. هو هڪ ٻئي سان کلي دل سان پريم وٺيندا ۽ ايندڙ حياتيءَ جو سونو سنسار اڏيندا. اڄوڪو ڏينهن هنن جي حياتيءَ جو اموڪ ڏينهن ٿيندو. اڄ هو گهٽ راجا ۽ ڪنوار رائي بڻجي ويڏي ۽ تي وهندا ۽ حياتي ڀر ڀريت نڀائڻ جو ڀرڻ ڪندا. هو اڄ شرمائبا ۽ ڪنڌ هيٺ ڪري وهندا. پر نه، اڄڪلهه نئون زمانو اچي ويو آهي. ڇوڪرا ته ڪنڌ هيٺ ڪو نه ٿاڪن، پر ڇوڪريون به سسي ڪڍيو ٿيون وهن. اهو چڱو ئي ٿيو آهي. نينگر جو ڪنڌ ڳوڏن تائين نميل ڪونهي ٿو ڇا! ويچارِيءَ جي چيلهه ئي ڇڏي ٿيو پوي ۽ مٿان نوٽ جيڏو گهونگهٽ ڇڪي ويهڻ سان ته انسان عجيب جانور پيو لڳي. انهيءَ ۾ وري ڪهڙو هيانءُ اچي ڦاٿو آهي! منهنجي شادي ٿي ته مان به پنهنجي ڪنوار جو منهن کولائي وهندس. هنجي دل ۾ هلڪي ڪٽڪٽائي ۽ وڻندڙ بجليءَ جهڙي لهر ڊوڙي وئي. سمجهيائين ته ڪنهن سندس ڳالهه سمجهي ورتي آهي، سو شڪجي ۽ شرمائجي ويو. پر جلد ئي کيس ويچار آيو ته هو ته صرف سوچي رهيو هو ۽ اهڙو احساس ايندي ئي هو پاڻ تي مرڪي ويٺو.

وري کيس ويچار آيو پر منهنجي شادي ٿيندي ڪيئن؟ ڇڻو مٺيءَ جي شادي ته ٿي وئي. انهن کي الاهي روپيا ملندا. سيٺ هريرام لکاپني آهي. اهڙي تهڙي سان سڱ ڪو نه ٻڌيو هوندائين. لک ته اوس مليو هوندس ۽ تنهن سان گڏ ڪا موٽر، ڪو بنگلو، ڪو باغ بغيچو! شاهوڪارن لاءِ لک ته مٽيءَ جون به ٿي لڀون آهن. مون وٽ جيڪر هڪ اڌ هزار هجي ته شادي اوس ٿي وڃي. ڪنهن نه ڪنهن غريب پيءُ جي جيڪر دل سرڪي پوي. پوءِ لفنگائي جا لقب هڪ طرف لهي وڃن ۽ حياتي ٻئي پاسي ٺهي پوي. شڪل ۽ ڊول ۾ آنءُ به ته گهٽ ڪين آهيان، رڳو نقد شنيوءَ جي مهرباني ٿئي. پر اهي هڪ اڌ هزار اچن ڪٿان؟ سيٺ کان به ٿي سؤ اڌارا وٺي هڪ ننڍي ڌنڌي کي لڳان سال اڌ جي اندر هزار اڌ ته واهه جو ٺهي پوندو. پوءِ هڪڙو ننڍو دڪان ڪڍان. پوءِ اميد اٿر ته سال ٻن ۾ ٻه چار هزار ٺهي پوندا ۽ پوءِ؟ پوءِ پئسي وارن جا سالا ڪوڙا! سندس نظر سامهون ويندڙ شخص تي پئي، جوڌا انهنس نهاري هلڪي نموني مشڪي رهيو هو. گيان لڇي ٿي ويو. سوچيائين ته هن سندس دل جو آواز سمجهي ورتو آهي. گاڏي به اچي مقرر اسٽيشن تي اچي بيٺي ۽ هو ٽپو ڏيئي هيٺ لٿو.

سيٺ هريرام کي بنگلو پنهنجو هو. محفل ۽ شادنامو جو رنگ باغيچي ۾ رچايو ويو هو. رنبرنگي گلن، ڦوڪڻن ۽

جھالرن سان هاتي کي خوب سڃايو ويو هو. موٽرن جو ڪٽڪ ٻاهر گهٽي ۽ ۾ قطارن ۾ بيٺو هو. اعوان ۾ ميزون ۽ ڪرسيون سڃاوت سان ر ڪيون ويون هيون، جن تي مهمان بر اجمان هئا. ان شان جي سامهون گيان لڄي ٿي رهيو هو. ڇا ناڻالان جون ڪوٽيون ۽ جھار جٽ جون بادلي ۽ ستارن سان چمڪندڙ ساڙيون! ڇا پيڪيدار شارڪ اسڪن، پامپيز ۽ پڪ پڪ جا شهاڻا سوت. ڇا ڪريهر پائوڊر لپسٽڪ ۽ عطر جون هٻڪارون، ڇا گلابي گلن، ڪاجل سان ڀريل اکين، لال چپن ۽ اڌ اڱهڙين چاتين جي رڻن! ڇا ناز سان هلڻ چپتي ۽ ۾ ٽر شيءَ جهلي ناز ڪنموني ڪاٺڻ، گلاس جي ڪنن کي چپن سان لڳائڻ کان بچائڻ ۽ هر هر ٻٽونءَ مان پائوڊر جي دٻلي ڪڍي منهن کي ٿڌڻ! ڇا اکين کي مچڪاڻڻ ۽ چپ پيڪوڙي اندر ئي اندر ۾ ٽهڪڙين، هٿ هٿ ۾ ملائي شرمائجڻ ۽ ساڙيءَ جي استريءَ کي بچائڻ لاءِ ڪرسيءَ جي ڪني تي ويهڻ!

گيان منجهي پيو ته هو هاڻي ڇا ڪري! هو پاڻ کي ٽڙ ۽ ڪين جهڙو محسوس ڪرڻ لڳو. هڪ دل چيس ته پٺيان پير ڪري، پر ائين نڪر نه ٿيندو. ٻڌڻ ۾ ڪا ويرم نه ائين ٿي دروازي تي بيٺو رهيو. آخر ششدر ۽ پريشان هال ۾ هڪ پاسي ڪنڊ ۾ پيل خالي ميز جي ڀرسان ڪرسيءَ تي ويهي پور پچائڻ لڳو.

ڪاڌو چالو ٿي ويو هو. ڪاڌي جا هڪڙا ڪورس ٿي پورا ٿيا ته ٻيا ٿي آيا. ديسي ڪاڌي جا نمونا هئا ته وديشي ڪاڌي جا به. ڪاٺ سان ٻڌن ۽ ٻارن، وٽ وٽ پئي ڪئي. باقي نوجوانن ڌڻين ائين پئي ڪاڌو، چڻ نڙيءَ مان هيٺ لٿن ٿي نه ٿئي.

گيان جي دل درد محسوس ڪرڻ لڳي. شاديءَ جو هيءُ شان ۽ دٻڊو ڪيس ڪاٺ ٿئي آيو. هن سوچيو، ”هڪ طرف هيٺن ٿو ناڻو اوتجي ۽ ٻئي طرف مون جهڙن جي دنيا اُڃڙ آهي. جي ڪن کي لٿڻ لاءِ آهي ته ٻين کي جيئڻ لاءِ ته هجي. انساني حياتي گذارڻ لاءِ ڪجهه ته هجي! گهر ٻار ٺهڻ لاءِ ته هجي!“ هو سوچيندو ويو.

آهستي آهستي ڪاڌي جا دؤر خلاص ٿيندا ويا. مهمان ڪاڌي مان واندا ٿي ڳپون شيون هڻڻ ۽ وڏا ٽهڪڙين لڳا. مهمان هاڻي ڪنهن خاص ڳالهه جو انتظار ڪرڻ لڳا. گيان کي هاڻي وڃي ياد پيو ته مار! مهمانن ڪاڌي مان ته خوب وٽ ڪيا، پر گهوت ڪنوار ڪٿي! گهوت ڪنوار جو ته پتو ٿي ڪو نه ٿئي پيو. هن سوچيو هيل تائين ته سڀني کي گهوت ڪنوار کان وڌيڪ ڪاڌي جو خيال هو. هاڻي وڏيون اوڳر ايون ڏيئي هو به گهوت ڪنوار جو انتظار ڪري رهيا آهن.

ايتري ۾ سيٺ هري رام پنهنجي سادي سفيد ڪاڌيءَ جي لباس ۾ اٿي کڙو ٿيو ۽ مُعزز مهمانن کي هٿ جوڙي پرڳام ڪري چوڻ لڳو:

”ميري پياري سڄو، آپڪو خبر هوئي...“

ڀرسان وينل هڪ ٻڏيءَ رڙ ڪري چيو، ”ڀڄا هري، هنديءَ ۾ نه ڳالهائو، ڪجهه سنڌيءَ ۾ چئو.“

هري رام ٻڏيءَ ڏانهن منهن ڪري هٿ جوڙي نيمو ۽ پوءِ شروع ڪيائين، ”پيارا پائرو ۽ پينرون، توهان کي ڏٺو آهي جو هن مسڪين جي غريبنگاني ۾ چرن گهمايا اٿو. هن شيوڪ جي ته هميشه اها اڇا هوندي آهي ته توهان جهڙا سڄڻ وري وري ٻيا هن غريبنگاني ۾ پير گهمائين. ڏٺو سڀ ڀڳوان جو آهي. اهو دينانات شڪتياڻ آهي جو هن شيوڪ کان پيو سڀ ڪجهه ڪرائي. مرڻو اڳي پوءِ آهي. پوءِ سنسار ۾ نيڪي ڇو نه ڇڏي وڃجي. هٿ ڪبو ڪنهن کي اڏائي ڪو نه وهڻو آهي. مايا اچڻي وڃڻي، ڇو نه توهان جهڙن پريتيوانن جي شيوا ڪري سڃاڻي ڪجي. هاڻي سڀني سڄڻن ڀرسان ورتايو آهي ۽ سڀني کي گهوت - ڪنوار جو انتظار هوندو. گهوت ڪنوار جا ساڻ سڳن پيا ٿين. برهمڻ ديوتا ساڻن ۾ رڌل هو ۽ هاڻي مان سڀني سڄڻن کي هٿ ٻڌي وينتي ڪندس ته سڀني اندر هال ۾ هلي گهوت ڪنوار جو درشن ڪن ۽ پنهنجي ڪومل وچن سان هنن تي آسپس ڪن.“

سڀني مهمان هال ۾ اندر ڪاهي ويا، گيان پڻ اٿاڻو ٿي هال جي طرف تڪڙي وڪ وڌائي ويو ته گهوت ڪنوار جي سورت ڏسي. سيٺ هري رام هال جي وچ ۾ پيل سينگاريل صندل جو پردو هٽائي چيو، ”سڄڻو هي آهن چئو ۽ مٺي.“

منهنجي ننڍي پٽ ديويندر جا گڏو ۽ گڏي، جن جي شادي ڪا آبادي اڄ رچائي ويئي آهي، جنهنجي خوشيءَ ۾ توهان پائرن وڏا پير پري اسان کي پنهنجو درشن ڏيڻ جي ڪرپا ڪئي آهي.“

۴. رامدين

موهن ڪلپنا (۱۹۳۰ - ۱۹۹۲ع) جا چار ڪهاڻين جا مجموعا ۽ ڪجهه ناول پڻ ڇپيل آهن. انهن ۾ مکيه آهن، 'لگن'، 'عورت'، 'زندگي'، ۽ 'کان' ۽ 'سمند'. هن جون ڪيتريون ئي رچنائون آتمڪتا سميت سنڌ ۾ به ڇپيون ۽ مشهور ٿيون آهن. هن کي "اها شام" ڪهاڻين جي مجموعي تي ۱۹۸۴ع ۾ ساهتيه اڪادمي ۽ پاران انعام مليو هو.

پڙهو. ٻڌايو

ڪالهر رامدين مري ويو، رات پنهنجي گهر اڪيلو اڀياس ڪوٺي ۽ ۾ سمهيو ته سمهيو ٿي رهيو، اُٿيو ڪو نه. صبح جو مونکي هن جي مٿ جو سماچار مليو ته ائين لڳو ته منهنجي اکين جون پتليون هيٺ ڪري پيون ۽ ڪي لمها مان ڪجهه به ڏسي ۽ سوچي به نه سگهيس. اُن بعد مونکي لڳو ته هو منهنجي سامهون بيٺو هو. اوچتو سندس پيرن هيٺان زمين ڪسڪي وئي ۽ هيٺ ڪرندو ويو. مونکي لڳو، هو هيٺ ۽ هيٺ ڪري رهيو آهي ۽ مونکي پڪاري رهيو آهي، مگر مون لاءِ اهو ممڪن نه آهي ته ڪنهن به ريت مان کيس بچائي سگهان، اُن خال ۾ پهرين ڪجهه روشني، پوءِ ڪجهه ڌنڌ ۽ اُن بعد فقط اوندھ هئي. اتان ايندڙ آواز ڄڻ ٻين آوازن کي ڪاٽي پيو. پوءِ اهو آواز ٿئي هڪ چيخ ۾ تبديل ٿي بند ٿي ويو. روز جنهن پهاڙ ڏانهن اک کڻي نهاريندو هوس، اهو هيٺ دٻجڻ لڳو ۽ زمين ۾ هڪ وڏو خال بڻائي خود اُن جي گهرائين ۾ گر ٿي ويو. منهنجي اڳيان هڪ سياهه ڌنڌ مٿ جي وادي ٺهي پئي.

هن جو ڪير به نه هو ۽ نه ڪنهن کي خبر پيئي ته مٿو ڪير هو. سڄي شهر ۾ شايد مان ئي هن جو دوست هوس، مان منجهي پيس ته مان ڇا ڪريان؟ سندس لاش کي نيڪال ڪرڻ جي جوابداري منهنجي هئي. مگر مان شهر ۾ هنجي لاش جو نيڪال ڪري سگهان، اهو مون لاءِ ممڪن ڪو نه هو.

اسين ٻئي ڪراچي ۽ ۾ برنس روڊ تي رهندا هئاسين. اسڪول ۾ پڙهندا هئاسين ۽ رانديون ڪندا هئاسين، عمر اها ئي سڀن واري سورهان يا اُن جي ارد گرد. ڪڏهن گڏجي فلمن تي وڃون، ڪڏهن آزاديءَ جي هلچل جي جلوسن ۾ شريڪ ٿيون، مونکي راڳ ٻائڻ جو شوق، کيس ڪتاب پڙهڻ جو، هو منهنجي گهر اچي ته مان هنکي راڳ ٻڌايان ۽ مان هنجي گهر وڃان ته لطيف جي شاعري، اُردوءَ ۾ ٻڌائي. هو کلندو هو ۽ چوندو هو، جيڪو سنڌي لطيف نٿو پڙهي اُن کي مان سنڌي مڃڻ کان انڪاري آهيان. ڪڏهن گهر مان هن کي يا مونکي وڌيڪ خرچي ملي ته ٻئي چٽان فريئر روڊ واري ريڊيو هوٽل ۾ وڃون ۽ انين آني ۾ ٻئي چٽان ڍڙ ڪري کائون.

هڪ ڏينهن هن هوٽل ۾ ماني نه کائي. پڇيومانس، ”پر ڇو؟“

”اڄ ماته جو ڏينهن آهي.“

”ماته جو ڏينهن ڇو آهي؟“

”اڄ انگريزن هيمن ڪالاڻيءَ کي قاسي ڏني آهي.“

منهنجي من ۾ سوال اُٿيو ته مان ماني کانوان يا نه کانوان، ڇو ته هڪ دوست ماني نه کائي ته ٻئي جي گلي مان کاڌو ڳيسجنڌو ئي ڪو نه، اُن ڪري مان ڪو بهانو ٻولھڻ لڳس ته جيئن کيس ماني کائڻ لاءِ مڃايان.

چيومانس ”رامدين! پر تون ته مسلمان آهين.“

”ڌرتي منهنجو دين آهي.“ هن ڊگهو ساهه کڻي چيو، ”هن ڌرتيءَ جا رهواسي پهرين سنڌي آهن ۽ پوءِ مسلمان يا هندو.“

مان ٻئي بهاني لاءِ سوچڻ لڳس.

”رام! هيمن ڪا لاڙي ته شهيد ٿيو آهي. شهيد تي فخر ڪبو آهي، ماته نه.“

هن مشڪيو ۽ اکين ۾ پاڻي به آيس، چيائين، ”تون حق ٿو ٻالهائين. تون ماني ڪاڏ جو سهي ٻالهايو اٿئي. مان پنهنجي فيصلي تي قائم آهيان. هيمن جي شهادت کي منهنجي ٻوڙهن جي ضرورت آهي.“

تڏهن ائين نه سوچيو هو ته ڪير هندو ۽ مسلمان آهي. اُهي وڏن جا مسئلا هئا ۽ اسين ننڍا هئاسين.

هوٽل ۾ اسانجو ضد، هن جو اهو هو ته هو ماني نه کائيندو ۽ منهنجو اهو ته ماني تڏهن کائيندس جڏهن هو کائيندو.

مون گردن جهڪائي ٻئي ٻانهون ٿيبل تي رکيون، نوننيون ڪشجي اُتي ڦهليون ۽ مان خالي نگاهن سان ٻاهر رستي تي بيٺل ٿلهي جمنو گاڏيءَ واري ڏانهن نهارڻ لڳس.

رامدين چيو، ”موهن! تون ماني ڪاڏ. توکي پڳوان رام جو قسم!“

”مان ڪنهن پڳوان کي نٿو مڃان!“

مگر سندس چهر تي ڦهلجي ويل گهري اداسي ڏسي چيم، ”تون ئي منهنجو دين، تون ئي منهنجو رام، تون ئي منهنجو پڳوان آهين، جيئن تون چاهين.“

ٿورن سالن ۾ ڇا ٿيو، اُن ڏانهن مون ڌيان نه ڏنو، مون فقط اهو ڏٺو ته اسين قد ۾ ٿورا وڏا ٿيندا وياسين، اسانجا ڪلها ويڪرا ٿيندا ويا، اسانجون ڇاٽيون ٻيٽيون ٿينديون ويون ۽ ڪاليج مان ڊگريون وٺي ٻاهر نڪتاسين ته خبر پيئي ته هاڻ ڪو پاڪستان نهي ويو آهي، ۽ سنڌي هاڻ هندو ۽ مسلمان ٿي ويا آهن. جي هندو ٿي ويا آهن، تن اهو چوڻ شروع ڪيو آهي، ”هلو هندستان“.

هڪ ڏينهن مهاجرن ڪراچيءَ ۾ فساد ڪيا. رامدين سائيڪل کڻي اسانجي گهر آيو، پاڻ سان هڪ هاڪي به آندي هئائين. چيائين ته مهاجرن کي پهرين منهنجي لاش مٿان لنگهڻو پوندو.

اما چيس ”رامدين! تون ماءُ پيءُ کي هڪ ئي پٽ آهين، تون هليو وڃ.“

”اما! مان ننڍو ٿي وڏيون ٻالهيون ڪريان،“ رامدين چيو، ”هن ڌرتيءَ تي ڪجهه عظيم آهي جنهن کي مان بچائڻ ٿو چاهيان.“

حملو ڪندڙ مهاجر ٻيو الاڙي ڪيڏانهن ويا، مگر اسانجي گهر ڪو نه آيا. شهر ۾ ڪرڻو لڳي ويو ۽ شوت اٿت سائيت جا آرڊر نڪتا. اُهي حڪم ڏلا ٿيا ته هندن جا ڪافلا هندستان وڃڻ لڳا. اسان به ٽپڙ کڻي اُن گاڏيءَ ۾ ڪيا ۽ ڪراچي بندر روانا ٿياسين. بندر تي ڏسان ته بئگ کنيو رامدين بيٺو آهي.

”رامدين تون ڪيڏانهن؟“ مون حيرت مان پڇيو.

”مان به هندستان هلندس.“

”مگر تون ته مسلمان آهيون.“

”ها! مان مسلمان آهيان. سچو مسلمان. اسلام حق جي ڳالهه ٿو ڪري ۽ حق جي ڳالهه اها آهي ته سنڌ جا مالڪ اُن جا آدي رهواسي، اُن کي ٺاهڻ جوڙڻ وارا آهي سنڌي آهن، جن کي هندو بڻائي پنهنجي ڌرتيءَ تان لوڏيو وڃي ٿو. مان اُن جي احتجاج ۾ هن ملڪ ۾ نه رهندس ۽ پناهگير بڻجي هندستان هلندس.“

”مگر تنهنجا ٻيڙا ماءُ - پيءُ؟“

”اُنهن لاءِ حڪومت پاڪستان ويني آهي.“

سخت ٿي چيو مانس، ”ٻڌ، تون هندستان نه هلنديون. اگر تون هلنديون ته مان نه ويندس. امي ۽ آباڄان وٽ رهندس، مان مرنديس مگر پنهنجي ڌرتيءَ تان هٿ نه کڻندس. مرڻ لاءِ مون کي به ڪو سبب ملي سگهي ٿو!“

’مرڻ‘ لفظ ٻڌي هن پنهنجو هٿ وڌائي منهنجي وات تي رکيو. ڪجهه چيائين ڪو نه. اکين ۾ پاڻي آيس پر رنائين ڪو نه. هن بڻگ ڪنڀين ۽ واپس وڃڻ لڳو. هو واپس هليو ويو. بيٺو ڪو نه. پٺيان ڪنڌ ورائي مون کي ڪو نه ڏنائين.

مان ماڻهن سان جهاز تي چڙهيس. جهاز ڏيري ڏيري هلڻ لڳو ۽ وطن جي زمين کان دور ٿيڻ لڳو. ماڻهو جهاز جي ڊيڪ تي بيٺا هئا، چڻ ڪنهن چتر ۾ چٽيل ماڻهو. اُنهن ۾ ڪا هلچل ڪا به حرڪت نه هئي. چڻ هو پنهنجا لاش پاڻ ڏوٽي رهيا هئا. ڪن شايد خاموشيءَ ۾ رنو هوندو. اُن ڏينهن سمنڊ ۾ پاڻي ڪجهه وڌيڪ نظر آيو، يا شايد منهنجون اکيون ڳاڙهيون ٿيون. اُن ڪري سمنڊ ۾ تازي رت جو وهندڙ درياھ ڏسڻ جو وهڻ جا ڳير.

آهستو آهستو وطن جو ڪنارو نظرن کان دور ٿيڻ لڳو. دور ٿيندو ويو ۽ دور ٿي ويو. هاڻي هيٺ پاڻي، مٿي آڪاش ۽ وچ ۾ لاشن ڀريل جهاز هو.

منهنجي اکين جي ڪنڊن ۾ ڪا گرم پاڻياٺ وطن سان گڏ رامين لاءِ به جمع ٿيڻ لڳي. مگر هو ڪمبخت ڏسان ته منهنجي پاسي ۾ بيٺو آهي ۽ مشڪي رهيو آهي.

رامدين رات مري ويو. ڪڏهن ڪنهن کي نه ٻڌايائين ته هو مسلمان آهي ۽ هڪ اعتراض ۾ هندستان آيو آهي. چاليهه سال ٿيا يا اٺويهه. سالن سان ڪو فرق نٿو پوي. فرق فقط عمر ۽ نظريئن جو ٿيندو آهي.

هن ريفيو جي سرٽيفڪيٽ ۽ راشن ڪارڊ تي نالو لکايو: رام دينچند سنڌاڻي.

اسان ٻنهي کي ٻن گهٽين ۾ الڳ الڳ بلاڪ مليا.

منهنجو مڱڻو ٿيو ته مون هن اڳيان سندس شاديءَ جو سوال رکيو.

”شادي ڪندس ته مائٽ سمجهندا ته ڪنهن هندو چوڪريءَ جي عشق ۾ انڊيا آيو آهيان.“

”مگر اهو ته سچ ڪونهي.“

هو مشڪيو، رام جي مُشڪ بحث جي آخريت. هن هڪ ئي وقت ٽي ڪم ڪيا. ڪمائيءَ لاءِ هوميوپٿيءَ جو دڪان کوليائين. هڪ لائبرري کوليائين ته ماڻهو ڪتابن سان دوستي رکن ۽ سنڌي تحريڪ ۾ بهرو وٺڻ شروع ڪيائين. سنڌين جا ڪلچرل ۽ سياسي مسئلا حل ڪرڻ لاءِ ”دنيا جا سنڌي، هڪ ٿيو“ جو نعرو لڳايائين. وقتي ڪانفرنسن ۾ سيمينارن ۾ ويندو ۽ واپس موٽي مون کي ڳالهيون ٻڌائيندو: گهر بادستور خط لکندو هو ۽ هڪ دفعو بدليل نالي سان اُتان ٿي به آيو. ٿورا سال ٿيا ته والد ۽ والدہ گذاري ويس. آهستي آهستي سندس چيلهه به چڙهي ٿي ويئي ۽ رات هو هميشه لاءِ ڀرڪي پيو.

مون لاءِ اهو سوال ته مان هن جي لاش جو ڇا ڪريان. شهر ڄاڻي ٿو ته هو هڪ هندو آهي ۽ فقط مان ٿو ڄاڻان ته هو مسلمان آهي. ڪبرستان اُلهاسنگر ۾ ڪونهي، ڪلياڻ ۾ آهي. مگر اُتي وڃڻ لاءِ به چار ماڻهو ڪپن ۽ اُهي پڇندا ته جڏهن هو هندو آهي ته کيس قبر داخل ڇو ٿو ڪيو وڃي؟ هڪ سڄو مسلمان اگر قبر داخل نٿو ٿئي ته اها هڪ دوست سان ويساڳهاتي آهي، جنهن الزام جو بار منهنجو پورو وجود کڻي نه سگهندو. اگر مان ظاهر ڪندس ته هو مسلمان آهي ته شڪ جي فضا قائم ٿيندي ته اگر هو مسلمان هو ته کيس پنهنجو دين لڪائڻ جي ڪهڙي ضرورت هئي؟ ڪير به مون تي وشواس نه ڪندو ته هو هڪ اُهو سنڌي هو، جو پنهنجيءَ ڌرتيءَ کي مسلمان ٿيندو ڏسي اُها ڌرتي ئي ڇڏي آيو ته مان پنهنجي هموطنين جي جلاوطنيءَ جو درد پوڳيندس ۽ ڪنهن کي پتو پوڻ نه ڏيندس ته مون لاءِ ڪجهه عظيم آهي، جو بچائڻو آهي ۽ اُن لاءِ هن گهر، ماڻ، وطن ڇڏيو. اُنهي ڪري مون کي ڪو حق ڪونهي ته مان ظاهر ڪريان ته هو مسلمان آهي. ماڻهو شايد ائين به چون ته رامدين ڪو پاڪستاني جاسوس يا ڪجهه اُن ريت هئو، جو مون لاءِ برداشت ڪرڻ ممڪن نه هو ۽ مان سندس مَوْت جو صدمو برداشت ڪرڻ جي حالت ۾ نه آهيان.

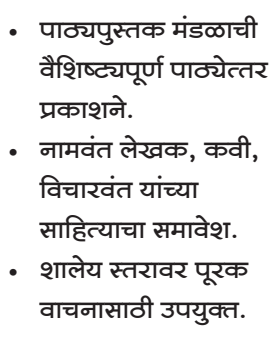
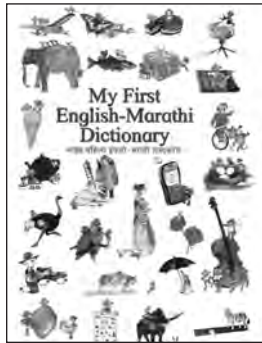
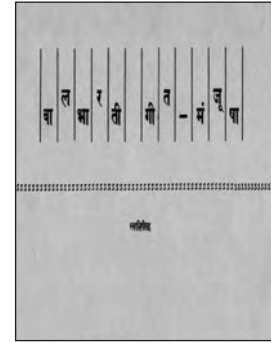
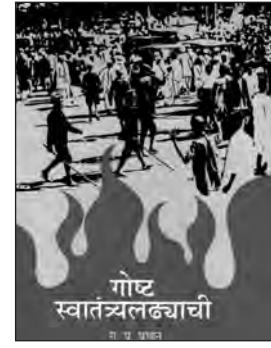
مان ڇا ڪريان - مان ڇا ڪريان؟

مرڻ بعد ڪنهن کي پور جي يا جلائجي ته اُن سان مرڻ واري کي ڪو فرق نٿو پوي، مگر جيئرن کي ته دستور نڀائڻا آهن.

مان اُپو ٿي چيلھ کي سڌو ٿو ڪريان ۽ هٿ سان چيلھ کي زور ٿو ڏيان ۽ رامدين ڏانهن هلڻ ٿو لڳان.

مان هلندي هلندي فيصلو ٿو ڪريان ته رامدين کي ڪبر داخل نه ڪندس ۽ کيس مساڻ ۾ چتا تي رکي باهه ڏيندس. مان ڄاڻان ٿو ته مان پنهنجي دوست ۽ سندس دين سان بي انصافي ٿو ڪريان. مگر مان اها بي انصافي دور ڪرڻ لاءِ وسيعت ڪندس ته جڏهن منهنجو مَوْت ٿئي تڏهن مون کي شمشان ڀوميءَ ۾ نه جلايو وڃي، مگر قبرستان ۾ دفن ڪيو وڃي.

- पाठ्यपुस्तक मंडळाची वैशिष्ट्यपूर्ण पाठ्येत्तर प्रकाशने.
- नामवंत लेखक, कवी, विचारवंत यांच्या साहित्याचा समावेश.
- शालेय स्तरावर पूरक वाचनासाठी उपयुक्त.

पुस्तक मागणीसाठी www.ebalbharati.in, www.balbharati.in संकेत स्थळावर भेट द्या.

साहित्य पाठ्यपुस्तक मंडळाच्या विभागीय भांडारांमध्ये विक्रीसाठी उपलब्ध आहे.

ebalbharati

विभागीय भांडारे संपर्क क्रमांक : पुणे - ☎ २५६५९४६५, कोल्हापूर - ☎ २४६८५७६, मुंबई (गोरेगाव) - ☎ २८७७९८४२, पनवेल - ☎ २७४६२६४६५, नाशिक - ☎ २३९९५९९, औरंगाबाद - ☎ २३३२९७९, नागपूर - ☎ २५४७७९६/२५२३०७८, लातूर - ☎ २२०९३०, अमरावती - ☎ २५३०९६५

सिंधी अरे. कुमारभारती इयत्ता नववी (सिंधी अरे. माध्यम)

महाराष्ट्र राजीव पाथीव पस्तक फरमती व अपीस कर सनशुदन मंडल, पृथी

सिंधी अरे. कुमारभारती इयत्ता नववी

₹ 65.00